

పాణిగృహీత.

కాత్యాయనీగ్రంథమాల, తణుకు.

ఇం దపూర్వములగు పురాణములు, కావ్యములు, నాటకములు, శతకములు మూఁడుమాసముల కొకటి ప్రకటింపఁబడును.

మాగ్రంథములన్నియు నొక్కమాటుచదివి పాఠవేయఁదగిన కాక, చదివినకొలఁదిని నూతనానుభవముఁ గలిగించుచుఁ బాఠకుల రసనిమగ్నులనుగఁ జేయునవియైయుండును. సభాచారశిక్షనుబడయఁ గోరు ప్రతియువకుఁడును, సాహిత్యసౌందర్యము ననుభవింపఁగోఁ ప్రతిరసికుఁడును, ధర్మమార్గాసక్తిగల ప్రతివృద్ధుఁడును మాగ్రంథములవలన నెక్కువలాభముఁ గాంచెదరు.

మాగ్రంథమాలకు విరాళముగా నొకేసారి ముందుగా రు 11 లొసఁగువారలు మహారాజపోషకు లనియు, రు 50 లిచ్చువారల రాజపోషకులనియు, రు 25 లిచ్చువారలు పోషకు లనియు, రు 1 లిచ్చువార లభిమానులనియుఁ బరిగణింపఁబడి వారినామములు ప్రతిగ్రంథమునందును బ్రకటించి తద్గ్రంథముల వారి కుచితముగ నొసఁగఁబడును.

రు 0-4-0 లు ప్రవేశరుసు మిచ్చి చందాదారులుగఁ జేరువారలకు ప్రతిగ్రంథము వి. పి. పోస్టుద్వారా పంపెదము. ఈచందా సవత్సరమునకు పోస్టేజీగాక రు 3 లకు మించియుండదు. రు 3 లొకేసారి ముందుగా యిచ్చినవారికి పోస్టేజీ మేము భరించెదము. కానఁ బ్రతివారును మాగ్రంథమాలకు చందాదారులుగఁ జేరి మాయుద్యమమునకుఁ దోడ్పడుదురుగాక.

దివాకర్ల వేంకటాచార్యులు,

తంగిరాల జగన్నాథశాస్త్రి,

సంపాదకులు.

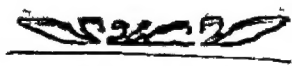

శ్రీ రస్తు.
శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః.

హానిగ్రహిత

ఇది

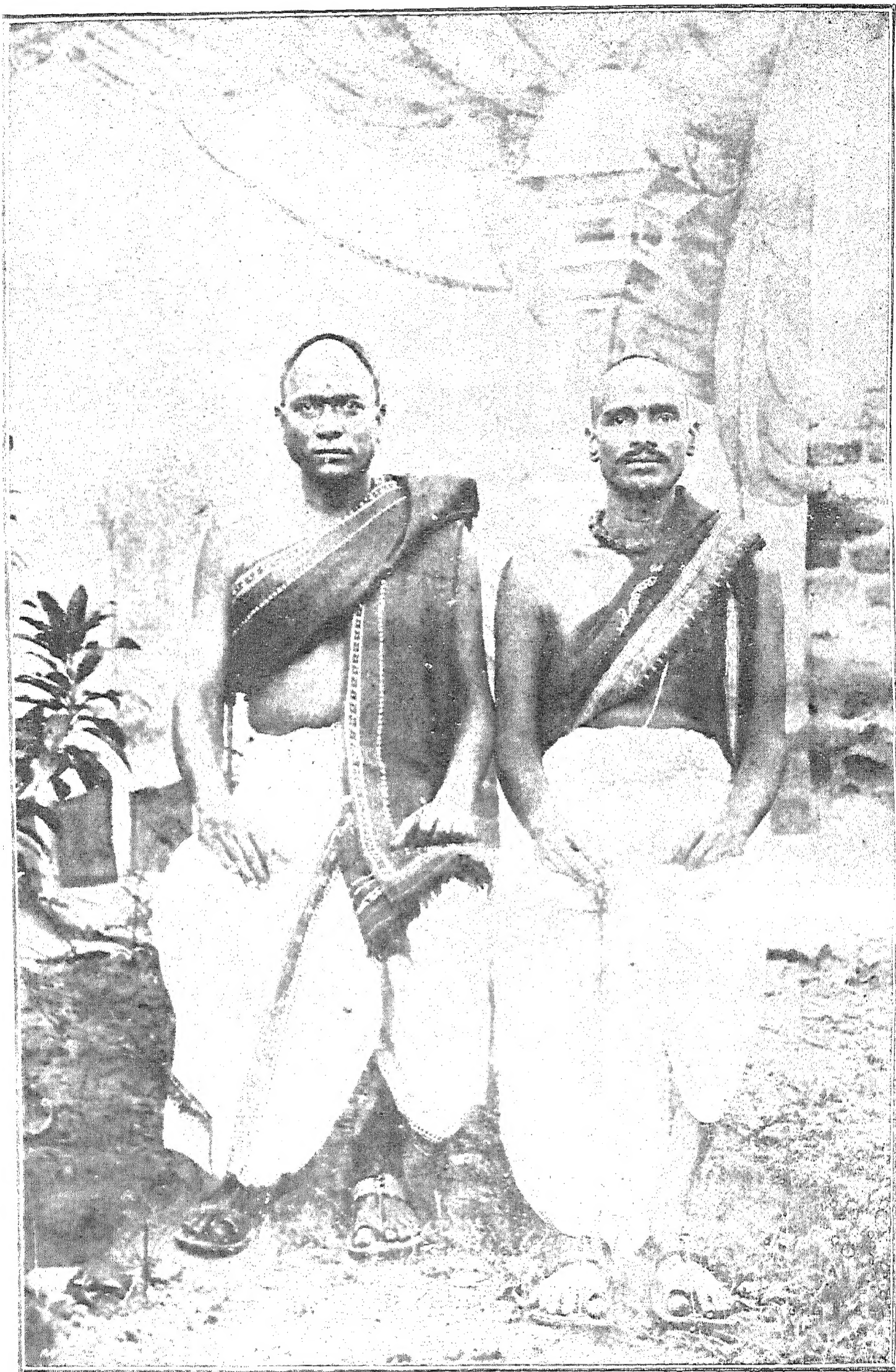
శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరులచే

రచియింపఁబడినది.

రెండవ కూర్పు.

కాకినాడ.

కాకినాడముద్రాక్షరశాలలో
ముద్రింపించి ప్రచురింపబడియె.

తిరునతి వేంకటేశ్వరులు,

శతావధానులు.

ఉపోద్ఘాతము.

ఈకల్పితప్రబంధము పుచ్చా సీతా రామయ్యగారి కంకితమిఁ బడినది. ఇది యధికప్రయత్నముచే గ్రంథ బలవంతపెట్టి యతఁడే రచియింపఁజేసిచాఁడు. తుదకు జరుగకపోయినను మాకాయన చేయఁదలంచుకొన్న బహుమానము వేయిన్నీనూటపదార్లు. ప్రకృతము కృతినేత మృచ్చేంద్రునిచే దీనిరదిచి విసిపించినపిదప నాలుగుసంవత్సరములవఱకును చక్కఁగాజీవించియుండి మొదటఁ బ్రతిశ్ఛుత మొనర్చినధనము నీ. చాలక యేదోమిషవెట్టి నానాటికి మాకు విసుపుపుట్టించి “ఇతనితఁడు సమ్మానించినను స్వీకరింపఁగూడ” దనునభిప్రాయమును బూర్తిగాఁగలిగించి యట్టి యుత్తరముగూడ మావలననగుదుకొనెను. ప్రప్రథమము చిత్త కాగితములమిఁదనే పుస్తకమును బూర్తిగావిని పరమానందమునంది వెంటనే యచ్చొత్తింప నొత్తోయత్న మొనర్చి “సమ్మానానంతరమునఁ గాని ముద్రణమునకు వలనుగా” దని మేముష్టపెట్టుటచే నిండుకయాగ్రహించి పైమొత్తమునకు నోటాకటి వ్రాసియుంపెను. వెంటనే దానిపై వసూలుపెట్టి తిరుగఁగొట్టితిమి. పదపడి కొన్నాళ్ళీ బంధుపురమ్ముననే యుండెనుగాని ధనతోపముచే సమ్మానముమాత్రము జరిగింపఁజాలఁడయ్యె. అనంతరము తన యగ్రహారగ్రామముగు సరిపురమునకు వాసముమార్చికొని యటనుండి యుత్తరముల మూలమున సమ్మానించు సభిప్రాయమును వెలిపుచ్చఁజొచ్చెనుగాని దైవ మనుకూలింపమిచే గృతార్థుఁడుమాత్రము కానేరఁడయ్యె, తక్కినవిషయములెల్లున్నను నితఁడు ధనవ్యయమునకు మాత్రమించుకయు వెనుదీయఁవాఁడుకాఁడు. దాతృశ్యముతోపాటుగా నవ్యవస్థిత చిత్తవ్యమితనికి సహజగుణము. “అవ్యవస్థిత చిత్తస్యప్రసా

దోపి భయంకరః” అనికదా? పెద్దలు చెప్పుదురు. కావున నిట్టివానికంకితముగాఁగృతిచెప్పట మాలోపమేయని మేమువ్రాయకున్నను లోకము నిశ్చయించుకొనక యెట్లుమానును ? ఇతఁడంతలో దైవవశమున మృతిచెందెను గాని జీవించియున్నను సన్మానము చేయఁజాలడనియే మా నమ్మకము. సన్మానముకేమి ? అతఁడెట్టివాఁడైనను “యశముకొఱకుఁగదా? అతిప్రయత్నమునఁగృతిచెప్పించుకొనుట” యనియూహించి “మరణాంతానివైరాణి” యనుమాట స్మరించి యీమాకన్యక నతని పేరుమీఁదనే ప్రకటించితిమి. వితంతువాద్యాహమంతగాఁ దప్పులేనియిక్కాలమ్మున నీకన్యకకు బాల్యవైధవ్య మనుభవింపవలసినంత నిర్బంధనము లేశమును లేదు గాని యేమైనను నన్యధాకరించుటకు మనసొప్పినదికాదు. దీనిని సహగమనము చేయించవలెనను నూహ గూడ నుదయించినది కాని, యదియిప్పటిశాసనమునకు విరుద్ధమని తిరిగి యునాగిపోయినది. పదపడి యీవిశ్వస్తకు భరణప్రాప్తికలుగుననుకొవదంతి కలిగినది. “కాకమాంసంశు నోచ్ఛిష్టంస్వల్పంతదపి దుర్లభం” అనురీతి నున్న యీ భరణమునందును మాకృతికన్యకిష్టములేదు.... గుణదోషాదులు రసజ్ఞులొకమే నిర్ణయింపఁగలదుగదా ? యని.....

.....యితతో నీయంశమును ముగించుచున్నాము.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

ద్వితీయ ముద్రణపీఠిక.

చదువరులారా ?

ఈ కబ్బమునుగూర్చి వ్రాయఁదగు సంశయములన్నియు మొదటి పీఠికయందే వ్రాయఁబడియుండుటచే నిపుడు నూతనముగా నిందు వ్రాయఁదగు సంశయము లెవ్వియును లేవు. కాని ముద్రాయంత్రయనందలి యక్షరములు బొత్తిగా నలిగియుంటచేఁ బ్రతిపుటయందును నెన్నియో యంటనిచోట్లు కలవు. అందు “ం, న, వ, మ, గ, వి, ఈయక్కరములు చాలభాగ మంటనేలేదు. మఱికొన్ని యక్షరములుకూడ నంటనివికలవుగాని వీనివలె బొత్తిగానంటకపోలేదు. ఇక ప్రాఫుచూచువారి ప్రమాదమువలనఁ గలిగిన లోపములుమాత్రమి క్రిందఁ జూపి విరమించుచున్నాఁడను.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఓప్పు.
2	2	కట	కట
6	4	నేమమా	నేమమో
6	20	భంబు	భంపు
8	12	స్తేక	స్తేక
8	23	గుట్టు	గుర్తు
8	24	జాతి	జాతికే
14	18	లోగ	లోఁగ
15	23	యియ్య	యియ్యె
19	3	జితి	జితి
19	12	బెంకి	బెంకె
20	14	ల్లాలి	ల్లాల

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
24	24	నొక్క	కొక్క
25	6	లును	లను
26	27	వ్యా	వ్యాని
27	11	గుటి	గుటి
27	15	గోర	గోరి
30	13	నిచ్చలు	నిచ్చల
33	24	గ్గుండ	గ్గుండ
34	8	బిడ	బిడి
38	9	తగా	తిగా
38	9	మరన్	మన్
38	15	యమున్	యము
39	10	దజలె	దజలై
42	1	దురున్	దురు-శ్చందురున్
44	7	చెప్పివ	చెప్పెనన
46	9	చెనటి	చెనటి
46	27	నీటి	నీటు
47	4	భుజగు	భుజగు
50	8	దుందు	తుందు
50	10	నది	నయది
51	3	లేద	లేవ
51	20	నొప్పు	నొప్ప
52	4	బోవు	బోవు
54	17	టొప్ప	టొప్పు
58	1	సల్ప	సల్ప

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
58	4	సూపి	జూపి
59	10	వటంచు	వటంచు
60	2	దన	దన ?
61	5	బల	బల
62	3	యిచు	యించు
66	10	స్వానందా	స్వానందా
68	23	వేళ్ళనో	వేనోళ్ళ
70	10	దేని	డేని
70	11	గురై	గురై
76	7	మీతని	మాతని
77	22	నందు	నందు
78	4	తోష	రోష
83	23	ట్టుల	నట్టుల
88	24	చవు	చనవు

ఈ చూపినవి ముఖ్యమైన ప్రమాదములు అంతలేదని మొదట సూచించిన పూర్ణానందస్వామిలోనగునవి దిద్దనేలేదు. అవి తటస్థంగా బ్రాసస్థానమందుగూడ నున్నవి. కావున దిద్దకున్నను సులభముగాఁ బ్రాసస్థానమందుగూడ నున్నది. కావున దిద్దకున్నను సులభముగాఁ దెలిసికోవచ్చును. అట్టివి కొన్ని యితరస్థలములయందును గలవు. ప్రాజ్ఞలే ప్రమాణమని యుపేక్షింపుఁబడియె.

చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి,
శతావధాని.

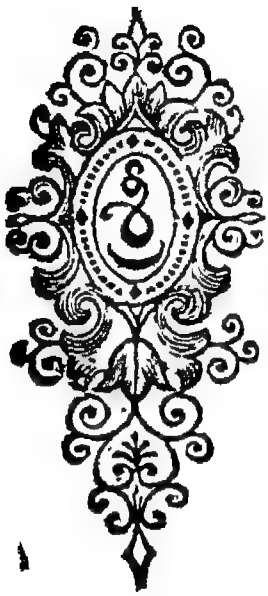

శ్రీ మత్పరదేవతాయే నమః.

సాణిగృహీత.

(తిరుపతివేంకటేశము.)

పరిధమాశ్వాసము.

దుం డాపుడు. గారి భార్య, యచలశ్రేష్ఠుడు వాసమ్మ, వి
ఘ్నదుల్ వాపెడివాడు పుత్రుడు, శుభం బర్పించుకబ్బమ్మ పే
రై దైవారెడివేల్పు నిత్యకరుణావాప్తుండు పుచ్చావ్వయిక్
దా దాత్పర్య మెల్లర్చి బోదు నలసీతారామనామాకితుక్. 1

చ. గురు వగుబ్రహ్మచండితులకు న్నతిసన్న జగత్ప్రసిద్ధవా
గురు లగుసంస్కృతాంధ్రకవియోగుల ముక్తియు నేటి మేలులక్
గరము బహుకరించి యిది గాకవితాభవనైకరాజ్యభా
స్వరులగు వామనాత్మకవిచంద్రులకు బొనరింతు మంజుల్. 2

తే గీ లజ్జ గల్గిన పూర్వకాలమ్మనాదు, గోటి, కొక్కడు గల్గెబో! కుకవి, నేటి
కాలమం దేమికర్మమో కవులనూట, దొంబములు కుపదమ్మన దూగుచుండు. 3

ఉ. కైత యొకండు గా దిపుడు కాలము సర్వము మాత్రె క్కర్థపు
జాతురి హెచ్చె నల్ప వగుసాహిత్యో బెదపెద్దపాత్రముల్
చూతురు తప్పు దిద్దుమరు, కూరత చచ్చె గవీంద్రులందు నీ !
మూతులు గట్టివైచికొన బోలదె? సత్కవులైనవారికిక్. 4

చ. తగుదుమొ లేదో యంచు మది దత్తరసా టొకయింత లేక “మీ
దగుకయితమ్ము సూదితిమి యం దది యిం దిది” యంచు బద్దెముల్
దగులుతు రంచుకోసమె మొదల్ దను రుపుడు రిక్కపుల్ వృథా
యగుగద? వీరినమ్ముతు, లహా! తగుపారి కివేల? కాల్పనే. 5

తే. గీ. అన్ని పాత్రమ్మలకు మొదలెన్ని పుటలూ, నిండు సభినందనములతో దండుగకట
యొక్క డేనియు నిజమగునూహ వ్రాయఁ, డట్లు వ్రాసిఁ నద్దాని నడఁతు రొకట. 6

తే. గీ. భారతముపై నెవరియభిప్రాయ ముండె, మనుచరిత మొదలెరిసమ్మతులునిలికెఁ
దీపి లేనిఫలమ్ముపైఁ దేనివిలుక, నేమి యగుఁ దీపి గలదాని కేమివలయు. 7

తే. గీ. చేతఁ గానిశతవధానిచేతినిడ, సర్విఫిక్కెట్లకట్టలే, సహజశక్తి
గలుగువారల, కవి యేల? కాల్పనే స్వతఃప్రకాశుఁడు గోరునే? తనకు దివ్య 8

క. “సంగీతసాహితులు వా, గలగనకుక గుచము” లనట “హాస్యాస్పద” మం
మం గన్నలుగా దిద్దెడి, శృంగారవిదుల్ కవీంద్రు లిక్కాలమునక. 9

ఉ. ఇంతకు నిత మాత్ర నిత నిన్నయనఁబులుగూడఁ జూచనా
క్రాంతము లౌట మోటుమఁ గాళ్ళుగ మార్తురొ వేళ శృటందురొ
తిత్రిణికాఫలమ్ము లనఁ దీఱదె? పూర్వకవీంద్రు లక్కటా!
యింత వివేకముం దెలియరే? యది దిద్దెడిపాటివారమే? 10

క. స్తనశల్యపరీక్షకుఁ బో, యిన ఫలముం గలదె! వాని నిటుసోల్చినను
య్యోగమునిభావము నెఱిగిన, జనుఁ డేగతి దిద్దు? నది రసం బెటు లిచ్చుక. 11

తే. గీ. ఇంతమార్దవ మెఱిగియు నిహిహి! వీరు, బాలకుల కంచుఁ జేసినపాఠపుస్త
కముననుభవోగములగ ధ నిమడఁజేసి, రటన పాధ్యాయులెటు చెప్పఁగునో? యికట!

ఉ. కంకురుకుంక లైనపలుగాకికలార్థుల కెట్లు పాఠ మీ
ఱంకుపురాణముకొ నయభరప్రద మంచు వచింప నొప్పు? నా
శంక యొనర్పరే? నగరే? “సర్వము నీతికె” యందురేని మీ
నాంకునిఁ దెల్పు నారతిరహస్యము పాఠము కెట్టరాదో? 12

తే. గీ. తగినసామగ్రి దొరకిన ధార లేదు, ధార గల్గిన సామగ్రి దనరఁబోదు
రెండు గల్గినవారతో నొండు గల్గు, వారు డీకొన నది నగుఁబాటు గాదె? 14

ఉ. కొంచెము గొప్ప సంతసము గొల్పినఁ జూడుఁడు చించివేయుఁ జే
మంచియు లేనిచో, నివియె మా నమనమ్ము, లనుగ్రహించి మ
న్నించుఁడు కాశినాథబుధనేతవిధాన వృథావివాదముల్
పెంచకుఁ డాగ్రహించకుఁడు “పెన్నెపే” యందురు మే మెదర్కొనక. 15

చ. పరిణతశక్తు లైన యలభారతపుంగవు లట్టు లుండె ము
మృదుఁ డనిపించుకొన్న కవిసామజసింహము రామకృష్ణ వా
గ్విరచనగూడఁ జూడుఁడు ప్రవేశఫలములు చిన్న చిన్నవా
కరణపుఁబొత్తుమల్ గొణిగి కయ్యముఁ జెంచకుడయ్య ! వాగ్విరుల్. 16

క. తొలిబాసయందుఁబలె నీ, తెలుఁగుంబాస వెలయుచుదీపము లేమిక్
విలువగలకవులలక్ష్య, మృత తా మీభారమెల్ల మారుఁగవలయుక్. 17

క. ఈభాగము మేమల దే, వీభాగవత్మునంద వివరించితి మీ
క్షోభ యట మరల నేల! ప, రాభవ మందకుఁడు పైకి రాకుఁడు కుకవుల్. 18

ఉ. కాలముఁ బట్టి దేశమును గాంచి ప్రభుత్వము నెంచి దేశభా
షాలలితాఁగి మాటు టది సత్కవిసమ్మత మాట నన్యదే
శ్యాలును నాంధ్రభాషఁ గలవౌటను నాచితిఁబట్టి మేము క
బ్బాలను వాడుచుంటి మవి పండితు లేగతి నొప్పకుంచురో. 19

మ. అగుఁ గావ్య మ్మిది, యైకనుక్ బ్రహ్మసప్రచాయమ్ము, ప్రారంభమా
దిగ దీనక్ బలుచోటులక్ బాసఁగు నెంతేనిక్ రసాభాస, రో
మగునక్ నాయికచేత, దుర్విటులనిర్మర్యాదవాక్యమ్ము, లా
ప్పుగ దానిక్ వెలయించుఁ బండితులు తప్పుల్ దీతురేమి కదా ! 20

తే. గీ. కవిత యన్న పు డెవరివాగ్రిచన యెట్లా, దాని కనుకృతి నేయుటే తగినఫణితి
అంతియేకాని యెల్లెడ నననుగుణపు, కైలి గల్పించు టది యేటిచంద మగునో ! 21

తే. గీ. మాలపల్లె వర్ణించుచో మహినురులను, జెప్పుగతి దుర్విటులు వాడుతప్పుకూఁత
లెంతమృదువుగా మార్చినఁ గొంతయైనఁ, బచ్చి యుండక మాన దప్పట్ల నిజము. 22

క. అనరాదు గాని యప్పక, విని “గనులుక్ జనులు మొదలు వేయఁదగని” మ
చనియె నివి భారతాదులఁ, గనుఁగొనెనో లేదో, శతము గన్నడు నకటా ! 23

ఉ. తా నొనరించుకట్టునకుఁ దప్పినపొత్తును లెన్నియెన్నియో
మానుగ లక్ష్యసంగతుల మన్ననచేసి యదేమిపాపమా!
మానెను బోతరాజకవిమందనువాగమృతంబు గోలలే,
కైనను దోసముల్ గలవె? యయ్యెడఁ జక్కఁగఁ జూచువారికిక్. 24

ఉ. జామకు రేఫకు జెలిమి రాదని పెద్దనివాద పెంచె దా
నేకశనుండి వ్రాసెనొ కవీంద్రుడు నన్నయ, కల్పమానినా
రే? కవు లొక్కరే, మధురరేఫలెయ్యవి? నణల్, శసల్, లడల్,
గాక యభేద మీయొకటికా? తగకుండుట, మేలు మేల్! బరీ!

25

కా. శ్రీనాథాదుల లేలొపములు వర్ణించెక, రలాభేదసం
ధానంబుక దెంద్రించె దిద్ది, యది గన్నక నవ్వరే! కాబ్బిమల్,
తా నేయేయవి లేవనెక దనకు సంకర్షణు లొసత్కవీ
కానుల్ వాడిరి విస్తరించుటకు శాస్త్రు బెట్లు వీ లియ్యెడక.

26

క. ఎఱిగి ప్రియోగించినదో, యెఱుగనిదో తెలియవలయు నివో నలవ్యా
కరణపుభాష్యములో వ్రా, సిరి చీవా ట్లిడిరి లక్ష్యసిద్ధి దెలుపుచుక.

27

క. ఎన్నెన్ని పాత్రములు కవు, లెన్నెన్ని విధాలఁ జెప్పి రెన్నెన్ని విశే
షాన్నతు లరెఱుగడఁ గన్నకు, నన్నియుఁ దెలియంగ శక్యమా? యొక్కనికేక.

28

తే. గీ. వాదిదౌర్బల్యమే కాని లేమ వాద, దుష్పలత్వము, లక్ష్యముల్ దొరక వకుట
బొత్తిగాఁ దప్పు, తెఱఁగున బొంకి రిట్లు, సంస్కృతమున నింతగా సాగ దాట

29

ఉ. ఇంతకుఁ బోతరాజకవి నీతఁడు వాఁ బహివెట్టె దానిచే
నింత లిఖింపఁగావలసె నిందుకుఁ దిమ్మకవీంద్రుఁ డేమి, ను
స్వాంతులు తక్కులాక్షణికు లందఱు నేమి, యెదిర్చి యక్కవిక
గాఁతికిఁ దెచ్చి గప్పకవి కా దనుమాత్రములోనఁ బోయెనే.

30

మ. యతియో ప్రాసయో తప్పు పేరికిని రాదా? దానఁ బాండిత్యవి
స్తృతికే లోపమే? భ్రాంతి పండితులకే, “యేవార్థమప్యన్యాయ”
మితీపూర్వోక్తి దలంపుఁ డెదఱును దా మీపూర్వపుబొత్తముల్
వతి మన్మథులు దిద్దకే కలిగఁ బ్రామాణ్యము, యోజింపఁడి.

31

ఉ. వారికి నిచ్చరచ్చుగతి వారును వారును దిద్దరేని యా
భారతమాదిగాఁ దెఱఁగుబాసను సంస్కృతమందు నొక్కటే
దారిని బోవు పాఠములు, దానికిఁ గారణ మేమి? యిట్లు ము
ద్భారచ న్నాలయములకు దప్పులకుప్పులు కొన్ని చొప్పుదుక.

32

వ. అని శిష్టచారచ్ఛలమ్మున నూత్రిప్రాయమ్ముగ నించుక చర్చించి యొక్కడఁ గార్య
వశమ్మున బృందావనపురమ్మున కరుగుటయు నయ్యెడ నాబాల్యమితుండను ననా
దిపవిత్రితర పుచ్చావశసంభూతుండును గానరసకోనిదుండును గవితామాధురీనురీ
ణుండును నగు సీతారామనామకవిప్రభవదతనూజుం డొక్కవాఁడు.

ఉ. తా నొకహార్యనిక కృత్రినుతారముగాఁ దగుదాని నూని డె
దానకుఁ బ్రీతి గొల్పుకతిఁ దానముఁ బల్కుఁగఁ జేయుచుక మఱిక
దానికి వేటుగానిగతిఁ దఁబుర మీటుచుఁ గొంద టెల్ల “రా
నా” ననురీతిఁ బాడ నది హాయిగ వించుఁ దదేకచిత్తుడై.

84

వ. కొండొకసేపు విస్మృతసకలప్రపంచుండై కాలక్షేప మొకరించి చిటునవ్వు నవ్వు
చు భక్తిపురస్సరమ్ముగా నిట్లనియెను.

85

చ. “తిరుపతివేంకటేశ్వరులు తియ్యనిమాటలతోడ నూరి పా
మరులకు మెచ్చుగాఁ గవిత మంచిగఁ జెప్పెద” రంచు వించు సం
బరపడుచుంటె కాని యొకపాటిప్రబంధము నైనఁ గైకొనక
జీరముననుండి యత్నమును జేసియుఁ గానయితిక గృతార్థుడైక.

86

తే. గీ. ఆత్మకూరునృపాలునియట్లు మిమ్ము, నేనుఁగంబారి నెక్కింప నేమొకాని
తక్కుసమ్మార మొనరింపఁ దగినపాటి, నిరి గలదు నుండు నాకు లచ్చిపతికరుణ. 87

చ. అన విని “నీ కొసంగు టొకయబ్బరమే? మఱి విచ్రలందు కేల్
ధనమున దాతృతాగరిమఁ దక్కుప్రశంసల నూటనాటఁ ద
క్కిన గలరే? నినుక దొరయకీర్తిపరుల్, కయికొ మృవశ్యముక
మనమున శిష్టమైవకృతి మాన్యతకుక దగుదాని” నావుడుక.

88

ఉ. ఇప్పటికెంతలేదనిన నిర్వచికై బయినుండు మీకృతుల్
తప్పక సేయు నాశతవధానపుబద్దెములుక నృపాళివై
గుప్పినపద్యముల్ గలవు కొల్లలు, భాగవతంబు దీనిలో
గొప్పది, దానినేను మనుగోరితి, నీ ముకపోతి రెండుకో?

89

మ. ఋతువుల్ పర్వతముల్ సమద్రములు నీరేజాకరమ్ముల్ శత
కృతుముఖ్యామరసంఘముల్ తఱచుగాఁ గట్టమ్ములు నెల్లెడక.

శ్రుతులక దన్పచునంటఁజేసి యికనే జోద్యమ్ముగా నూత్న పుం
గృతి నిర్మింపఁగఁగోరెదక నయమునుక శృంగారముక మీఱఁగక.

40

చ. మనుజున కెద్దియోయొకతె మానినియుండుట యొప్పునో? కుల
మ్మున కనుకూలమైన విరిబోజియె యంచొక నేచుమా? యటక
మనమున నెంచిమాడ నెట మంచియినామ్ముఁ బరమ్ము వాడుదో ?
వినవలె దీనికెంతయును వీలగుగాధ రచింపుఁ దొప్పగక.

41

వ. అని సకర్పూరతాంబూలమ్ము కెట్టి యంబరాద్యర్పణమ్ముల సంతృప్తిగావించుటయు
నలరి యతని డెందమ్ము చందమ్ము గుఱుతెట్టిగియు మఱింత విశదీకరింపఁదలంచి
యతనికొగూర్చి.

42

ఉ. పాణిగృహీతి యందురు వివాహితయైనసతికొ, దవంతఁ దాఁ
బాణి గ్రహించి యుంచుకొను బానిసతొత్తును శాబ్దికాగ్రణుల్
పాణిగృహీత యందు రొక వర్ణమునందునెకాక యెన్నియో
పాణిగృహీతికిక గలవు పాణిగృహీతకునక బ్రభేదముల్.

43

ఉ. దున్నయు నేనుఁగుక సరిగఁ దూఁగునె? యంచయుఁ గొంగ యెందు నే
నెన్నఁదుగాని సాటిగనునే? మఱియొక్కడి కెక్క? డక్కటా !
వన్నెయువాసియుకొ నుపధవర్తనముకొ జెలువారుభార్యకున్
మున్నరికంపుఁదొత్తునకు మాధులెఱుంగఁగ లే గహో? విటుల్.

44

వ. అన నతం డెట్లును.

చ. విటులకు బుద్ధివచ్చుగతి వేళ్ళొకున్ దలవంపుగా విశం
కటపదగుంభనమ్ములను గాక కడున్ సులభంబుకైలి నొ
క్కటి రచియింపుడీ? కృతిని గైకొనఁ జిన్నటనాటనుండి మి
క్కుటముగ నన్న నెక్కొలుపుకోరిక లిప్పటి కీరికల్గనన్.

45

వ. అనుటయు.

ఉ. ఇందుకు గ్రంథకాలము లనేకములున్నవి దుష్ప్రవర్తనం
బందుఁ బురాకృతింపుసుకృతాతిశయమ్మునఁ గాలువెట్టకే
డె దము తక్కియుండవలె డెప్పుమై యటుగాక తక్కినకొ
విందుమె? యెందు నేనియును వెన్నుకుఁ దీసుఁగఁ జేయుకబ్బముల్.

46

చ. సుకృతపుబుద్ధి మూలబడ నుందరియే గురువయఁ దోయదు
ప్రకృతులె యాగమమ్ములగు జావళులే నయబోధకమ్ముల
నకటకటా! యొకానొకని కగ్గలమై తగుజన్మమునం,
దొకనికి బుద్ధిమార్పడకయుండుఁ బురాకృతపుణ్యసంపదకా.

౪౭

వ. అయినను బాటించువార లసదని నీతిన్ బోధింపమానఁదగదుగాన నీమనోరథఁబుచొ
ప్పున నట్లన చెప్పెదమని యంగీకరించి యాచారమ్ము కతవఁ గృతినేతయగు నతని
వంశ మొక్కింత వర్ణించెదము.

౪౮

బ్రహ్మయభోత్పన్నంబై యెక్కుడు ప్రశస్తి కెక్కు నాదిమవర్ణంబునం దొక యవాంత
రకాఖ యగువెలనాటి వంగడమ్మునందు గౌతమసగోత్రమ్మున “పుచ్చావామక వశే
మ్మున ననేకులు మహామహు లుద్భవించి యశమును గాంచి మించిరి. అందుఁ గాల
క్రమమ్మున విశ్వనాథభొట్టగుధన్యుండుడయ్యె, నియ్యఁఘునికి విశ్వేశ్వరసోమయా
జులు జనించి యఖండ పండితుడై ప్రశస్తి నుటయే కాక దంతూరిను నొక
యగ్రహారంబు సంపాదించె. నీమహనీయు కొమరుండు లక్ష్మీనారాయణకాశ్రీ,
ఈతనికి వెంకటసోమయాజియు, విశ్వేశ్వర సోమయాజియు, సీతారామసోమయా
జియు, లక్ష్మీపతి సోమయాజియు, కామేశ్వరసోమయాజియు ననునేగురు సార్థక
నాము లుదయించిరి. అందుఁ గనిష్ఠునకు శీతారామకాశ్రీ, రామయ్య, రాజయ్య
అను మతత్రితయ మావిర్భవించె. వీరిలో రామయ్యకు పూర్ణయ్య, లక్ష్మీనారాయణ,
కృష్ణయ్య, శ్రీరాములు, విశ్వనాథము ననునేగురు మతులుదయించిరి. ఈమైదుగు
రును నుపసద్ధులే యొకను నిందు ద్వితీయుడగు లక్ష్మీనారాయణాచార్యుండు
స్వార్జితాఖండసంపత్సంపన్నుండును నిరతాన్న దాన నిరతుండును మహావచాన్యం
డునునై మిగుల యశమునందె, ఈయన్న దాతయే బెజవాడలో సత్రియుంచిన పరోప
కారి ఈతని యన్న దాన మహత్త్వముంగూర్చి యేమి యితరయోగ్యతలను గూర్చి
యేమి యెంతయైన వ్రాయవలసియే యుండును. ఈతఁడనఁజుత్వం డగుకథఁ దన
పిన్నతమ్ముడగు శ్రీరాముని కుమారుని దత్తుఁగాఁ బిన్నఁటివాడైకొనియె. ఆతని
పేరు సీతారామయ్య, ఈయనకుఁ గన్నతల్లి జోగాంబ, పెళ్ళతల్లి లక్ష్మీంబ
ధర్మపత్ని లక్ష్మీదేవి, వీరలందఱును సద్గుణసంపన్నులు, ఈవంశము వేదవేదాంగాది
విద్యలకు నాకర మనియు తద్విహిత కర్మానుష్ఠానమునకుఁ గుదురనియు నిందలి

మహాపురుషుల నామములే కొన్ని సహస్రముఖముల వాక్చుటంజేసి యావిష్క
యమును మరల విస్తరించుట పునరుక్తియని యాజోలికిఁబోక యాయన్వయమునం
దెల్ల నెక్కుడు త్యాగభోగరాయఁడని లోకులచే నెన్నఁబడు సీతారామావ్యాయం
డీకృతికిఁ బరిసేతకావున నారసికునకుఁ సభ్యుడయి పరంపరాభివృద్ధిగా మాయొనగ్నక
బూనిన పాణిగ్రహీతయను కల్పిత ప్రబంధమునకుఁ గథాకృమంబు. 29

ఉ. పత్తన మొక్కఁడొప్పు “హరిపావకముఖ్య దిగీశలోక సం
పత్తులకెల్ల నొక్కయెడఁ బద్మభవుం డిరవొండు చేయఁగాఁ
జిత్తునకొ దలంచి యిది చేసె నిజ” మృగ యెల్ల పాండితీ
వేత్తలు ద న్నుతింప నరవిందసమాఖ్యఁ బరీమళించుచుకొ. 50

మ. నదికిం దావఁట చుట్టుపట్టులను నానందము పుట్టించుచె
ల్వారవక వర్తిలు తోటలొప్పునఁట వాయుప్రేరణకొ సౌరభా
భ్యుదయం బెప్పటికప్పు దుండునట యే యుద్యోగము స్థైర సౌ
భ్యుదయకొ జీవన మయ్యెడకొ గలదఁ టవ్యం బట్టి చొం దుండునే? 51

ఆ. మ. లచ్చి యెల్లవేళలను నందుఁ గాపుర, ముండుకతన దాని కొదవునట్టి
పేరు సార్థకంపుఁ బెంపునఁదగ నేతి, బీరకాయరీతి నీరసీలక. 52

తే. గీ. పెడికొండల మాదిరి వెల్లదీవు, లవిధమున మల్లెపూలరాశి వడుపునను
సంతత సుధామహోల్లాసతౌస్థ పటలి, కనులపండువు సేయనక్కటకసీమ.

మ. కనకమ్మన్నను లోష్టమన్న సరిగాఁ గన్గొంచు నన్యాయక
జననింగాఁ దలపోయుచుకొ నిగమవిశ్వాసము పోనీక నె
మ్మనమెల్లపు విరాగమంద యిది ధర్మప్రక్రియన్ బొల్చి తా
మనసూయా పరులొట నత్తులనుమీ? యప్రోలిఁ పోత్తముల్. 54

చ. అరిమదభంజనమ్మునన యాగ్రహ, మాగ్రహ మబ్బివప్పుడకొ
శరణువారిఁ బ్రోచుట యశమ్మును జ్ఞానపు మేలిగుఱ్ఱు, సం
సరణమసారమం చెఱుక, క్షుత్రియజాతిఁ బెట్టెసొమ్ముల
పురమున, నేల కూన్యమయి పోవు నివామ్ముఁ బరమ్మ వారికికొ. 55

తే. గీ. సాధుసజ్జన నామముల్ సంతరించి, నట్టి తమపూర్వపురుషుల యశము చూచి
కాని క్షుత్రియకృత్యమ్ము కై కొనంగఁదగుదు రప్పరికొమటుల్ ధనదసములు. 56

ఉ. ఎండలవేళ దున్న రది యెద్దులగానికి హేతువంచు, బ్ర
హ్మాండము క్రిందుమీదయిన నాడినమాటకుఁ దిద్దులేదు న
ట్యాండలు రాముసచ్చరిత గాక యనేకపురాణజాలముల్
మెండుగఁ దామెఱిగిన సుమేధసు లప్పురి నున్న పాదజుల్.

57

తే. గీ. పూవులమ్మటఁ గని పువ్వులావికలని, గులుతుపట్టుదురే కానిగొనబుతనపుఁ
ఁలుకులును మేనితళుకులుఁ గులుకుఁజూపు, లో!వాగాంగన లటన్న యాసగొలుపు

మ. ఎలనీటికబురణించు నీగలిగి తా మేకాలమం దింక క
ప్పులతోనిండియు నూరకే యెవరినికా బోనీక పంకమ్మ లో
పలనుకా నాల్పక యోగిచిత్తములలేవకాబొల్పు నవ్వీటి బా
వులు గన్గొన్న మఱియు పాంధులకుఁ బోవున్ మేనియాయాసముల్.

58

తే. గీ. కాంతియార్జించుపాంటె వేదాంతములను, జమవనేటికి? తమకునై జపతపమ్ము
లూననేటికి? నప్పురినున్న మత్త, గజముల ప్రవర్తనముగన్నఁ గలుగవొక్కొ.

59

క. తమనవాఁజుఁ దుచ్చపదవిక, గొమరారుట తాముక్రిందఁ గ్రుమ్మరుటయు నైఁ
పమి నచటి నైంధవములు న, భయపయికికా దుముకు దవుడువారెడిపట్లక.

60

ఉ. తాళి యొకండు లేదనెడి తప్పిద మొక్కటితప్ప గేహీనీ
లీలలఁ దమ్ముఁజేకొనిన లేతబాజుంగులఁ దన్నచున్ గళా
కాలిను లోటుకుకా ఫల మసత్యము దూరముచేయు తద్దన
స్త్రీలు నిజమ్ము లంజెలఁ బతివ్రత లన్న మతేమి దోసమా.

61

ఉ. అందోక భూనురుండు సకలాగమవేత్త యనాదినుప్రసీ
ద్ధిం దగువఁశమున్ మఱియు దీప్తికిఁ దెచ్చెడి నద్గుణప్రజం
బంది చెలంగువాఁడు నిరతాన్నవిత్తికి నాటపట్టు న
స్పందితచిత్తవర్తుండు భాసిలు శంకరు డన్న పేరునకా.

62

మ. పరకాంతాపదకీయవిత్తహరణప్రాగంభముల్ సేయుము
మృదులక వీనులఁబెట్టఁ డొక్కయెడఁ బాక్కిగమ్ముకజేసి డ
గ్గటికా విన్నను హా! హివా! యనుమ లోఁ గంపించుటేకాక య
ద్దురితంబుకా బెడఁబాపఁ జేసికొను నెందుకా లేని సుత్కర్మముల్.

63

ఉ. వైదికుడయ్య తాకికపువరవమందును బ్రజ్ఞగల్గి సం
పాదనచేసె లక్షలకుఁ బైఁ గడు హెచ్చగుద్రీవ్య, మగ్గిజ
శ్రీవత నిట్లు కాంచియును జిత్తజుబారికి లోఁగియొండె వే
తేవియు నేని దుర్వ్యసన మేర్పడియొండె క్యయింపఁ డింతయుకొ. 65

సీ. కట్టించె మిగులఁ జక్కనిరీతి నన్న దానము నల్పునట్టిసత్రిములగములు
చేయించె నెంతో చేసాచి యడిగిన బ్రహ్మచారులకు వివాహములకు
వేవేశవులకు హెచ్చినభక్తి నూరూర నమరఁగాఁజేసె దేవాలయములు
నేయించె ధర్మార్థమై యింపుపాంపారునట్టితోటలు నూటికన్న హెచ్చు;

తే. గీ. యజ్ఞములు నేయఁజేసెఁ బైనందెఁ గృతులఁగ్రహారము లొకకొన్ని యాచరించె
దిక్కునిక లేదు సప్తసంతానములను, నొక్కసంతానమే లేకయుండెఁ గాని 66

ఉ. ఆశవిభార్య యందులకె యాత్మ సదా దిగులాందుచుకొ బురా
రాతికి గౌరికొ సిరికి రాక్షసహారికి వాణికికొ సదా
ధాతకుఁ దక్కువేల్పుల కెదకొముద మిచ్చువ్రతమ్ము లెన్నియో
చేతికొలంది దానములు నేయుచుఁ జేసెఁ బ్రియుండు మెచ్చకొ. 67

వ. ఇట్లప్పతివ్రత యనేక కాలమ్ము నానావ్రతమ్ము లొనర్చియు వివిధవదీనదమ్ములఁ
గుండులిడియుఁ దదకు విసువుటయు నతండు 68

క. “అన్నతనూజునకును దాఁ, గన్నతనూజునకు భేదగతిగల్గునె?” యం
చున్నతరూపవికాలల, సన్నయుఁ దనయన్న కొడుకు సాకరగ నెంచెకొ. 69

తే. గీ. ఎంచి తనభార్యఁ న్దొని యిట్టులనియె, “గలికి! యెన్నాళ్లులిటు కష్టఁతికి నొర్చి
కల్పములనున్నవ్రతములు కడఁగిచేతు?, విది పురాకృతకర్మమ్ము నేట్లుండఁచు? 70

వ. సంతానమ్ము లేకయుండుట యిహలోకానందమ్మునకె కొఱతఁగలిగించుఁ గాని పరి
మ్మునకించుకయు భంజకమ్ము గానేదు “అపత్రస్యగతిర్నాస్తి” యని కేవలకర్మ
ములు చెప్పుదురే శాని యద్దాని జ్ఞాను లొప్పుదు. 71

తే. గీ. ముక్తినందెడి వానికి ముఖ్యమొక్క, జ్ఞానమగుగాని యితరమ్ముగాదు దాని
నెనయలేమందు నొకపాటిహీనమల, కియ్యదియ నొక్కతెనునని యెఱుఁగు ముఖల.

సీ. భీష్మన కెందలుబిడ్డలు పుట్టిరి? శుకయోగి కెందలు నుతులువొడమి ?
రల యాంజనేయన కాత్మజులెందలు? గణపతి కేపాత్రి కాన్పుగలదు ?
పైవారలందలు పడిరె? దుగ్గశుల, సంతానమ్ముగల్గునెవలు మనఃష్యు
లిపుడు పిశాచాది హీనజన్మమ్ముల నెత్తుట లే దింతయేల? పుత్రుఁ 72

తే. గీ డెరియును యోగ్యుడగు నేని యిహమునందుఁ
దమకుఁ బరిచర్య సలుపుట దక్కఁ బరము
నందొకింతయుఁ కాఁడు సహాయుఁ డొక్క
యెడల నగునందువేని నీ విదియు వినుము. 73

మ. పుత్రునివలన ముక్తిగలుగునని చెప్పెడిపురాణమ్ములే వారు పదితెఱుగులనియు
నందు దత్తుడును బరగతికి సాధన మ్మగుననియు భూషించుచున్నయవి
కావున. 74

క. నాయన్నకు నుతులెందటో, శ్రీయుతు లున్నాగు మొన్న చిన్న సుతుఁడొకం
డాముర్భాగ్యసమన్వితుఁ, డై యుద్భవమందె వాని నగుఁ గైకొనఁగన్. 75

మ. ఉదారుం డను పేరున నొప్పు వానికిప్పుడు వయస్సు మూడు నెలలగుటయుఁ గర్మ
వశమ్మునఁ దలిదండ్రి లిరువురు గతించుటయు నీ వెఱుంగనిదికాదుగదా ! అట్టి
శిశువుక బోషించుటయే మనకు నిహపరాకమ్ములకు సాధనంబగునప్పు డవ్వారికి
మనసకలసంపత్తులుం గూడ నొసంగుట యెట్టి నుక్యతం బొనఁగూర్చు నేరదు ?
మఱియు నొక్కవిశేషంబు గల చాక్షిర్ణింపుము. 76

చ. కనుఁగవతీరు నెమ్మిగముకాంతియుఁ జెక్కులసోరు నానయొ
ప్పును నలికంబుచందమును నుద్దులుగుల్కెడి లేతనవ్వుపా
ల్పును వెడఁదైన పేరురముపోడిమియుక మిసిమిక జెలంగు మే
నును గన వానిఁ బ్రాకృతజనుం డనబోల దొకించుకేరియుక. 77

ఆ. వె. “ఎచట రూపచుట్టు నచటన గొనములు, సంభవించు”ననుచు కాస్త్రునిదులు
పల్కుచుందు రింకఁ బనిలేదు యోజింప, వాని స్వీకరింపవలయు ననుడు

చ|| పతిఁగని యిట్లు గల్గు నలపావని “యోయనఘాత్య! మీరలా
నతి యిడి నప్పుడే యదియు నాకును సమ్యతమైన నిందులొ

వెంకి దోసముల్ గలవు వీటిఁకులై యొరుసాఁకి వానిచే
సతమును గుందుచున్న మహజకుల నెందఱి జూడ మిద్దరకా.

79

చ. కలిగినవాఁడు యోగ్యుడగుఁ గాక యయోగ్యుడై యానుగాక తా
మూగరు తల్లిదండ్రు, లతఁ డాపిన చాటుఁగ సాగఁజేతు ర
మృత నినువన్న భేద మొకఁ దుంకుటచే మఱి యెంతమందియో
కలిగిన మీఁదనైనఁ దమకానుపులుకలలెఁ జూడరవ్యయకా.

80

చ. అమలిన బుద్ధిఁతోడఁ దమ నత్యుపరాగము మీఱఁ జూచినకా
గ్రహముగ నత్తువాఁడొకఁడు గన్నడఁ డేఁతినేని యేరియో
పముననొ భేద మబ్బుట ప్రసూ, బటుగావున దత్తపుత్రుఁడో
కమానకు నగ్గలం బకుటకన్నను వేయొక పెట్టి యున్నదే.

81

ఉ. వాఁ డొక వేళ నత్తను వానితలోదరి యత్త దేగతికా
గూడది సొఖ్య! మెట్టు లొనగూడెడి! సంసరణమ్ము, లేనిచో
లేఁ డనువంతయొక్కటియె లే దితరం, బిటులైన సంస్కరుల్
పాడకుఁ బెల్లుగల్గెడి వివాదలు, స్త్రీదరు లుబ్బి యార్వయకా.

82

లే గీ ఎదలు జమీనుదారులు హీనులైరి, యెంద అగ్రహారస్థులు కుంకువొంది,
కెందలు ధనాద్య లియ్యెడ నింపుచెడిరి, గాన డత్తుగొనుట దుఃఖపులెరువు.

మ. కులవిధింశకు లెందు, ముండల ముటాకోయల్, స్వకర్మస్థితుల్
దెలియకజాలని మాటుబాస మొరతుల్, దీపించుచున్నార పు
త్రులు కాలస్థితిఁబట్టి, యిట్టి వెడఁగుందోకమ్ముతో నేమి! వీ
రలు సేవల్ పొనరితుకో? మఱి గయాశ్రద్ధమ్ములకజేతురో?

84

ఉ. ఈలికాలమందు “సుతులే పరసాధన”మంచు నెంచువా
లే కడుమూఁఖుచిత్తు, లదియే మొకొ యెవ్వని నోటఁజూచినకా
వాకు “మఱేల! తద్దినము వైదికకర్మము లెందు! కంచునే
సోఁకు నెవండో యొక్కరుఁడు చూడఁబడుకా కుచియుకా మహాత్ముఁడుకా.

చ. పితరులసద్గతికా గుఱించి పెంచుకొనం దగు నెవ్వరేని నేఁ
టి తులుషకాలమల్ పలుపు శీఘ్ర కేదుతరమ్ము లిట్టటుల్

గతిచెడి ఘోషమైన నరకమ్మునఁ గూడకు నిష్క్రమంబు, సం
తతిఁ ఘోషమ్ము వోవుతటి దాపరమయ్యెఁ కేటి సద్గతుల్.

86

చ. అన నతఁ డిట్లుపల్కు "నెపుడైనను గొందఱు మోక్షు లన్యరీ
తని మఱిగొందఱుకు టది ధీరహితం బిపుడండు నెప్పుడై
కననగు దుష్టపద్ధతులు, కాదగు కార్యము కాకతీయ దె
వ్వని వశమా? యుగానుగతి వచ్చెడి చెట్టతనమ్ము శాగఁగన్.

87

తే. గీ. ఇంతసందియమేల? యే నెపుడు మనకు, లమ్మునం దెన్నియేనితరమ్ములాయెఁ
గాని నే టి కయోగ్యుడొక్కఁడును బుట్టి, నట్లువిన నిప్పుడిట్లేలయగునో? చెపుమ?

చ. మనుజుఁడు మంచి కార్యమును మానుక జేసిడి పట్ల "హానిన
చ్చు" ననుచు జంకఁగూడ దొకచో నయినకా జెడుకార్య మూని "దా
న నగును మే" లటంచును మనందెడ రా "దిది కాస్త్రమోదితం"
బని మన మాచరింపుదము హాని యిటన్ సరుకూర దింతయన్.

89

క. అని పలువిధముల బోధిం, చిన శామెయు నొప్పె నంతఁ జన్ని కువుఁ గ
కొని తల్లిదండ్రులై హెచ్చిన ప్రేమయు మీఱఁ బెద్దఁజేసిరి, కడఁకణ.

90

తే. గీ. ఎనిమిదవయేఁడు దాటకమునుపె యుపన
యనముగానించి బ్రాహ్మణజనములకును
నిత్యమును గావలసినంత నిగమభాగ
మభ్యసిఁపఁగఁ జేసి రయ్యాత్మజాతు.

91

తే. గీ. అన్ని కార్యమ్ములన్ని సుధ్యునొగివచ్చు, బడికిఁజని లాకికపువిద్యఁ బఠనసేయుఁ
"బెంచుకొన్న ను నిటువంటి పిల్లవాఁడు, దొరకవలె" నంచుఁ దన్ను నెల్లరు నతిఁప.

క. ఆకారము నైశ్వర్యము, శ్రీ కలయును నొక్కరూపు చెందిన కరణిఁ
లోతోత్తర గుణగణముల, కాకరమై పొల్చు నయ్యుదారుఁ డెందున్.

93

ఉ. పెద్దలయందు భక్తి మఱి పిన్నలయందు ననురక్తి నేమపుణ్
నుద్దలయందు సక్తి పెడసోయగమందు విరక్తి యెంతయుణ్
పాదు నతిక్రమించు కృతులందు నశక్తియుఁ గల్గి యెందునుణ్
ముద్దునుతారపుణ్ గోవు మూలధనంబయి యూరఁ దొప్పెనుణ్.

94

ఉ. అంత వయస్సురచ్చుటయు నాకృతికిఁ జూచు మైచదాని ర
వ్యంతయు నేని లోటు నొకయందును లేని ముగిల బంధుతా
కాంతఁ గులాభిజాత నఁఘమ్మగు లగ్నమునకు వివాహమునకు
సంతసమొప్పఁజేసిరి పసందని యెల్లరుఁజూచి మెచ్చఁగఁ.

95

ఉ. నాటి సదస్యపుక దినమునకు కలహెచ్చగు నేలుబోడులుక
నూటపచాటులుక మఱియు నూతనవస్త్రములుక వరాలు నే
పాటి కలాఘ్యఁడేనియును బంచె నుదారుని తండ్రి, ద్రవ్యముక
గోటులు నేర్చుఁగాక బుధకోటికి నీగతి నీయ వచ్చునే.

96

ఉ. అపయఁ గొంత కాలమున కానతికిఁ జూచు సంకురిప నా
యేపున నిర్వరక గలిపి యింపులుసొంపులుఁగుల్కు దంపతుల్
గాఁపుర మాచరించుగతి గాంచి గుతూహల మది “వీరికిఁ
ఋఁపలు గల్గఁగా కలయుఁబో!” యని నెమ్మది నెంచుచుండఁగఁ.

97

మ. తనకుం గాలము చేరువౌటయును నాతం డత నాత్మీయమా
ఘనపుణ్యమ్మన నాత్మవామధరు లోకఁ బైన కైలాసముక
గననేగెక దదనఁతరంబునను దత్కాలోచితంబుల్ క్రిమ
మ్ముఁ గావించి యుదారుఁడైతయును సొమ్ముక వెచ్చఁబెట్టెక వెనక.

98

చ. వీదప నొకింత కాలము వివేకులు మెచ్చెడిసత్ప్రవర్తనం
బొదనఁగ “దండికన్న నిత డొక్కట లోగఁ” డటన్న భ్యాతికిఁ
గుడురయి తల్లి గారి కనుకూలుఁడునై సతికి గుతూహలా
స్వయఁడయి జాగరూకుఁడయి సంస్కృతిఁ జక్కఁగఁబెట్టె నొప్పుక.

99

నీ. అగ్రహారమునుండి యరుదెంచురైతుఁ గని వారి కష్టసుఖమ్ము లడగు
నడిగి వారలు నెప్పు నాయాయి సంగతుల్ విని కస్తులోఁ గొంత విడిచివెట్టు
బెట్టి యింకను గనివెట్టుఁగావలసినఁ బెట్టుఁబడికిఁ గొంత విత్తమిచ్చు
నిచ్చి యయ్యె పంట వచ్చు కారున నొడొరులను బంపక తాన రూఢి నరుగు

గీ. నరిగి దాదాపు భూము లేమైన నమ్మ కమనకరుదేఁ దప్పక క్రియమొనర్చు
నిచ్చు నార్జించుసకలమ్ము “నితనికన్న, జాగరూకులులే” రని జను మెచ్చ.

100

తే గీ. ఎవ్వ రెవరికి దండి యేయేనిధమున, వాని కములిచ్చు దా బ్రతికత్సంగము
మఱియు నెవ్వరి నేరితి సునుచు నితఁడు, నంతకెప్పుడు గాఁజూచు నన్ని మెవల. 101

మ. వ్యవహారమును జక్కఁబెట్టుకొను భృత్యవ్రాతముకొనఁజూచు న
భృత్యహారమునరి.పఁ దెన్నఁడుచు దేవార్చా విహీనముగా,
నవముల్ సేసెడివారి కిచ్చు మఱియుకొ సత్యములం గల్గు లో
పొధుల్ దీర్చు బురాణముకొ విను మనపా) గ్భరదూరాత్ముడై. 102

శా. “విశ్వేష్వ మృధికమ్ము గల్గియును గర్వాంధత్వముకొ లేక యీ
విశ్వమెల్ల నుతింప ముకొ బ్రకరుఁ డావిర్భూత సత్కీర్తియై
శక్త్యత్కర్మ విధాతయై నెగడఁ దత్సామ్య మ్మూకారుండు దా
విశ్వాసమ్మునఁ గైకొనుగలఁడు” నా వేత్తృత్వ పర్యాప్తుడై. 103

చ. మెలఁగెడి యయ్యుదారునకు మేటిగఁ జిన్నతనమ్మునుండి యిం
పులు గులుకంగఁ పొడునెడఁ బూరుషులైన వెలందులైన మి
క్కిలిగను వాదరించు టని కేవలముకొ సహజప్రదానమై
యలవడి యంతకంత కది యంతునుబంతును లేక వర్ధిలెకొ. 104

సీ. “బ్రెగుభూరన చుండుభీచసానికొమార్త వీణలో నెంతేని జాణ” యనుచు
“సచిలీపురముఁ బెమ్మసానిచుచురా లభినయమ్మునఁ గడునధిక” యనుచు
“గర్జులిలోన వెంకాసానిచెలియలు సాహిత్యమున మేటిచతుర” యనుచు
“బళ్ళారిలోనఁ బాపాసాని చదరంగమున జూదమున పేరు గనిన” దనుచు,

గీ. “కామకాస్త్రప్రశంసయు గాత్రపుఁజని, చెన్నపురిసాయిలకు వన్నెచిన్నె”లనుచు
దఱచు నాభాసరసికు లాతనిసమీప, నునఁబొగడుచుండ్రు గానంపువినికిఁ దెలిసి. 105

చ. వినివిని వాఁడునాఁటికిని వెట్టి శిరమ్మునకెక్కి యేదియో
పనినెపయాని నాండ్రు గలపట్టణముల్ గననూనూసేయు నం
తన “చననేల యియ్యడకె తాఁ బిలిపించిన రారె” యంచు నె
మ్మకమున నెంచు “నట్లయిన మాత కనిన్ద” మటంచు లోఁ గనుకొ. 106

మ. అతః దీప్తిని గానమందు ఘనమానాసక్తి దీపింప నా

తమ తదీయంబుగ దానికై యధికమా ద్రవ్యము వెచ్చించుచుకొ
గుతుక మొప్పుగ వభ్యసించుచును దక్కుంగల్లు కార్యములకొ
మతి పోనీయక తన్మయుండగుచు నున్మత్తాత్ముడై వర్తిలక.

107

గ ద్య.

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి నేక టేళ్వర ప్రణీతం

బైన పాణిగృహీతయందుఁ

బ్రహ్మశాస్త్రము.

పాణి గృహీత.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

పుచ్చాకులదీపక
కోపాదికమార గానకోవిద సుయశస
ప్రాపక దాతృత్వగుణ
శ్రీపూరిత నిత్యసదయ సీతారామా!

తే. గీ. అవధరింపు మనంతరం బుత సకల, కుసు ససంకర్తులకు మేలికోర్కె యగుచు,
బస గలుగుదంపతుల పాలిపంటయగుచు, నలమె నెల్ల రుడల వసంతాగచుమ్ము.

కా. అక్కలమ్మన నాతఁ డెవ్వదియొ కార్యం బుండుటంబట్టి తా
నక్కార్యమ్మును దల్లికిం దెలిసి యా యంగీకృతిం బొంది యె
డ్డక్కణ్ బాసుని మద్దరాలిఁ దఃభార్యన్ మేల్మికొప్పించి తా
నొక్కండున్ జనె భాగ ధేయపుర మత్యుత్సాహ పర్యాపుండై. 8

ఉ. ఆవురిలోన నాటకము లాడెడికాలలు పెక్కులుంటఁ దా
నేపని కేగఁ జిట్టిపని యెల్లను దీరినమీఁదనైనఁ బో
నోపక నాటకమ్ములను నొప్పుఁ జూచుచు గానపుంజవుల్
బాపురె! యంచు మెచ్చుచును బాడెడివారలఁ గూడిమాడుచున్. 4

మ. తనయూరిన్ దనయిల్లు వాకిలియు నాత్మనృత్యసంపత్తియున్
దనయిల్లాలిని దల్లినికొ దనదుభృత్యవ్రాతముకొ జిత్తమం
దుననైనన్ దలపోయ కెల్లపుడు సంతోషపరిదఁబైక గీ
తనివాదామృతవాగ్ధిలో మునిగి యీఁదన్ జొచ్చె నశ్రాంతమున్. 8

క. గానంపువినికి నెపమున, మానము మర్యాద యమమ మతి నెంచక యా
యానీచులతో వేళ్ళల, వైక గృహమ్ములకు నేరు నవారహ మతఁడున్. 6

మ. ధనవంతుండఁట! యాపవంతుండఁట! విద్యావంతుఁ డౌవాడఁ టే
ధనసారీమణి వానిఁ జూచి మదిలోఁ దాత్పర్యముకొబూస దై
నను నాతం దొకకొంతకాల మటు గానం బొనుటేకాని య
క్కనకాంగీకుచకుంభసంభృతులకుం గాఁడయ్యె లోలాత్ముండై.

సీ. “ఇతఁ డబ్బువో నాయనుకమ నెల్లండికే చేయింప లేనె? కాంచీకలాప
మతిపురాతన మైనయట్టి నాయలు మేడ గాకుండునె? యితండు కన్నెకెన

నీ యమాయికుడు మాయేకాక్షి నెనసిన మఱువాడు గొనవచ్చు మాన్యభూమి
ధనమునకేమి యీతం డొప్పుకొన్నచో నూరక నాకూతు నొసగుదాన”

తే. గీ. నిట్లు వృద్ధవేశ్యలు తమయెడఁదలందు, “నెవ్వతెచ్చువామ్మ నోచెనో యిట్టిభాగ్య
మున” కటంచు మాటికిఁ బ్రశంసనుబొనర్ప, దిరుగు నాతఁడు మిత్రులఁ దఱచుగూడి.

ఉ. మన్నరికమ్మునకొ వరుసుముర్వును మేనిహొరంగు వేసపుం
జెన్నును గాలచి యెంతయును జిన్నెలు వన్నెలు వొల్చుబోగపుం
గన్నెలు “వీనివంటి యెసకమ్మునఁ బొల్చెడి కోడెకాండు” లే
రన్నఁగ దేనికబ్బుకొకొ యిట్టి బొజుంగులఁ గూడు భాగ్యముల్.

ఉ. పొడకొలమ్మునకొ బొడమి వైక మొసంగినవానికెల్లఁ దా
నూడిగముల్ బొనర్చుచు నయోమయ మైవమనమ్ము దాల్చుకో
చేడెల ఫట్టువుల్ ఫలముచెందఁగ నెక్కడనో యొకండు చే
కూడుఁ బటాళిలోఁ గొలము గొప్పసిరుల్ గలయిట్టివార డొగిక.

10

నీ. గానమ్మునం దింతకొంతుగల్గిన వాని కేల లేకుండఁబో! యింతులందు
లేకేమి యేలేమలీల లాతని మదియందు నచ్చెనో యెట్లు లరయవచ్చు
ముందేమొకాని యేపూవుఁబోడికిని నిప్పటికిఁ జిక్కెటంచుఁ బలుక రాడు
గానాభినయము లాకొంక్షించినంతనే కృభిచారి యనుటయు వలనుపడను

తే. గీ. ఇల్లలికిఁసంతనే పండు వెట్టులగును? నావగింజను నరభాగ మైకఁ గాదు
విందుమో కందుమో వీనివిధము నేట, రేపటను, దాఁగు నే? లంజెకాఁపురములు.

వ. అనుచుఁ బ్రసంగించుకొనుచుండురట. ఇది యిట్లులుండ,

చ. “నిను మదిఁగోరి యుంటి నిదినిక్కను నమ్ము” మటంచు నెన్నియో
తనమదికోరికల్ మృగుపదమ్ములతోడ లిఖించి యంతలో
నన తెలివొంది “యేకొలము నాతికి నియ్యది గొప్పతప్పు దా
నను జెడఁబట్టి రిక్కొలమునంగల యంగన లిట్టిపట్టునక ”

12

ఉ. నా కితఁడే వకుండయిన నాకొలపుం గొనముల్ త్యజించి యీ
పోకడల్లెఁ బోకడచి పూలుకానియుణము వీర్చుచుకొ
రాకలు పోకలుకొ మఱచి రాణిగఁ దద్వహమంద ముందు నీ
చాకలి మంగలికొ దనుపు చావునకొ మది గల్గజేయుచుకొ.

13

ఉ. ఈగతి నుల్కనట్టి తరళేక్షణయుక్త మది నుల్కి యాతనికై
లోఁగొను నట్టిమార్గమును లోఁ దలపోయని చారుగాత్రియుక్త
సాగ దటంచుఁ జంతిలనిచానయు నొక్కతెయేని లేదఁ లే
రాగము లేనిమాను లనురాగము గాంచరే? యొక్కపట్టునకై.

14

ఉ. అం నొకమందరాంగి జలకాక్షి యనకై జనుచన్నెలాఁడి తా
నెందు స్వవిద్యలందుఁ గడు నెన్నిక గాంచిన యెమ్మెలాఁడి వా
నిం దననీధి నేగుతటి నిక్కిగనుంగొని లోఁగొనంగ నెం
చెం దననీచజన్మ మది శ్రేష్ఠత కాకరమై చెలంగఁగక.

15

తే గీ. ఎంచి తనమదిలోన యోజించి తనకుఁ, దగినమేటియుపాయ మొదవమి జాణ
గానఁ దనకెంతయునువశుఁడైనయొక్క, విటునితో మంతనమునఁ దానిటులుపలికె.

ఉ. కన్నెటికమ్మ గాకమును కామ మొకించుక లేనియప్పుడే
పిన్నతనమ్మనకై మిగులఁ బెంకితన మ్మలరారునన్ను లోఁ
గొన్నవిటాగ్రగణ్యుడవు కోటు లొసంగియు నాబుణమ్ము, నీ
వెన్నఁడు దీర్పనేర విటు తెవ్వతె నిన్ను గణించు? జెప్పుమి.

17

క. నగలా! నాణెములా! యే, నగలా.డికి నైనఁగాని వలపు నలుచునే?
మగనాలికన్న హీననె? నగరే? నను నాకొలమ్మునం గలకన్నెల్.

18

ఉ. పిన్నటనాట నన్నుఁ గొని పెంచినతల్లి బుణమ్ము దీర్చితో !
కన్నెటికమ్మనాఁడు నొకకాసును గొంగునఁ గట్టినేర్చితో!
వన్నెలుఁ జిన్నెలుకై గలుగ వచ్చెనె? భాగ్యము తేరకాడ! ని
న్నెన్నఁ బనేమి? నాదుమనసే కడుమెత్తని దెన్ని భంగులక.

19

ఉ. తల్లియుఁ దల్లితల్లియును దజ్జనయిత్రీయు నెన్నికొంపలో
గుల్లులుచేసి గుట్ట లిడికొన్నధన మ్మది యెల్ల నల్లముం
బెల్లముగాక నీకతన మెల్లఁగ దొల్లఁగఁజొచ్చె నింతకుకై
దల్లికిఁ గాని పోకిఁకులఁ దాఁ జను రోచెలి వేరు దెచ్చునే.

20

కా. “అమ్మా! అంకుమగండు వీపుమను చా నావంతయుక నల్పఁడే
నమ్మంబోకుము రాజునైన నొరు నైనంగాని నీచేతిలో
సొమ్ము బెట్టినవాఁడు దక్క మొగముక జూపెట్టకే” యంచు నే
ర్పె మ్మామల్, చెవి నిల్లు గట్టుకొని పోరెక, దల్లి నిస్సాపఁగక.

21

ఉ. అయిన నదేమొ నీ వనిన నావల వేలకువేలు వచ్చినన్
గాని కృథాప్రయాస మిటఁ గన్నడినక మన మింద చచ్చుఁ బో
నీ నెల కొక్కరూపికయు నీ విడ నెంచ వికెన్ని నాళ్ళు ని
న్నుని చరింతుఁ? దల్లియును నున్న కుటుంబముఁ దిట్టిపోయఁగక.

22

ఉ. ఈపురిలోని మాకులమునింతులయు దొకవిద్వేఁ గాదునూ!
రూపమునందు నేరుపున రూఢిగ నా కెఁయైన చాన నీ
వే పరికింపు మందఱును వేలకువేలు ధనమ్మ గూర్చి రే
నే పడదైతి నీకతన, నీవును రా వికఁ గొన్ని నాళ్ళకుక.

23

తే. గీ. జనని నానంద మొనరింపఁ జాలనైతి, గొలమువారలలోఁ బెద్దకూళ నైతి
చేలనై సరివారఁ బోలనైతి, నేల వేయును? నీకె యిల్లాలినైతి.

24

చ. ఇతరకులమ్మునం బొడమనింతులఁ బిన్న టినాఁడ తెచ్చి వెం
చి తగిన ఁదై బుద్ధియును జెప్పియు నొండొకజాతిపుష్క యు
కృతుల నశుల్ స్వజాతి నలరించినభంగిని సానిఁ జేయ నా
నతి తమ కత్త దెఁతయును సానులకుక దలవంపు నింపుచుక.

25

చ. అరుచు నొకప్పుడుక విసనియప్పుడుకుల్ చెవి సోకినంత న
వ్యతికు రాసుడైన విటవల్లభుఁ డల్లన గుండె జల్లనక
గన లునయింప నాచికొని కా దని యా నని పల్కులేక లో
ననుకొనె నిట్లు “నీ! పడవుకుగన లిట్టిరె” యేకేరియుక.

26

చ. ననుఁ గనికాని భోజన మొకర్పను న న్వికాని యన్యముక
విన దొకవేళనైన నను వీడి యెఱుంగదు గర్వ మన్నమా
టన వినరాదు దీనివ్యాసయం బిపు డొకటిలోన మాత్ర, “ఁగో
వనితల పేర్మికల్” యనువార్త లసత్యము లెట్లులా? భువిక.

చ. జనని యొకర్పుభోధములచందము దాఁ దలకెక్కి యుండునా?
తనకెలికత్తి యల్ సలుపుతంత్రము లాత్మఁ గలంచియుండునా?

ననుఁ దలఁదాఁటు నింక నొకనాఁడుకునికొ వరియించి యుండునా?
కనికర మింతలేక యిటు కాటుబ్రహ్మేయట కేమిహేతునో.

28

చ. తనపసిప్రాయమందు విటు దైవముగాఁ గనునవ్వెలందియే
చనఁ జన మోటువాటి యొకచుదమునకొ గనుఁ జుల్కఁజూచు లొ
గినకొలఁదికొ మఱిత నణకించును నేవకుకన్న హీనుఁ గాఁ
గను నిది తుచ్చజాతులకుఁ గాక మఱొక్కఁటఁ గల్గ నేర్చునే.

29

వ. అని యచ్చెలి నుద్దేశించి.

తే. గీ. అడిగినను తచ్చు ద్రవ్యము లడుగున్న, రాకపోవునె? మర్యాద రాదుగాని
మగున! “యేడ్చినదానికి మగఁడువచ్చి, యేరులాడికినదానికి రాకపోడు.”

తే. గీ. మొదలఁ దా నెంతచేసినఁ దుదకునొక్క, మాటతో నదియెల్లను మట్టుపడును
వినవే! యీసామెతనునీవు వనజనయన! “నూలునోములు జంకుతోఁ దీటిపోవె” 31

చ. ధన మనుమాట వేశ్య కునుదానికిఁ దోడన నీడవోలె నుం
డినయదియే, తగుంగతి గడింపవలెన్ సమయముమాచి, యీ
నిసయపు డావు పాలిడదె? నీటి నొసంగవె? వన్న కాలమం
దన జలదమ్ము. లింత మదిఁ దోచనిదానికిఁ జెప్ప నేటికిన్.

32

క. అన జలజాక్షియు మోమున, మనునగవు నెలంగ నోయనుంగుబాజుంగా!
నిను ధన మమ్ముకుటకు వె,త్తినె? యెక్కడఁదెత్తు? వది, యెఱింగింపుమొగిక్.

33

వ. ఇట్టిపట్టునఁ గృష్ణుకకు నొక గొల్లచేడియ చెప్పిన సమాధానమ్ము గల దా
కర్ణింపుము.

34

మ. జనన మ్మాదిగఁ బొట్టనించితివిగా! చార్యమై కార్యమ్ము గా
ధన మొక్కింతయు నీయకే వ్రజసతీదాంపత్యముల్ గొన్న నీ
జననంబుల్ పదిశోటు లీఋణము దీర్చన్నేర్చునే? యట్టి, నీ
కును నేమున్నది? యేమొసంగద? వహా! గోపాలచూడామణి.

35

వ. అని యాజలజాక్షి యతనికొ గొంతబుజ్జగించి మఱియును.

36

మ. త్రకోక్తి గాన మకొ మివచేతఁ గొందఱిఁ గన్నెలకొ వలవించి యా
మై శాట్యమటంచుఁ గొందఱి చాలలకొ గిరుక్తియుకొ

నూనబాణకళాప్రవీణతః జాపి కొండటిః బోధలక్ష్మ
నూనభంగ మొనర్చునీవును మా కొసంగడి దేమిటో.

37

ఉ. కావున నిన్ను నేను ధనకాంక్ష మెయిన్ జననాటనుండియున్
బూవిలుకానిముచ్చటలఁ బొందఁగలే దిది నిక్కువంబు, నే
నేవిధివైన జన్మ మిది యెంతకునుండునో యంతవట్టు నీ
తో విడకుండుటే నిజము తొంబదివిఘ్నము లిందు వచ్చినకా.

38

క. మనచెలిమికి భంగ మ్మొందును గల్గకయుండునట్టి త్రోవను ద్రవ్యం
బును శార్ఙ్గిపఁగవలె నే,మన! ద్రవ్యము లేమి నెట్టులగుఁ బోషణయుల్.

39

ఆ. వె. “కూరుచుండి తినిన గుళ్లుగోపురములు, నాట” పెన్నివాళ్ల కగును నింట
నున్నద్రవ్య మింక నొండొక్కసమపాటు, మెద్దియేనిఁ జూచుటే హితంబు.

40

క. ధన మెంత నీవొసంగిన, గొన నది యేమంటివేని? గూఢమ్మును వ
ర్తన గల్గుప్రియునిపై మన, మెనసినగతి నుంచుకొనిన నెనయుదు వింటే.

41

ఉ. ఎంతధన మొసంగినను నెన్నివగల్ మెయినిండ వైచినకా
గాంతుఁ డొకండు వేటొకఁడు గావలె నిష్టుఁడు తోవెలంది, కీ
యింతుల మర్మకర్మము లొకింత యెఱుంగ రహా! జమీనుదా
ర్లతిపురమ్ములం దిడుదు రందును మానవు మాప్రవర్తనల్.

42

గీ. అభినయమటంచునో గానమనియొ వైద్యమనియొ మఱియెద్దియోమిమ యనవుపయి
తనకుఁ బ్రియుఁడగుచాని నంతఃపురమున, కళ్రమమ్మున రప్పితు రబ్జముఖులు.

43

క. అది యేమికర్మమో తొం,బదిలక్ష లొసంగెనేని మదనుండేనిన్
గుదురదుమన మిక్కొంకిల, కద నెఱిగినయట్టివిటునియందుం బోలెకా.

44

మ. ఇదియే నిక్కముగాకయున్న విను మీ వీయూరనేకాదు తొం
బదియూళ్లకా గనుఁగొమ్ము ద్రవ్యచుహితుల్ మాజాతి పూఁబోలులకా
బదిల హక్మాగతి నుంచుకొంటయును నప్పద్మాక్షు లింకొక్కనికా
గదికేకా దూతిక నంపి తెచ్చుకొనుటే గప్పట్టు నీ కల్లెడకా.

45

ఉ. కొందఱువెట్టు లయ్యెడలఁ గొండొకమానిసి ద్వారమందుఁ గా
పుం దగుదీత మిచ్చి యిడిపోదురు వాని కొకింత యిచ్చినకా

జిందనగఁ ధికికొ విటునిఁ జజ్జన వాఁ డొనఁగూర్చుఁ గొన్నిచో
ట్లం దగ వాఁడె యా విటుఁడు; లంజెలనైజము లెన్న నేటికికొ.

46

ఉ. నమ్మవుగాని నీకు నొకనాతివమత్కృతి చెప్పుదాన మా
యిమ్మున కావలకొగల మృగేతని నాథుఁడు శయ్య నుండఁగా
నమ్మకచెల్ల! యింకొకని నచ్చటనే రతిఁ దేల్చె నిద్ర వోఁ
డయ్యహితుండు దీపమును నాఱుదు కాంతల కెంత లిప్పుచుల్.

47

చ. ఒకవెలచానలేయనుచు నూహ యొసర్పకు స్త్రీలజాతికే
సుకరము మాయ యందు వెలసుదరు లిందులకై జనించుటకొ
బ్రకటనకెక్కెనేనియును బాధయు నంతగ లేమిఁ జేతు రి
ట్టి కుటిల కృశ్యుల్, విటు నటింపఁగఁ జేతురు కీలుబొమ్మగకొ.

48

ఉ. నావును నాతఁ డిట్టులను నాతిరొ! పిన్నటివాఁడునుండి మీ
రోవెలఁడల్ పొనర్చు కలురోశలు నేను నెఱుంగువాఁడ నీ
వేవిధి బోధచేసెదవా యేర్పడఁ జెప్పుము ద్రవ్య మాగతం
బావల, నద్ది యెట్టిదియునైనఁ బొనర్చెద శంకఁ దక్కుచుకొ.

49

క. అన జలజాక్షియు మనమునఁ, దనకోరిక నెల్లనని ముదం బడుచు నే
ర్పున నిట్టులనియె దానిగ, సం నేమిట నన్విధాత సలిపెకొ బలిరే!

50

చ. అరసితిఁగాదె! నీ వలయుదారుని, నాతఁడు మేటిసంపదకొ
ధరజీపునంతవాఁడఁట యుదారత నామమె చెప్పుచుండ నొం
దొరలు వచింపనేలకీ యతఁ డొక్కొకనాఁ డొకనాతియింట్రి కే
గి రహిని గానముకొ వినెడి కీ లది నీవు నెఱుంగ కుందువే.

51

తే. గీ. ఇప్పటికి దేనియందు నయ్యెమ్మెకాని, మదిలగింపమి నిక్కువం బడియు నొక్క
నిముసమున నేను లోఁగొందు నీకునాకు, దగినద్రవ్యమ్ము నార్జింతు దానఁజేసి

52

క. కావున నాతనితోఁ జన, వేంధముననైనఁ జేసి యియ్యెడ కతనికొ
రావింపుము తక్కినపని, నీ వేమియుఁ జేయవలదు నేన యెఱుంగుచుకొ.

53

ఆ. వె. ఆతనితగలు గాంచి యామిఁద నీమిఁది, పేర్కొ విడతు నఁచు భీతి నీకు
లేశమైన కలదు, లేబ్రాయమునఁ దగు, లొక్కన్నవాని విడుచుగోల గలదె.

చ. అతఁ డొకవేళ నన్నఁ దనయఁతిపుఁమ్మన నుండఁజేసి భృ
త్యకతులఁ గాపువెట్టినను దప్పక నాదగు నేర్పుకల్మి నీ
కుతుకము నెట్టులేని సమకూర్చెద వేయనునేల? వాని “నా
ప్పితి” ననిపించెదన్ వలపుఁ బెంచి క్రమమ్ముగ నీయరాకకున్ 55

క. అనవుడు శాతఁడు తనదువ,దన మించుకఁ జేసికొనియు ధన మీలేమిన్
దన కది యీగతికిన్ దక్కినఁ దక్కు దటంచు నెంచి కీ లెటిఁగి యొగిన్. 56

ఆ. వె. అది యకృత్యమగుట నాత్మ నెఱింగియ, దానివలనఁ గలుగుతగులుత్రిప్పు
కొనఁగలేక “వల్లె” యని యొప్పుకొనియె నే,పనికిఁ దుచ్చుచిటులు పాలుపడయ? 57

తే. గీ. రాణి నొరుఁ గూర్చె మున్న భల్లూణస్యపతి
తనసతికిఁ దాన దూతయై చనియె నలుఁడు
పరుఁ గవయఁ బొందఁ డిదె నాజ్ఞ భార్య, కంత
కన్న భుజుండనె? యిది భార్య గాదు నాకు. 58

క. అని మనము సమాధానంబును బొందఁగఁ జేసికొని ముముఖుడై మెలమె
ల్లనఁ, జని యొకదినమున ని, ట్లనియె నుదారుఁ గని మైత్రియలకుకతనన్. 59

మ. తమ రీయూకికి వచ్చు కార్యమది సొంతం బాయెనే? యేమిశే
షము లీప త్తనచుందుఁ గాంచితిరి? వాస మ్మిచ్చటన్ మీకు సా
ఖ్యముగా నున్నదియే? యిటన్ దమయ నింకన్ గొన్ని నాల్గుదురే?
తమ రేగన్ మముబోఁటిమిత్తులకుఁ జింతల్ నెప్పఁగా శక్యమే. 60

కా. గానమ్మున్ వినుచుంటి రొంగద! సమగ్రప్రజ్ఞ యద్దాన నే
మీనాక్షీచుణి కొప్పు! నాట్యముననేమి? యన్యచుండేమి? యే
యేనాశీకముఖుల్ నుతింపఁ దగువా రీవీట? మీవీటిలో
నీనాట్యాభినయదికమ్ములకు హాయిన్ జెందువా రుందురే? 61

చ. అనవుడు గానమందుఁ గల రంగన లయ్యెడ నెందఁ తెందఁటో
యనుకృతకైన లే దభినయమ్మున నొక్కతె మాపురమ్మునం
దున, నన నేల? దేశమది దుర్గతిభాజన మొక్కదీనికే
నినికియొకాని యయ్యెడ వివేకిని గన్నడ దందు నెందునున్. 62

- క. నెలనుండి యెండ తెందటో, యెలవాగలఁ జూచుముట్టి నించుక గోకు
బలవతులై కాని యభివసు, మొలయును మాదేశ మిదియు నొక్కటై తలఁపక. 68
- క. వినియుంటిఁ బ్రసంగమువశ, మున మును నీపట్టుకమున “మునున యొకతె చ
క్కరితి నభివసుమ్మరఁ, బుసేయు” నటయు దాని వలయుకా జూవక. 69
- తే. గీ. దానిచామమ్మ మఱచితిఁగాని యంత, సుప్రసిద్ధుఁ బేరేల? సాగసుకమును
నదియె తగిలదియట యిందుకంతకవన, చుట్టుకటయెంతనిజ మొ యీ యుంశములు 65.
- క. దూరపుఁ గొండలు నునుపను, తీరో మతియే మొ “మాసతి? నభివసును
దేరాచులు సరిరా” రని, పేర గలను దానికచటఁ బెద్దఁ ననుడుక. 66
- క. విని వెదకఁ బోవు తీనియ, దన కాళ్లకుఁ దగిలిక ట్లకఁడు సంతోష
మ్మును గని, యది యొక్కతెయే, చను నీపురిలోని సానిజాతికిఁ దొడవై 67
- తే. గీ. అందముకకక్క, మరిమావలములెక్క, యభివసు ప్రసేవి, నడిరయసనుకుతీవి
గానయనవీణ, మేల్కొననానజాన, సుపనను కుటి, వాకేవాస సాత్తి? 68
- క. చిన్న పుట్టినుండియు న, క్కన్నియ నెఱుఁగుచును నేను, గలకలనఁపు,
జెన్నగు నెమ్మాయువ కొక, వన్నియిడుక మృదుల మధుర వచనపురచేసల్.
- తే. గీ. బాల్యమును మొట్టిమెవఁబట్టిబైటఁగొట్టి, యావనమురాధయమ్మున ననఁగఁజెలికి
చతులచింకలదూతెను గనులు చెవుల, దూతె నడుమెటకేగెనో తోఁచ దచానా! 69
- నీ. వనసువీఱఁగ నొక్కమాటు మాచివ గండశిలలకై నను గుండజలజనించుఁ
జనపుమీఱఁగ నొక్కసారి మట్టివ నుక్కుకంబాలమును బులుకలు పొసంగుఁ
గులుకుచు నొకసారి పలుకరించినఁ బిచ్చవానికై నను గచ్చ వదలిపోవుఁ
బదనుగానొకమాటు భావమ్మునూచింప బమ్మకై వసు బుట్టు రిమ్మలెవులు 70
- గీ. మోరపుమరిసిన మద్దులు మాటగట్టుఁ, బలుకుపలికినఁ దే నెలవానగురియు
: వ్యవస్థివ నోటరత్నాలురాలు, కలితలావణ్య పేటి యక్ష్మామఘోటి. 71
- నీ. బిబ్బోకవతి గబ్బిగుబ్బదోయినఁ జూడ మతిమాలి బతిమాలు యతియు రతికి
ఉడురాజమఖి కంటఁబడి దానిజడఁజూడ జడదారి పెడదారిఁ జనఁగఁ దివురు
కన్నెమిన్న బెడంగుకన్న సన్నలుగన్నఁ గన్న వాడును దాల్చి సున్నఁజేయుఁ
గల్గి మద్దులు గల్గుచిల్కపల్కల కుల్కి పల్కరింపఁగఁజూచుఁ గల్గియై 72
- గీ. నొంటిపాటునఁ జెలికడ నుండె నేని, దత్తగమ్మున పేదాంతి మెత్తవడును
జెలిశరీరమ్ము నొకప చేస్పృశింపఁ, బుంస్త్య మొదవింపఁజేయు నపుఁసకునకు. 12

ఉ. చామనచాయయక మిగులఁ జక్కని చంద్ర లేడిమాపు ల
క్కాయనికైననుక వికృతి గల్పనఁజేసెడి సోయగమ్ము లే
లామధురోక్తిచాతురి కలాకలనమ్ము బెడంగుఁ బ్రాయముక
మోమునోయారముక భువనమోహనమై తగు నవ్వెలందికిక. 78

తే గీ. పేరు జలజాతీ యది నేతిబీజకాయ, గామ జలజమ్ములనుదెచ్చి కమలసూతి
తాపవేము సేయుకల్పిచిఘమ్ము దోఁప, నతికె మోమునననుటొక్కయక్క జంటె. 74

గీ. అననుదారుండువమ్ము “నీ యక్షరము లె,మున్ను నేగమ్మ యనియు నక్కన్నెకడకు
మనముపోవచ్చునో? వానిఘనఁడెవఁడును, బెట్టికొనియుండఁడో? వానికట్టులేదా”

చ. అన నతఁ డిట్లునల్కు “నది యాకొలమందుఁ జుట్టుదగ్గ జ
క్ష్మ యని యెంచఁబోకుఁడు ధ్రువమ్ముఁ బూరుగుతోటలోని చం
దనలతయక గలంజరవనమ్మున నాతులసీమతల్లి, దా
నినడతచందముక వినుతు నిక్కయు మీమన మక్కజంపడక. 76

ఉ. కన్నెటిక మ్మికానొకఁడు కైకొనె, వాని యదృష్ట మెట్టిదో
చెన్నఁటివాదుతప్ప నలచేడియ రెండ్వనో వాఁడెఱుంగఁ డా
చిన్నియొమారి యాపయిని నీ! యని యెందులకో విరక్తి లోఁ
గొన్నదివోలె కైకొనదు కోటు లొసంగెడివాఁడు వచ్చికక. 78

ఉ. దానికిఁ బ్రాయ మియ్యెడల దగ్గరదగ్గర నిర్వదేడు లే
మానిని యుండు నిట్టిక్రియ మానవలోకమునందు? దన్మనం
బేనరవాధనూతుపయి నేర్పడియుండెనో? యెందుకోస మీ
మానము తాలెనో? యొరులమానస మేగతిఁ గాననయ్యెడిక. 78

నీ ప్రాగ్ధర్మిగాఁ బద్యమ్ములనువ్రాసి “వ్రాయుమి? జా” బంచుఁ బుపువారు
యు తరమ్మును వ్రాయు కుండి యెచ్చటనైనఁ గనుపడ్డ “గరుణ లే” దనెడివారు
లేనిపోనిపని గల్పించుక యింటిచుట్టును బడి తరుగాడి చనెడివారు
అంగీకరింప లేదనెడికోపముచేత గోడకుఁ గాకితాల్ గొట్టువారు

తే. గీ. ఇట్టివై బెడ్డొనవైచి యేగువారు, గొట్టరలెనంచు లోలోన గొణుగువారు
నై తుదకు దానిపాంచుఁ దామందలేక, విసివి వదలిరి యాజోలి వీటినిటులు. 79

మ. ఎవనికా ధన్యనిఁ జేయనున్నదియో? తానెవ్వని తరుణ్యముక
గవివర్ణ్యం బొనరింపనున్నదియో? యేకాంతాశిరోరత్నముక

సవతాలై యుడికింపనున్ దియె? యేసాచక్షు సుసారసా
రవిహీనత్వమువాప నున్నదియె? నేరం బోల దూహింపఁగన్.

80

క. అనవుడఁ “దాదృశగుణగణ, ఖనిఁ గనుఁగొనుటయును గొంత గణనీయమె నీ
వెరువెంట నెప్పుడేనియుఁ, జనుదొంచెదఁ దెల్పు తగిన సమయ” మ్మనుదున్.

81

క. “కనుఁగొని తెల్పెద” నని యా, జవవంచకుఁ డరిగె దానిచక్కఁదనము నె
మ్మనయున నాటుకతన నూ,తనమాంద్య మ్మయున్ వాయుదరి కరుదొంచెన్.

82

క. దానియిటు సేరిన ట్లద్దానికొ గనుఁగొనినయట్లు దానిచతురతకొ
దా నోడినట్లు మనయున, దానింగను దానినెంచు దానినుతించున్.

83

తే. గీ. మునుపువినినప్పుడే కొంతమొలకగనిన, వానియనురాగవృత్తు మివ్వారికతన
నిపుడు తిరిగియు వింటచే నెదిగి వింత, సరణి నొక్కింత శాఖోపశాఖలలమె.84

వ. అట్టియెడ నింతకుమున్ను జలజాక్షిఁగుటఁచి ప్రళంసించినవంచకున కొక్కింత శత్రు
వగు వతియొక్క విటుం డిట్లు.

85

తే. గీ ఎవనితో నెన్వఁడేఁ దన్నించుకంత, యగుగతున్న ప్తు మంచియేయగునుగాక
చెట్టుయగుఁగాక తనయంతఁ జెప్పఁదొడఁగు, వానికన్నను బేల యెందైనఁగలఁడే?

క. అయినను మీశ్రేయస్సు ప్రి, ధానముగాఁ గోర మీదుతలఁ పెక్కంగా
నాసేర్చినంతలో మీ, కేనొకసంగతిని జెప్ప నెంచితినిజుఁడీ.

87

క. విటవర్తనలోఁ జిన్న, పుటచుండియుఁ దిరిగి దానఁ బడుపాటుల నొ
క్కటియుమ దక్కక యెఱిగి, పటుమతి నని నన్నెఱుంగవలయును మీరల్.

క. విధవల నేకులు గల, “రా, విధవలలో మొట్టమొదటివిధవ యెవఁడు” నా
నధమపువేశ్యలఁ గూడెడి, విధవయె! నాయనుభవమున వినిచెదఁజుఁడీ.

89

క. ప్రేమ మొకించుకలేకయె, కామము గలవనితవలె నె కాసునకై తా
నోమునుతునైనఁ గూడెడి, సామాన్యం గూడువానిజన్మము ఘనమే?

90

తే. గీ. ఇవాపరమ్మల నెఱుఁగని హీనమతులు, కష్టసుఖముల నెఱుఁగని కఠినమతులు
మానమర్యాదలెఱుఁగనిమందమతులు, తక్కువెలవెఁదులపొందు దలఁపరెందు.

ఉ. దండుగద్రోహమల్ సకలధర్మములకొ విడనాడి బోగపుకొ
ముండలతోడఁ బోవుటకు బుద్ధిని ప్రేరణ చేయుచున్న యా
దండలకొడ్డు దానికి సరాసరిగా ధన మియ్యకున్న బ్ర
హ్మాండము ముద్దిపోయినట్లు లాపయి నేడును సర్వశూన్యమై.

అ. వె. ఉండఁ గొంపలేక, పంగఁ బానుపులేక, మూడకిచ్చుటకును ముడుపు లేక
మొండితనమువూని దండివార మటంచు, బండవిటులు దిరుగుచుండఁ గనమె.

కా. వేసారుల్ పచరించినకా మనము తృప్తి జెందఁగాఁ బోదు వ్య
త్యాసమ్ముల్. ప్రబలిండు బుద్ధి చెడు నామాసమ్ము మొదాను వి
శ్యాసమ్ముకా జెడిపోవుఁ గోప మొదవుకా వాంఛల్ తుదల్ముట్ట వీ
స్త్రీసాంగత్యముకన్నఁ బాడుపని వేతేలేదు చర్చింపఁగకా.

94

కా. వెకుఁత మ్మయి శంభులోక మయి దేవజ్యేష్ఠునావాస మై
వాకంబై నరలోకమై నరకమై నానాఁటికిం దోఁచు నీ
రాకాచంద్రియభీసమాగమమునకా బ్రాజ్ఞేతరుల్వోరె ను
శ్లోపల్ పండితులుకా భ్రమింతు రిది యిక్కుప్రాయ ముహింపఁగకా.

95

తే. గీ. మొదలసంసారమే కడుమోహమయము, గాన దానికె యొప్పురఖండమతులు
దానిలో లంజెలని యిందైనసుఖము, చెప్పవా? శత్రునకును నీచేటు వలదు.

క. తలిదండ్రులు మోదింతురా! కులమునను బ్రతిష్ఠగలదా? కులకామిని లా
నలమటు గావదా? యేమిటఁ, గలుగుకా సౌఖ్యమ్ము లంజెకాపురమందుకా?

క. తనవుచెడు మానమడఁగుకా, ధనముదుగుకా కుచికిఁ దనకు దవ్వగుఁ బాన
మ్ములు నబ్బు జాద మెనముకా, ధనకాంతలు నేర్పనట్టి తప్పులు గలవే?

99

క. “మనతలన పుట్టెనే? యిప్పుడు” లని యొకవేళ మీరు ప్రశ్నింతురు, కై
కొనకలె నటులేనియుఁ దాఁ, దనకన్నకా జిన్న దానిఁ దగియెడివానికా.

క. “నచ్చియు దానికుచములును, వచ్చియురాఁట్టి చుద్దుబాలురపలుకుల్
హెచ్చగు మోదమునిచ్చును” నచ్చును రసికులకు నవియె నవనవగరియన్.

క. ఒఱఁగినచనుఁగవ గలిగిన, తరుణిం గవగూడుకన్నఁ దఱచై కడఁ గి
క్కిటిసినచనుఁగవ గలిగిన, తరుణులపదతాడనము శతగుణము మెఱుఁగొ.

ఉ. గిల్లిన బాలు గాఱుకలికికా గవఁగూడిన సౌఖ్య మబ్బుఁ గా
కెల్లొటాఁగిఁ బ్రియము నెత్తగతతర చేసినట్టి యా
యల్లరిబోటిఁ గూడ నుఖ మబ్బునె? మాటలతేట దక్క మీ
యల్లమునందుఁ జాచికొనుఁ దూరకవాఁగెడివాఁడఁ గాఁజాఁడి.

102

ఉ. “ప్రన్నమనాఁటి చందురునిపోడిమి మంచిది గా” దటంచు నే
న్నెఁడుగాని ఫల్గు నిక నేచున? నద్ది క్రమక్రమమ్ముగా

సన్న గిలుక, ద్వితీయ నగుచందురుఁ డప్పుఁ! గ్రహకృతముగా
నున్నతి చెందు భేద మిదియొక్కటి పోడకును న్నవోధకుకా.

108

తే. గీ. అందులో మీర లెద్దానిపొంగు నేయ, నెంచుచుంటిరో యదియు మీకీడుగాదు
దానికుపకార మొనరించుతలపుఁలిగి, వాడటలుబెప్పె నేనాఁటివనితయిదియు.

తే. గీ. ఇపుడుమితోడఁజెప్పిన యాప్రిబుద్ధుఁ, డెలమి నివ్వన్నెలాఁడికి వలపుచుగఁడు
పేరుగుచ్చుంగనేల? యాయూర దీని, కాడకున్నట్టివార లెచ్చొట లేదు.

క. ధనవాంఛలేకయే యివ్వనితామణి యీడు వచ్చురఱకే విటులకొ
గని పిల్చి కూడఁజొచ్చెను, దన కొలమున కన్నె లెల్ల దను నవ్వంగకా.

అ. వె. “మాటుమనువుదానిఁ జేరంగఁదీసిన, మొదటిమగని సోదె మొదలుపెట్టె”
నన్నరీతి నిది రసాభాస, మందును, నెక్కుడనుచు మీర లెలుఁగవలయు.

క. చాతుర్మాస్యలలో యతు, లేతీరున బొంకెదరో యదే తీరున నే
క్యాతరుణులు వయసు గడుకొ, దాతురు; తలక్రిందుచూడఁ దగు నట నిచటకా.

అ. వె. తనకుఁ బెద్దయైనతరుణితోఁగూడుట, యాయు వణఁగఁ జేయు టట్టులుండ
“దాని కేటివీనితగు! లేడకే?” డంచు, నగుదు లెల్లవారు నగడు చేసి.

తే. తీ. కడఁగి “కడవంత గుహ్మడికాయ కత్తి, పీటకగు లోఁకు”వనియట్టి బోటి నొప్పు
టొప్పికంబేనియును దీని నొప్పుబోకు, డీతకన్నను జపఱరా లెందులేదు.

క. అ న నతఁడిట్లును “నేవము,లును గఱవే?” చెప్పువచ్చు లోఁబడియెడియ
జ్జన ములు దొరకగు వేళ్ళా, జనులకుఁ గలదొనఁగు లెకరజనులకు లేవే? 111

తే. గీ. దేనియందైన ననుభూతి దీటుపిదప, దాని నిరసించువాండఁత జ్ఞానిగాఁడు
మొట్ట మొదిటన నిరసించు నట్టివాని, నెన్నఁగాఁదగు వారలు నున్న జగతి.

క. అనిపలుక నాతఁ డంతటఁ, జనియె నుదారుఁ డిటులోనఁ జర్చించె “నొకం
డను మోదించినవస్తువు, జనుఁ డింకొకఁ డొప్పఁడిదియ ననాజం బెదరుకా. 112

క. చందురుకాఁతి గని లో, నెందలు సంతోష మంద? రెయ్యెడలను దా
మందునె? పంకజములు, జగమందటికికొ మదమొసంగునది లేదెందుకా.

ఉ. దాని ప్రవర్తనకొ గుఱిచి తద్దయు నాతఁడు నచ్చఁ జెప్పు న
వేసరునైన నయ్యతివ యేలికొనకొ గమకింప దన్నమా
తే నిజ, మక్కతమ్మనన యీతని కాతరుణీవతంసమం

దూనెననూయ, నిక్కమృతి యొక్కఁడు నెప్పెడిబుద్ధు లొప్పునే ?

115

ఆ. వె. దానిఁనినదాది తన్మయంబయి చిత్తవృత్తి విస్మృతాశ్యవృత్త మయ్యె
గనిన యప్పు డేమి గనున్నదో, బుద్ధి కర్మ మనుసరించుఁగాదె! యెందు. 116

సీ. కాంతలతోఁ బొందఁగారామి సక్రమా! యటులైన నేలపెండ్లాడవలయు ?
అన్యకాంతలఁ గూడు టచుచికం బందుమా! యటులైన నిదియుఁగా దన్యకాంత
వెలయాండ్రెచ్చెల్మి తప్పిదమానటందుమా! యటులైన వీండ్రెందు కవనియందు ?
సత్కులీనులకు నాచారంబు గా దందుమా! యింతలోన నేమాఁ గులమ్ము ?

తే. గీ. కలియుఁమ్మున నీరీతి కట్టుఁబాటు, గాని మున్ను శకుంతల గాదె? వేశ్య
యాపెఁ గొన్న దువ్యంతున కందునించు, నేమి లోపమ్ము గల్గె? నిందేటికంక?

చ. పలువురు నొక్కచేడియకుఁ బాల్పడు టొప్పునుగాని నేమయుకొ
వెలనెడి యిట్టియుగ్మలిని వీధిమొగమ్ము గనంగ నీక తాఁ
గులసతిఁబోలె నుంచుకొనఁగూడదె? దీన మత్రేమిలోపమా?
గలిమికి నెందుచుకొ ఫలముగావె? మహోన్నతభోగభాగ్యముల్. 118

ఉ. భోగమునందు నిచ్చలుకు బొందనివారిల లేరు దానికికొ
ద్యాగము ముఖ్య, మందులకు ద్రవ్యము గావలె దానిలేమి న
య్యాగమవేత్త లీసుఖము నందఁగలేక స్వరీతి నెల్లరకొ
భోగవిహీనులకొ సలుపఁ బొత్తము లీక్రియ వ్రాసి రీనునకొ. 119

క. ఒకని భనమాటచేఁ బర, వికచాంభోజాక్షి నెవయువిధ మది దోసం
బిక సకలజనులకును దా, నొకగతి భనమగుట వేశ్య నొందందగదె. 120

క. భననాశనతమనాశన, ఘనతా నాశనము లిందుఁ గలుగుట ధృక్ మై
నను నెల్లగుటను నయ్యవి, పనుపడు ననరాదు భాగ్యవశమగుకతనకొ. 121

తే. గీ. ఎందు నేనియు సందియమైననుకుండ, మనుజుఁడుప్రకృతనమ్మునుగొనఁగవలయు
గాని దీర్ఘయోజన కొఱగాదు “సంశ, యాత్మవశియించు” ననిపెద్ద లంఘనగాదె.

ఉ. సారవిహీన మైఃభవసాగరమందుఁ గురంగలోచనల్
సారము, తేల్చితేటలును జాణతనమ్మును నందుముఖ్య మీ
తీరు స్వకంత్రెన నుదతీమణులందుఁ బొసంగు, వాం ద్రహ్మ
జారిణులంచు మానుకొనఁ జాతురి యింకెటుఁ జూడఁ గల్గెడికొ. 122

ఆ. వె. దొంగులెన్నియేనిఁ బొసంగుఁగాకెందును, గలలఁ గానవిద్య కన్న లేరు
అంగరాజనమ్మును రూపాదీన, కన్న మనము దనుపుకన్నె మున్న.

చ. అదీయునుఁ గాక వస్తుగుణ మారయు నెంచిన జేసెకందు నె
య్యది సహజంబొ దానిఁ గననొనట, వేటొకచోట నించుమిం
చు దనకు నట్టిసంగతియె చొప్పడినకొ సహజప్రదారమై
యొదకమిఁ దెచ్చి పెట్టిపటు లుడకమాన ద దెన్ని భంగులకొ. 124

క. ఆమనిఁబొడము రసాలము, తో మఱియొక ఋతువునందుఁ దొడగునదియె తా
నామధునిమిడ నేరయ, పో! మహి నది మేనమామపోలిక యగుటకొ. 125

క. ఇటు పలువిధముల యోజిం, పుట కారంభించునంత మొట్టమొదటి య
వ్విటుఁ డేగుదెంచి “యటకే, గుట రే” పలి చెప్పుట ను రగుల్కానుకోర్కెకొ.

తే గీ అందులకె సిద్ధమైయుంట నగఁడువల్లె, యనియె నతట పలు నాఁడునరు గుదెంచె
నమ్మసఖునోడఁగూడి యన్నాతిమిన్న, సదనయనకేగె నభినయాసక్తి నతఁడు. 127

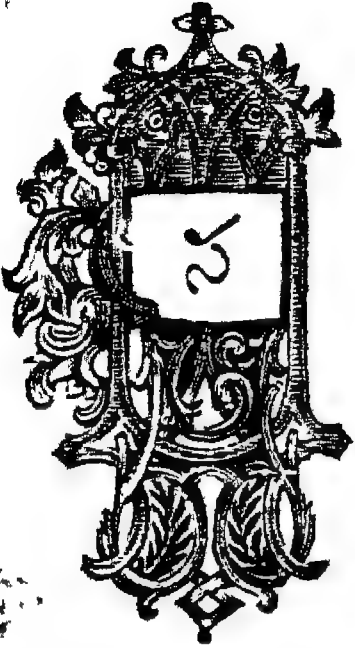
గ ద్య.

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం
బైన పాణిగృహీతయందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

పాణిగృహీత.

తృతీయాశ్వాసము.

సరసతర, రుచిఁగీత,
స్వరసాదర లక్ష్మణాగ్రజన్మగృహీతా
గురుతర భాగ్యసమేతా,
చిరకీర్తిప్రాప్తికామ నీతారామా.

తే. గీ. అవధరింపు మనంతరం బాలతాంగి, యెప్పుడునుగనుమాయకయోసకమెసఁగు
తనదుదేహమ్మ గేహమ్మఁ దదధికమగు, నాంపుగులుకనలంకృతుల్ చొనిపిపినప. 3

క. తత్తదుపాగమ్మల న, త్యుత్తమగతినలవరించి యొక్కయెడఁ దదా
యత్తమ్మగుచిత్తమ్మన, నత్తరుణి గవాక్షనిహిత మగుమా పాలయక. 3

తే. గీ. ఎదురుమామమ నున్నంత నిరువురచటి, కేగి రేగుటయును దరుణేందువదన
దవ్వులన కాంచి కేళీసదనములోని, కంఠలోఁ జనె సిగ్గున్నయబలవోలె. 4

తే. గీ. ఆమూర్తవారుని నొక యుచితాసనమున, నుండఁగాఁజేసి నర్మసఖుండు లోని
కరిగి "యిదియేమిపాప మోయబల ! యతని, దీసికొనివచ్చినప్పు డీతరు తగునె?" 5
వ అన నాటక్కరికరిగమన యతని కిట్లను.

ఉ దూరమునందు నున్నయెడఁ దోయజనేత్రుల కెంతయేని వా
గ్ధోరణి యుప్పతిల్లు చుడిఁ గొం కొకయింతుకయుక జనింప దా
ధీరతయుక గభీరతయుఁ బెంపును పెంపును డగ్గతైఁ య
హ్మరుషమోము గన్గొనినఁ బోవు నదెంతటి ప్రోడకేనియుక. 6

క. నమ్మెదవో లేదో యాతని, నెమ్మొగముం గనినయంత నే మదిలో నొ
క్కుమ్మడిగ లజ్జ వొడమెక, జిమ్మిన నది వదలిచనమ చేవదగులుటక. 7

క. పనీతనమునుండి నన్నుక, గునురుశరవిహారములఁ దగుల్ కొల్పిననీ
దు సమీపమ్మన నితరుని, దెస మొగమెటు త్రిప్పి నిలువఁ దేవువగులుక. 8

క. పలువురప్రియురండొక్కట, గలసభఁ బురుషుండు నిలువఁగలఁ డదిరసముక
దొలఁగింపదు కామిను ఁటు, నిలుచుటకుక దగరు రసము నీరసము నగుక. 9

వ. అను నక్కలికి ప్రసంగమ్మ కడ్డుగా నతం డిట్లను.

క. అతఁ డదట నే నిచట నుం, టతగదు నే నెఱుఁగనట్టి టక్కరితనమా?
యాతని! యిది, సిగ్గు మిఠా,తి తరణులకు నున్న యాత లెల్లం బెన్నక. 10

తే. గీ. అని యశండరుగుటయు నయ్యతివమిన్న, యల్లనల్లన వారుండునట్టియెడకు
నరిగి యటఁ గంట మొక్కింతయడ్డుగాఁగ, నోరగానిల్చి కాంచుచునుండునంత.

క. తనమది నద్దానినిఁ గనుఁ, గొను పెప్పుడటంచుఁ గోర్కె గుబ్బతిలఁగఁ జిం
తనసేయు నయ్యదారుఁడు, వనితబెడంగంతఁ గాంచి వన్వారె! యనుచుకా. 12

తే. గీ. మెచ్చి “యిచ్చపలాక్షి నామేడనుంచ, నేర్పితినయే నాకు వన్నెయునువాసి
కలుగు జన్మన మిది సార్థకత్వమందుఁ, గలిమిగలుగుటకును ముతగలుగు ఫలము. 13

క. తగు కాంతతోడఁబొందుకా, దగులని మనునజుకునైన ధనధాన్యముల్
సాగసును జాణతనమ్మును, భవద్వంచితము లధికపాపాస్పదముల్. 14

ఉ. ఈతరుణీమణికా గలసి యించుక భేదము లేక యండఁ దా
నేతరుణుండు కామకల లెప్పుడు చింతనసేయుచుకా లస
ద్వీతవినోదముల్ గనుచుఁ గేల మోదమయాత్ముడై వసు
స్సీతికి సార్థకత్వ మొదవించునో వాఁడుగదా? గృతార్థుడౌ.” 15

క. అని యూహసేయు దానికా, బనరాలోకన మొనర్చి మురియు వతీయు న
వ్యనిత కిలసాటి లే దని తనలో, వాసందమందుఁ దనియు నెడందకా. 16

తే. గీ. అట్టియెడ నర్మసఖుఁడిట్టు లను “జగాన, నభినయమ్మున నీపాటి కుందక తై
గానఁగా గాదు గానమ్ముఁ గవనశక్తి, దానికికా దోడు దీని కేతరుణు లీడు?

క. ఎదుటకా జెప్పిన నతియని, మది నమ్మదవతికిఁ దోచు మాటలికేలా?
గుదిగూర్చి నన్ని సంగతు, లిది తావుగ నెంచి ధాత యింపెసలారకా. 18

క. అని జలజాక్షిం గనుఁగొని “ననబోణిరొ! సిగ్గు వారవాతికిఁ దగునే?
కనుఁగొన వచ్చినవారల, మనమెక్కకా మెలఁగకుట మరియాదటవే? 19

క. సిగ్గుగల వారకాంతయు సి, గ్గెడలు కులాంగనయును. జెడుదురు నీవీ
యెగ్గలుఁగ నేర విది యొక, పెగ్గ యనుచు గునిసె దిందుఁ బెంపుగలుగునే. 20

తే. “సగముచచ్చి యంతయుఁజచ్చి జగతిగాన, వాన్యములు నేర్చికొనవలె” నందు రందు
నభినయమ్మునుట్టివ యదియుఁగల్గి, యంతసిగ్గునడఁజనునె? యోయిగురుబోణి. 21

క. నీ తెలివితేటలకు సం, గీతాభినయప్రసక్తికా గైతకుఁ బ్ర
ఖ్యాతిఁ జెడఁగొట్టెఁగద! లో, కాతీతఁ బైన లజ్జ యలవడి యబలా. 22

క. అనుమాటకుఁ బ్రత్యుత్తర, మును జెప్పక యంతకన్న మొగ మించుక వం
చి నగుచు నా జలజాక్షి య, భినయపుఁ బొండిత్యమెల్ల వెల్లడి చేసెకా. 23

తే. గీ. తెచ్చి పెట్టిన సిగ్గయ్య ధీర యగుట, సహజవైఖరిఁ గనఁజేసి చలదపాంగ
వీక్షణముల నొక్కింత వెల్లిగొలుప, నిండుమరులెక్కి యయ్యుదారుండువలుకు. 24

తే. గీ. ఏటికిద్దాని నీవలయించె? దింక, నీవు చెప్పిన దంతయు నిక్కమయ్యె
“నజలులంజెలలోఁ బతివ్రత కులాంగ, నాజనముల లంజెయు” నాఁగవినమే. 25

తే. గీ. నీవు చెప్పినయట్లన యీవెలంది, యేదియో కారణమున నిక్కొలయునఁ
బాడమెఁగాఁబోలు వయసున బ్రోడయయ్య, నింతబిడయమిక్కులయన నెందుఁగలదె.

తే. గీ. అభినయమ్మది చూచినయట్లులయ్యె, గాన మీరీతి చక్కనికాంతి గలుగు
పలురరుస గలకలుకుల కొలయు టగుదె! కవన మీరెటికన్నను గష్ట మగునె? 27

క. అను నాతనిపలుకులు విని, తనవై నవ్వానియనయు తగులుట నిక్కం
బని యెంచి యంతలోఁ దీ, ఱని చింత వహించి యిటు కరమునూహించుకా. 28

ఉ. చక్కనివాఁడు మేటి సరస మృగువర్తన మొప్పువాఁడు బల్
టక్కరి గానముఖ్యకలలకొ గడునేర్పరి ద్రవ్యవంతుఁ డ
మ్మక్క! యితండు నాకుఁ బ్రియుఁడౌట పురాకృతపుణ్య, మైకనుక
జిక్కిన పూర్వపుఁబ్రియుని స్నేహము నేగతి మాననేర్చెదకా. 29

క. ఇతనికొ గాచిన దాదిగ, వతి నీరై యంతు లేనియరులున కెరయై
సత మైనచింతఁబడి వి, స్మృతసకలం బయ్యె ముందు మేఁగుట యెట్లొ. 30

చ. ఇతని వరించి యెల్లపు డహీనసుఖముల నందుచుకొ రిమో
న్నతి కధికార మూనినయనమ్మనఁ దకొ దలవెట్టినేని నకొ
మతిఁదలపోసియుకొ విసివి మాటికి దూటియుఁ ద్రోవగాన క
చ్చతురుఁగు కాయముకొవిడి యశ మ్మెటువంటిది నాకుఁ గూర్చునో. 31

మ. ఎపుడో యే మగునో యటంచు మదిలో నెంచంగ నేలా! యితం
డిపుడే తా మొగ మింత చేసికొని యేదేఁ బెద్దయాపత్తు నె
త్తిపయికప్రాలినయట్లు చింతగొనుచుకొ ధీరత్వముం బూనుటకొ
గపటానందము పైకిఁ జొప్పడుగతికొ గన్నట్టుచున్నాఁడహో. 32

పీ. ఏకర్మమెఱుగని యెలబా)యమున నేను కసరికొట్ట నొకింతవిసుగుడయ్యె
నెఱిగియు నెఱుగని చిలుతగుబ్బలవాఁటి పరుసదనానకు వెఱువడయ్యె
నెట్టకేలకు నాదుగుట్టు కైకొని వృద్ధ యాడిపోసినవాని కలుగడయ్యె
నాకారణమునఁ దనకుటుంబమునఁ గల్లుకలహములకు భీతి గాంచడయ్యె

గీ. నన్నిటికినోర్చి ననుబ్రియురాలా లేక. దైవమో యుబుద్ధి నెదందలంచు
చున్నచాని వృథా ద్రవ్యచున్న కార, నిమన విడనాడు నాకు జన్మమునుగలదె

గీ. దౌత్యమంగీకరించె నాతనిగరంచె, నంతఁబో కియ్యెడకుడెచ్చె జింతగలిగి
యును మదుపకారమునకు దానినెడఁజేసి, యీమదిగమింగె నింతవిశ్వాసిగలఁడె!

చ. ఇటుపయి నీతనికొ మఱవకే యొకభంగిని గారవించి య
క్కటికము చూపి నేను గలకాలము సౌఖ్యము నందఁజేసినకొ
గటకట! తానెదకొ మఱమఁగాక యిద్దెల్లకు గామియాట, నా
కెటు మఱవంగవచ్చు నిది యెన్ని భవములకైనఁ జాలదే.

35

చ. “తనప్రియఁ దైవవాడఁ టొకతప్పును నాతనియందు లేవఁ పే
పనియు నొనర్చువాడఁట! నెలొను! ధనమ్మున కాస చేంది య
య్యోఁఘుని నీచకృత్యమున కాస్పరుఁ గా నొనరించె వొక్క రో
వనిత” యటన్న దుర్యోశమువారుగ నాకు నుపాయ మున్నదే.

36

తే. గీ. “పెండిలివి నాడమండిన నుండెఁ గాని, వారకామినియైనను వరు నొకానొ
కని వరించి తడనుగతిగా మెలంగ,వలయు” ననుకట్టులొ టుండవలదె? జగతి.

ఉ. మాలెతకన్న హీన లగుమానవతుల్ వ్యభిచారవృత్తికి
జాలక కట్టుబాటునకు జుకుచు నొక్కొకనికొ వరించుచుకొ
గాలముపుచ్చుచుండ, గణికాజనమంతకు నెంతహీనమో
కూళతనమ్మునకొ బకుచుకొంటుకు రోయి దొకించుకేనియుకొ.

38

తే. గీ. ఒకఁడువోయినమీఁద వేటొకనిఁ గట్టి, కొంటుమాచార మొకకొన్నికొలములం
దు నందులొననుజేర దీయధనువులము, ధాత వంచించె నీజాతి తలియఁబోండ్ల.

క. అనితనమనమునఁ జింతిలు, వనితామణి సారెసారె, వార లిరువురుకొ
దనతన కనుగుణ మగురీ, తొ జింతి గాంతు రదియుఁ దెలుపకొవకఁమే!

40

గీ. ముగురు నీగతికొండొరు మొగముగనుచు, నెడతెఱచింతయనుసంద్ర మ్మీఁదుచుండఁ
దరణి యంతటివారికిఁ దగణియగుట, కో! యనఁగఁ బశ్యమాంబుధి దాయఁజనియె.

క. అత నుదారుం డచ్చెలి, చెఱ న్నిలుపోపలేక చేతోజాత
కాంతికి వశుడై చనియెడి, చింతక లేమట ను నతనిచెలికాఁ డనియెకా. 42

ఉ. గానమునింటిమో కరనకాశలముక దిలకించి నారమో
మౌనమునందుఁగల్గు నసమానపుఁజాతురి దక్కఁ బంకజా
తానన యించుకే నభినయంపుఁ బ్రసక్తియుఁ జూపదయ్యె మీ
రీ నలి నాక్షిపై నలిగి యిక్కరణిక్ జనుటెట్లు లొప్పుకుకా. 43

ఉ. నావును నాతఁ డిట్లులను “నాదుచునమ్ముఁ గోప మంచు నీ
వేరగ నిశ్చయించి? తి యెక్కడిచాతురి? యింతమాత్రానే
యావగలాడి నమ్మనె? సఖా! యొకవిద్వియఁ గాదు దీని కే
త్రోవల నేలతాంగి సవతుం గనఁజాలు! నెలాను! వన్వారే! 44

క. కనుఁగొనినమాత్రానే మన, మన మోదం బుప్పతిలై ముమ్మాటికి ని
క్కఁ కాంగి కింక శ్రమమి, చ్చిన దానంజేసి మనకుఁ జేటగుఁజుమ్మి. 45

చ ఇది మొద లిత్తలోదరికి నెవ్వరియొద్దను విద్దె చూపునీ
చదళఁ దొలంగఁజేయ ముచుచాపుఁడు యత్న మొనర్చుఁగాక యి
చ్చక్షవతి సిగ్గునం దిటులు మ్రగ్గుచునుండుట చూచి యాత్మసం
పద నెఁడింపఁ జేయుచెలిపట్టున నాతఁ డనుగ్రహింపఁడే. 46

తే గీ. మరలకావచ్చుఁగనవచ్చుఁద్వరయదేల? యబలయేమగు? మనమేడకరుగువార?
వభినయంబెందుజొచ్చు? నెండడఁగుగాన? మగునె! యారంభశూరతజగతి నెందు.

క. నావును నర్మసఖుం డ, పూవుబోడిఁగని పల్కుఁ “దొలఁతిరొ? నీవై
గావలసికంతకోరిక, చే వచ్చినవారి నిట్లు నే యుం దగునే? 48

క. నుచుగాతి! వారి మంచిత,నమున న్నీలోటు దాఁ గనం బడదయ్యెకా
దమలపుటాకులకుకా నో, చమి! యెఱుఁగవె? యిదియు సారించంద మ్మగునే?

మ. అస నచ్చేడియ భూషణధ్వనుల పొల్పవ్వారిగా నల్లఁ గ్ర
క్కునఁ గేళీభవనమ్ముచెంతఁ జని యామల్కపోకలుకా దమ్ముఁ గ

ల్లిన మేల్వస్తులుగూర్చి పల్లెరమునక గీల్కొల్పి యొయ్యారమె
ల్లను రూపై చనుదెంచెనో! యనఁగ మెల్లకొవచ్చి యచ్చేరువక.

50

గీ. వినయభయసంభ్రమమ్ములు వెల్లిగొనఁగ, నిలువఁబడునంత నద్దానిసీటొకింత
యడ్డులేమిని గనలార నతఁడు గాంచి, నిలువునీరయి యట్లన నిలువఁబడియె.

51

తే. గీ. అంతనచ్చెలి మిన్నకరాగ్రీకీలి, తమ్ములకు శాగవల్లీదళమ్ము లతని
హస్తముననుంచి పల్కెర మచట డించి, చని యథాస్థానమున నిల్పెఁ జవులుగులుక.

ఉ. అంత నుదాయఁ డొక్కగతి నచ్చొటువీడి తదేకచిత్తుఁడై
యింతివిలాసముల్ మగువయెమ్మెలు వైదలిమేల్ హొరంగులుక
గాంతయొయ్యారముల్ కనులఁగట్టినయి టైమట న్న టింప న
క్కంతుఁడు లేనిమేళ మటఁ గల్పనసేయఁగఁ జూచుచుకొనెక.

52

ఆ. వె చనుచు నర్మసఖునిగని యిట్లువల్కు “నో, చెలిమికాడ! జగతిఁ గలుగుపట్ట
ణముల మాపురమ్మునంగల చోద్యముల్, గానరావు వేరొకంట నెందు.

53

చ. అటుఁ గులకామీనుల్ పడపుటంగనలుక మటివేసవేలు మి
క్కుటచుగురూపముక హొనులు కొల్లలుగాఁ గలవారలుండు నా
కెట నిటువంటిచానఁ గను టెన్నఁడునుక లభియింపదయ్యె ని
చ్చట భవవీయసంగతివశమ్మున నింతటి భాగ్య మబ్బెఁగా!

55

క. శాతోడ నీవు శెప్పిన, యాశరుణీచుణియె యిదిసఖా? యది గాదో?
యీతీరెక్కడ? నీవను, శాతీరెక్కడ? శతాంశ మంతరమునుమి.

56

ఉ. చూడకమాచువేర్పు వినుచుక వినుకుండెడికాశలమ్ము మా
టాడక యాడుజాణతన మన్నిటికేమి? యొకింత లోనఁ బో
రాడుట కమ్మనోభవు విటాళిపయిక బురికొల్పుపొల్పు పూఁ
బోడికి దేనికిక గలుగఁబోలను దీనికిఁ గల్గుచాడ్పునక.

57

తే. గీ. గుబ్బలబెడంగు పిఱుఁగులగొప్పతనము, మేనితళతళలును మోముమిసమిసలును
గలికియైనంతమాత్రిన గల్గు నిక్క, తమన మెచ్చితి నంచెద్దఁ దలఁతువే నొ.

చ. పలుకులువేయువేల? పరభాష లనక గను తెత్తిమాడ నే
వెలవెలఁడుల్ నుఖమ్ముగను వీనులుచల్లఁగ నెంతపొడినక,

గలగదు మానసం; బిచట గానమటుండ మటొండటుండఁ బ
ల్కులును విసంగలే దకట! కోరికలీరిక లె త నేటికిక ?

చ. తరము లెన్నియోజరిగె దాతల తాతలు వారితాతలుక
మఱియును వారితాతలును మాకొలమం దిటువంటి కోర్కెలక
మరగరు, దానికేమి, కడు మన్ననకెక్కిన పాండుతీసుగం
ధరు లటువంటివారి కింక నాకతనక ద్రిదివస్థితుల్ చెడెక. 60

తే. గీ ఏమయినఁ దప్పదింక నీయంతిచెలిమి, యయ్యదియు నీయధీనమై యలరుకతన
నచిరకాలభయంబని యాత్మనెంతు, ననుడు నతఁ డిట్లులను ను వారునికెఁ బేర్చి. 61

ఉ. చెప్పితఁగాడె! మురనొరసిక శేఖర! యలలితాంగి చంద, మ
య్యొప్పును గొంత మీ కనుభవోచిత మయ్యెఁగదా! తనంత న
య్యొప్పులకుప్ప యొప్పికొను టొక్కటిదక్క నుపాయమింనునుక
జొప్పడ దన్య, మేమయిన నుందరిదెందము చూచిచెప్పెదక. 62

చ. ధనమన లెక్కలే దొకట దానికి లోఁగిన వేలసఁఖ్య క
చ్చుక, నదియేనిఁ దజ్జననిచూపునకుక భ్రమగొల్పునేమి? య
వ్వనజమభీలలామమును వంచననేయఁగ నేయిపాయముక
బనుపడ దైన యత్నమును మానఁగరా దెపు డెట్లు లుండునో? 63

చ. నినుఁ గనుఁగొన్న మాత్రముననే వెలచేడెల లెక్కయేల? యే
వనజమభీలలామములు వాంఛ యొనర్పక మాననేర్తు? రై
నను నిటు యత్న మేల యన? నాయనుభూతినిబట్టి చూడ ని
క్కనకనిభాంగి యోగింగఁ గాలముపుచ్చెడునంచుఁ దోచెడిక. 64

ఉ. కాని సమంజస మృచుచుఁ గన్నడ దిప్పటి యూహాయక సదా
గానమువందుర క్తి వెలఁగల్గు నలంకృతులందు సక్తియున్
నూనశరప్రచారములఁ జొప్పడుకబ్బములక బ్రీసక్తి య
చ్చానకు మెండు, తద్విధము చంచలతం గనఁజేయు నియ్యెదన్. 65

గీ. మునిఁగిపోయినదేమి? యమ్ముగుదతల్లి, తోడ మీమది నున్న సంతోస మెఱుంగఁ
జేసి యామీఁద దానికిఁ జెప్పఁజేసి, యేనును జెప్పిచూతు నిందేటిదింత? 66

ఉ. నావుడు నుత్సుకత్వ మెననాటు నువారుడు పల్కు “ నెప్పుడో
నీ విటు నేతు” నన్న నెటునే నిలుపోవుదు? నేటిరేయి నా
కావగలాడి, యాయతివ, యాచెలి, యాచిగురాకుఁబోడి, యా
కావరపుం జనుఁగవ చొకాటపుటిక్క, వశమ్మ గావలెన్.

67

క. రేపేమో మనమేమో, యాపూవు బోణియేమో యశ్యమదేమో
వే పొ మ్మిప్పుడ నాసం,తాప మ్మొడఁదాపు మికఁ దడయకు మిచటకా.

68

తే. గీ చందురుం డ్యముదయించె జవల వెన్నె
లయును బర్వగఁజొచ్చె దొలంగె దమము
మందమాయత మదె చూడు కుందముల ప
రీ సుళమ్మును వెదజలె రేగె మయఁడు.

69

ఉ. తల్లికి నేమిచెప్పెదవా? దానికి నేమని విన్నవిచెదో?
శల్లవపాణి కేక్రియఁ గృపక గలిగించెదో? నన్ను దన్మనో
వల్లభుఁ జేయు భారమది పైనిడికొ మ్మెటు నీ వొసర్చినకా
జెల్లు నటం చెల్లుగు మొకచేడియ వానిఁగ నకదలంపుమా.

70

చ. కలదు ధన మ్మనంతముగఁ గంటికి మింటికి నటముమాడుగుల్
గలవు సమస్తముల గలదుగాని యొక్కించాక లేనివారిలో
పల నొకరుండ నియ్యబలఁ బాణిగృహీతగఁ జేయనేని, గో
ర్కుల కెనగాని సంపదలు కుంకుమలేని కులాంగ నామణుల్.

71

ఉ. ఏ నని తా నటంచు నొకయిచ్చుక భేదము లేకయంట న
చ్చానకుఁ జెప్పగాఁ దగిఁగంగతు లేమని బోధనేతు నీ
కే నెఱిగింపఁగావలయునే? యదిగాక, పురాకృతంపులు
త్యాగదా! లభించితివి నాకొకదూతగ నీవు నెచ్చెరీ.

72

చ. అన “నిదె పోయి వత్తు” నని యాశఁడు వెన్నకునేగె, మీఁద మె
ల్లన బసకేగి మిక్కిలి యలందురునెమ్మదితోడ భోజనం
బొనరించి మిత్తరాకకయి యొక్కెడ నొక్కఁడు గూరుమండి తా
గనఁగొనుచుక గ్రుటిక యుగముగా గణించుచు మారు మాటుచుక.

73

ఉ. చెప్పఁగ రానివేదఁలచే నలచేడియ నాశ్మనెంచి “నీ
గొప్పపిఱుందులున్ వలపుగొల్పెడి మేల్ పలుచాలు లక్ష్యముక

దప్పని చూపుకోపులును దామరతంపర లైనలీలక
మప్పిరిగొన్న మోహమున యుంచెదదే? జగదేకమందరీ.

74

ఉ. చందురుబాధకే సయిపఁజాలుడనో, మడనాన్ని కాఁక కే
కందకయుఁడునో, ప్రళయకాలునిజో దలచిల్లగాలికే
వందురకుందునో సకలవాంఛలకుఁ గురురైనమృగ
శృందనవల్లి! నీదయిన సంస్మరణాశయ మొనఁకొందునో?

75

మ అకటా! నే నెటుతాళువాడ, నట నీవాకంబవు బాటునక
వికచాబ్బయ్యు లిరుంగెలంకులను నావిర్భావముకొడెంద మి
న్నక వీక్షించుచు లజ్జ కొజ్జ వయి యానదింపఁగాఁ జేయు నా
ప్రకృతిక లోనఁ దలంచినంత మది నీరంబఁ గురంగేక్షణ.

76

క. అని తన్మయమగు మనమున, ఘటతర మగు రాగమెదిగి కాలూననతం
దనిమేషత్వముఁ గైకొని, యును గురతావాప్తికొఱకు నూహించు నవహో.

77

లే. గీ. అట్టు లొకకొంత నేపు మి స్మరసి యచట
గలికి గోరులసాంపు నచ్చెలియమోము
వెంపు నొకకొంత గని యంతఁ బెదవిఁజీచి
నర్మసుఖ నాత్మ నెంచి తన్నాయకుండు.

78

మ. “ఇదిగో! వచ్చెద” నంచు నేగి చనఁదేఁ డేణాక్షి యేరీతి మ
న్మదముకొ గాంచెనో? యెట్టియుత్తరము నన్నంగూర్చి తానంపెనో?
యదనుకొ వమ్మొనరింప నెంచదుకదా? హా! దైవమా? యెట్టి క
న్మదకాపాకము మిత్తుఁ దొప్పికొనునే? చాతుర్యముకొ జూపఁదే?

79

ఉ. ఎక్కడిమిత్తు! దే నచటి కీతని నంపుట గొప్పకప్పు “తా
నక్కవకాంగి కీతఁడు ప్రియంపరువా” డని వింటిగాదె? నీ!
మక్కుచ యెంతవేసె? ననుమాన మొకించుకయేనిఁ గాంచ కా
దిక్కున కట్టివాని వెనుదీయక పండితి నెంత పెట్టినో?

80

లే. గీ. “తెలివితేటలుగలవాఁడు ధీరుఁడితఁడు, చనినచోఁగార్యసిద్ధియా” నని తలంపఁ
గూలిసాలి సామెతయొనగూడ దాని, నొగి నధమనాయకఁ జేయుచుండె నేమొ?

ఉ. “కుంటెన కాడొకింత కొనగోటును నైనను మీట కెందు నా
ల్లింటిని నాయకుక గలుపఁగా గమకింపఁ”డటంచు మున్ను నే
వింటిని వేయసార్లు, విధి, వీఁ డిఁక నచ్చెలిమిన్నతోడ నా
యంటును సొంటునుం దెలుప కాడుచుఁ బాడుచుఁ గూడుచుండెఁ బో! 82

గీ. తనదుచి తమ్మునేనియుఁ దగినసాగను, గలుగుచెలిమిన్న కడకంపఁ గదలిరాదు
అట్టివోఁగేవలాన్యుల సంపదగునె? దౌత్యమునకన్న సతిపొందు తప్పిదంబె? 83

క. పురుషుఁడు పురుషునినంపుట. తరుణి తరుణిసంపుట యును దగ దొండొరు లొం
డొరుల ననుపదగు దౌత్యము, విరచించెడిపట్లఁ గడువివేకము మెఱచుక 84

మ. అని మిత్తుం గడు దూఱుచుక మనమునం బాలోచనలో నేయుచుక
వనికక లోఁదలపోసి యుల్కిపడుచుక వైరాగ్యముం గాంచుచుక
దనకై తానటకేగ నూనాగొనుచుక దర్శించుచున్ దాపకుక
గనుచుక గురుచు నుండునంత హితుఁడుక గప్పటై దౌదవ్వులక. 85

క. కని “యతఁడగునో కాడో”, యనియును “కాశ్యమ్ము సఫలమయ్యెనో లేదో”
యనియును “నిష్కారణ మి య్యనఘాత్ముని దూతీనాఁడ” ననియును విగచుక. 86

తే గీ అంత దగ్గఱ కేలెంచి “యనఘ! నీవు, పరువుక జని యాశతపత్ర సేత్రఁ
గాంచి మెలమెల్ల నీప్రసంగమున దించి, తెలిసికొంటిని మదియన్న తెఱఁగు కొంత. 87

క. అంగీకృతి నూచింప ద, నంగీకృతి తెలుప దెందు నతివలు లేరే?
రంగైన మిమ్మువంటి భు, జంగుఁపిలు పంది యిట్టివందయు కలదే? 88

చ అయినను నాలతాగిహ్వానయు బొకకొంత భవత్సమాగమ
ప్రియమని కొన్ని చెయ్యుల నెఱిగితి నంతఁ దనంత నెమ్మిఁ ద
ద్దయుఁ గతినాత్మ యయ్యతివత్తియు నయ్యెడ కేగుదొచె నా
శయ మొకకొంత దెల్ప నది సమృత్తి గన్నడఁ జేసి యిట్లనెన్. 89

ఉ. ఏమెడనైన “నియ్యతిని యెవ్వరిసాని?” యటన్నచో “ఫలా
నా” యని చెప్పికోదగిన నాయకుఁ దబ్బిన మాకుఁ గీ రియా
“నీయనసాని యెవ్వతయొ యెట్టిదియో?” యని నప్పచో “ఫలా
నా” యని చెప్పికోదగిన నాయక గల్గిన మీకుఁ గీ రియా. 90

తే. గీ. ఎట్టులేరియు పర్యాదయే ప్రభాస, మనుచు వర్తితు నేకాని ధనమదెంత
వచ్చినను వేఱురీతుల కిచ్చసేయ, నెఱుంగరే? మీరు నావనోవృత్తి రీతి. 91

- చ. ధనికుడు యాపకాలి గుణధన్యుడునుక వదాన్యుడుక
జినవయ సాప్పువాడు నెటుచేతులు? చాద్యకు డెట్టుకేలకుక
దనకు లభించె మీశ్వరకతమ్మన, నియ్యెడ దక్కజెల్లునే!
యనువగువాని మానదగువా? మనకెల్లపు డెట్టి డబ్బునే? 92
- ఉ. కావున మీరుచెప్పురసికప్రసరుక గని శంకదక్కి నే
నీవిధి జెప్పింట్లు వచియింపుడు “నామతనూజమై గడుక
భావము మీకు గల్గు టది భాగ్యమకాని సదా కళత్రసం
భావన దీనిజూడదగు బ్రాహ్మము శాశ్వత మానే? యేకిక. 93
- క. విడువవలసివచ్చిన లో, గడ నిచ్చిన దట్టులుండగా దానికి ము
మ్మడుగధికమిచ్చుటకు ని, పూద పత్రము వ్రాసికొనుడు పూవుంబోడిక. 94
- క. “మోమీట మించుకయు లే, కీమసలిది యిట్టులనియెనే?” యనకు డహో!
కామకు లెక్కడ? సత్యము, లేమాడ్కిపి?” నాకు గ్రొత్తలే! యివియెల్లక. 95
- తే. గీ. మొదల నేర్పాటొకం డెట్టులాదవెనేని, మేమె మీరయి మీరలే మేమునగుచు
నుండగావచ్చు గూడునే! తిండిపట్ట, మఱియువ్యవహారపుంట్ల మాటకులు 96
- గీ. అడటింబోలె బలువుర నాశ్రయించి, యొకరికనుబ్రామ యొకరితోవికవికలకు
బోవుటలు నాగృహమ్మనపూవుంబోడ్లు, నేర రిదిమీకు బదపడి నిక్కమగును. 97
- చ. వలపు గలన్ని వాళ్లు మగువా! చెలియా! సకియా! తలోదరీ!
చిలుకలకొల్కి! యంచు గడజేరికచేసి సమస్తవస్తువుల్
పలుమలు తెచ్చియిచ్చి యటుపై నది కొండొక తగ్గెనేని య
క్కరికి మెగమ్మమాడ రిది కామకధన్యు నే నెఱుంగుదుక. 98
- చ. కలసినకొన్ని నాల్గొకటిగా గనపట్టెడిమేను లై దినం
బులు చనుమీద రెండునయి పోవగల బోవ మగడు వాలు నై
వలపు క్రమమ్మగా నుడుగుపట్టు సానియవస్థ మాడగా
వలయు మఱొక్క డెట్టియెడ వచ్చునో? యచ్చునో? కామితాగ్రముల్. 99
- చ. వదలిన జచ్చిపోయి మరువైఖరి యర్చురయంను నెందు దా
మొదల గనంబడుక బిదప మోహముతగ్గి మొజ్జానమబ్బియో
మదవతికన్న బూరుషు మానస మొండొక చుల్కబొలు న
య్యది గనికెట్టలేని వెయ్యండ్రకు నేగతి ముప్పునెగడిన్? 100

చ. తగినటుండు చేతులుండు తారసమైన ధనము నీడు సో
యగమును నీగియుక్కలుగు ట్టెడయేని యతండు నిర్ధను
డగు మన మిచ్చువారు కలువా? ధనమిచ్చెడి వారెకాని, యే
మగువకు నేని సౌఖ్య మనుమానము మాగణి కాకులయ్యునన్. 191

గీ. “సానులనుజేయుటుడిగి లోకానుగతిని, బెడిలియొనర్చుకొనరాదె? వెలవెలందు”
లంచుఁ గొండలుబోధింతు రదియునంత, మంచితోవయటంచు నామదికిరాదు. 102

కా. త్రాగుంబోతులు జూదగాండు) వనితాగ్ధప్రాప్తుల్ సోమరుల్
బోగంపుంగొలమందుఁ బుట్టుపురుషుల్, పూఁబోండ్లు విద్యావతుల్
యోగోద్రేకిను లుక్కులార్హు లెటు లీయోషాచుణుల్ నీచులన్
భోగింపం దగువార లిట్టులయినన్ బోకున్నె? మర్యాదయున్. 103

ఉ. సానిగఁ జేసెనేనియును కాన్తులుఁ బురులు మంతులున్ ధరే
కానలు వైశ్యరత్నములు సంపద గల్గెడి యెల్లవారు సం
స్థానము గాచునేవకులచందమునం దనయిల్లు గాతు రిం
కేఁలివాక్షికిం గలవె? యిట్టిమహాన్నత భోగభాగ్యముల్. 104

సీ “ఏకలెక్టరుకు లేదింత న” ర్కనుభంగి ను తరమ్ములును బ్రత్యుత్తరములు
“ఏడాక్టరుకును లేదింత యల్పడి” యన్న చందాన నిలుగాచు సారటులును
“ఏజనానాకు లే దీచంద” మనుభంగి నూడిగం బొసరించుచేడియలును
“ఏదేవతకును లే వీ కాన్క” లనులేవ ఫలపుష్పముఖిసస్తుపటలములును

తే గీ తనకొలమ్మునఁబొడమినచునుజు నొకనిఁ గట్టికొని కాఁపురము సేయుగలికి కెట్లు
గలుగ నేర్చున? సానియై వలచి వలపుగలుగఁజేసెడి కలికిమిన్నలకు దక్క.

తే. గీ జగతి “వాణిజ్యకృషికర్మ జనవరేణ్య, సేవనమ్ముల సంపదల్ చేతులు” నని
చెప్పుదురుగాని తగినట్టియొప్పుగలుగు, సానిగడనకు నవి శతాంశములు గావు

సే. గీ నీచ మిదియంచుఁ గొండలు నీతివిదులు, పల్కగురు సత్యమే యట్లుపల్కువారు
సలుపువృత్తుల నిట్టినెచ్చం బొకింత, లేదే? యొక రొండొకరి నెంచలేకపోరు.

కా. ఉద్యోగం బని స్తీడరీ యనియు నెంతోమంది జ్ఞాఫింతు రా
యుద్యోగంబు శ్వవృత్తి రెండవది తా నొక్కొక్కెడన్ మాపనిన్
“హృద్యంబా” ననిపించు లాభమది యెందే గల్గు నావృత్తి సం
పాద్యం, బయ్యది పూజ్య మెల్లగకు, నీచానీచతల్ చూచిరే? 105

సీ. కలికి యింతకు వానికెలన నల్లనలిచ్చి యొయ్యారముగ వీడె మియ్యకున్నె?
యబల యింతకు వానికుక్కు చక్కగఁజేరి మద్దుసుద్దులు మించ మురియకున్నె?
వెలది యింతకు వానితలపులూరఁగఁ జెక్కుఁగొట్టి నెట్టవ మద్దు వెట్టకున్నె?
గరిత యింతకు వాని మరుకేలిఁ గరఁగించి గరువంపుబిరుదంబు గాంచకున్నె?

తే. గీ ఆలన లేనిపోనిదైవట్టికలుక, గాంచి యి తకు నాయెమ్మెకానిచేత
ననునయమ్ములవెన్నియో గొనకయున్నె?, చెనటిదైవమ్ము నన్ను వంచిచె నకట 8

మ. పలికెంబో! చెలి నన్నఁగూర్చి “యొరునిన్ బ్రాణేశుఁ గావింపు” మం
చలుకణ్ లోఁగొనియున్ వెలిం దెలియనీ కంగీకృతిన్జూపి ని
మ్రులమఁబా మదినూని వాని నతివన్ గల్పంగ నా కొప్పునే?
తెలియంజాలక మోసపోతి నిట నీతిన్ బూసఁగాఁ జెల్లునే? 9

చ. వెలచెలిఁగూడు టొక్కయనివేకము కూడినవా రసత్యముం
బలుకమి గొప్పకప్పిదము, పామునెడన్ బుజువర్తనమ్ములా?
నలుపుట, దేవుఁబట్టి సదృశంబగు పత్తి గూర్చు టొప్పు మా!
వలపున మంచి మించి యిటు వాతులు గోతు లొనర్తు రక్కటా! 10

తే. గీ అనియెఁబో! లంజెయాటఁ దాఁట్టిమాట, నాచుయోగ్యతయెయ్యెడబూదిఁగలిసె
వేయునేటికి? వెలయాడ్ర దాయువారి, కంతకన్నను దుర్వృత్తు లబ్బు నిజము. 11

ఉ. దానునిరీతి దానిపదతామరసమ్ముల నాశ్రయించుటం
జేసికదా? మఱెవ్వఁగును జేయనిదుమ్మతి నేర్పుకల్మి న
న్నాసతి చేయఁజేసె నకటా! యిటు లెప్పుడు చెప్పె నప్పుడే
కోసిన నేమిపాప మగు? గోమలిసాటుక యింతయింతగన్. 12

తే. గీ. నన్నఁ బిననాటమండియు నవ్వుఁజేసి తుదకు నీగతి దుర్గతిఁద్రోసి యొరునిఁ
గలసి కులకుచునున్న యక్కలికిమిన్న, కేల తగుదు? నాయును రిహమునందె. 13

ఉ. ఇంతయపాత్రురా లగుట యెల్లనెఱింగి యదేమి పాపమో
యి.తిపయిన్ మనంబు పరువెత్తెడి నుత్తలపాటు జెందెడిన్
గాఁత దలంచి, యార! “విటకాండ్రకు నెక్కడిమాన?” మంచు నీ
ద్ధాతముగా వదించు కవిత్తల్లజు లూరక వాఁగువారలే? 14

ఆ వె. నిష్కళంకులైన నీటి కాండ్రకు మనం, వీయ కిచ్చినట్లులే నటింతు
రకట! వారకాంతి లద్దమ్ములో మోమ, దెట్టులుండు? నిదియు నట్టులుండు.

తే. గీ. మచ్చిబంగారమున కాదిమూర్తియై, వెలవెలంబులపేరు లోనలకుకొన్న
యట్టివిటులకు ద్రవ్యక్షయం బటుండ, బలువురును నవ్వు టియ్యది మైకొసరు 16

తే గీ. తకవునందలి సారమంతయు సయితము, నల్లల్లన లాగి వారాంగనాజ
నంబు తమచిటులకు గుబుసంబు భుజంగు, లుకువెడలద్రోతు రిదిగనఁగొనరు విటులు.

చ. కొలమునఁ బుట్టి ట్టియొకకోమలిఁ బిట్టవాడ పెట్టియె
కలిగినయంతలో సుఖముగాఁ దలిదండ్రులు నత్తమామలుక
బలుచులు దన్న మెచ్చఁ గులపావకుఁ డన్నయకమ్మ లోకమం
దలమఁ జరించువానికవా ? నిజమైన సుఖమ్ము లెమ్మియక. 18

క అని యీతఁడు పలునిధముల, మనమునఁ దలపోయుచుండె మానినియు నుదా
యనిఁ గలసి కలుగుచును నొక్కన శాలో నితనిఁ దలఁచి గూత్యతమునక. 19

మ. అకటా ! నన్నెడఁబాసి యెన్నఁదెలుగం దవ్యాజగాగళియుం
డొకరిం బోలెడివాఁడు గాఁ దలఁడు నన్నుల్లమ్మునం దెంచి యే
మికతల్ సేయఁగ సానాసించెడివా ? నామేలెల్ల కమ్మయ్యె న
మ్మిక నాపై నికనైకముం జెడదె ? యేమి ? వాని తిప్పెట్లుక ? 20

ఉ. వేషకకాఁ డెటుంచు మది వెక్కన మించుక లేక “యొడొయం
గూడఁగఁ దెచ్చు ” టంచు ననఁగూడునె ? విత్తము కారణమ్ముగాఁ
జూడనిమాడ్కిగా మఱి బాజుంగులఁ గూడినఁ గొత్తఁ గూడుఁగా
కేడవి యిట్టిరర్తనము ? లేచునిచేసితి ? నేను మెతురో ? 21

క. నాకారణమునఁ గులమున, కే కానికళ్లకుగల్గె నిహిహీ ! యిటుపై
నాకత నిన్నును గోరుక, యేకాముకు లిచ్చగింతు ! రిల వెలచెలులక. 22

ఉ. ఎంతటి మానహీనులా ! మఱెంతటి యేవము లేని పందలా !
యెంతటి బుద్ధిశూన్యులా ? మఱెట్టికొశా ? విటుకాండు, బోగపుం
గాంత లొనయ్యి హేయములు కన్నులనిండఁగ నెప్పు చూచుచుక
బంత మొకింత పూన రిది బాలికవృత్తిగఁ జూడ రక్కటా ! 23

కా. త్రాగుంబోతుల బుద్ధిహీనత గదా ! ద్రవ్యమ్ము సారాయకిక
రాఁగా హేతు, వదెంత కట్టుచెడినక రాక్షసురే ? వా రహణ !
బోగంపుంగొల, మట్లనే విటులకుకోగ్ధిగా పి దుశ్శీల మై
బీగం బూడ్చినపెట్టెయై యిటుచెడెక బెంపేది నానాటికిక. 24

క. ఇక్కరసి నన్యయోజః, జిక్కియు నన్వానిమనము చెయ్యలఁ దనకుం
దక్కించికొనియె విటులకుఁ, దక్కినసంగతులవైని దలపుఁ గలదే? 25

ఉ. పువ్వులవిల్లు పోరఁ గలపోతుములెల్లను నొక్కరాత్రికే
యివ్విటుఁ డవ్వెలందియును నాని నుఖించి, ర విట్టి వట్టి వం
చెన్వఁ దెల్పకొప్పకు? నదేమిట్టి? కింత కెఱుగనట్టి వా
రెన్వరు? పక్షులుకొ బశువు లీసుఖ మందవె? యంతకెక్కుదే? 26

అ. వె. కుక్కుటములంత గొక్కురుకోయనె, నలమఁదొడఁగఁ జల్లనైనగాలి
చుక్కవొడిచెఁ దక్కురిక్కలు తటిగె, న, బ్బా! వెల్లవానె జాతె రేయి. 27

ఉ. అత నుదారుఁ డచ్చెలి యొమారముగాఁ దను సాగనంప న
య్యంతిలిసముల్ స్పృహమెల్లడ వేళ్లు ఘటించ సంకటక
ధ్యాంతమడంగియుకొ దనయెదం గలధ్వారత వనంతమై తగక
జింతమటొందు లేక యలచేడియ నెంచుచు నింటికి, జనెకొ. 28

తే. గీ. సారసమ్ములు వికసింపఁ జక్రవాక, జంపతుల కింపు జనియింప జగములెల్ల
నంధతనుబాసి మోదింప హాయిబొంప, రవి యదనుమందెఁ గుముదినీచ్ఛవులు డి. దె.

చ. అటు లొక కొంతకాల మల రుబ్బుకుభీకణి పొందు నందుచుకొ
విటుకులశేఖరు డయి వివేక మొకించుకలేక స్వీయమా
కటకము మాటయే తలఁపఁగానక యుండెను సంత దల్లి యు
ప్పటి చరిత మొకింత విని పండెఁ దదానయనాగ్ధ మాపులకొ. 29

ఉ. ప. పిననెట్టులో చెలిఁ బాయఁగలే కదఁబాసి “యత్తగం
బంపుచునుందుమీ?” యుచు నాదర ముట్టిపడంగఁ బల్కి. నై
లింపనివాసముం దొరఁగలేక యలందురు వృషభాకా
ర్థ్యంపుటకస్థమెల్లఁ దనదై చనె నీఁతఁ జితనొందుచున్. 30

కా. “అయబ్బాననఁ గన్నకన్నలనె భార్యకొడ నేతెంచుటల్
నాయజ్ఞానమె రాజుఁగన్నకనులకొ నాకుకొ విలొకించినకొ
హేయప్రక్రియఁ దోపకున్నె? యదిగా కీలోకమం దెన్న నే
స్వీయారత్నము వారకామినులవాసిం జెందఁగా నేర్చునో? 31

మ. అడుగుకొ వెన్నకు లాగివేయుటకు నయ్యబ్బాక్షి సాంగత్యమే
కడుసామగ్ధ్యముఁ జెందియున్నపుడు వెన్నకొదోడు నీవేల? యె.

గొడుగా? యీసుడిగారిఁ గూడిననఁ జిక్కుల్ వెట్టుటల్ మాని నుం
దడుగుకొ సాఁగగనిమ్ము నామనవి నీ వాలింపు మిప్పట్టునకొ.

33

ఉ. ఈవును గాలియుం గలసి “యేణదృశకొ విడనాడియేగు టా
ప్పే? వల”దంచు నన్నిపుడు వెక్కఁకుఁ ద్రిప్పఁ దలంచినా రహో!
దైవబలమ్ము చాల దది తెల్లఁ దా నవతారమంది న
న్నీఁది లాగుచున్న చిల్ల డేమియునేయకు మాతపత్రిమా.

34

మ జడ మీ వయ్య జగమ్మ లెక్క తన నుచ్చాస్వస్థులను బొల్పు న
ట్టిఁడు నీకుకొ సమాకారి యాట నను బోటిం జేర్చునుకించి నా
యమగుకొ వెక్కఁకులెచ్చి దీ, వొరులతాపార్థిక వారింపకొగదా!
పుడమికొబుట్టితి వాతపత్రిమ! నిను బోలకొ దలకొదాల్కుకొ.

35

వ పడపడి భూమశకటం బారోహించి యుతుడు.

ఉ. శల్లిలి దుష్టుగా లనుచెదకొ దలసోయుమఁ దండియోగ్యతా
భ్యుల్లసనంబు నూరక యహో! యని మెచ్చుచు సా.రెసారె క
ప్పల్లవసాణిచెయ్యుల జపం బొనరించుచు నేగె నున్నవా
రెల్లరు నంతరాయ మగు టెంతయు శత్రులు ఓడె కొంద్రుకొ.

36

క. రై లేదేఁగారణమున, బాల మొనరించి వెనుకజరగినచో నా
వ్యాలోలుఁ డదియుఁ “దనకన, కూలిచెడి బాలి” యనుచుఁ గొండొక నెంచుకొ 37

ఉ. చిక్కినమేలితో వగపుచెందెడి డెందముతో స్వతఃప్రభకొ
దక్కినమోముతోఁ దనదు వాపునకుకొ జనుపుత్తుఁ దల్లి వా
మిక్కిలి గాదవించి మునుమించిన దెంచక, మై నొకప్పు మె
పెక్కిఁ ఫక్కి నీతి జరియింపఁ బ్రసంగ మొనర్చె నీగతికొ.

38

చ. మునుపెట్టులైననుకొ గృహము మోసక నీకిఁకఁ గాలిసంకె లా
టను చెలియంగదన్న? కడుఁడక్కరులకొ దరిఁ జేర నీకు మ
న్న? నయముచందముకొ దెలిసి నాయనకుకొ యశ మబ్బఁజేయు మ
న్న? నెనరుగల్గు మన్న? ద్రవిణంబు వ్యయింపకు మన్న? వయ్యకొ.

39

ఉ. ఏపని కేడకేయియును నేగిన యెడ గేహవిస్మృతికొ
గాఁపుర మాచరించు టది గాదు గదన్న? కళత్ర మె.తయుం

దాపము నందుడువక్కుతులఁ దారకుమన్న ? యొకింత పూర్వలక్ష
దాపసచర్యులక్ష దలఁచి తద్గతి నిల్పఁ గదన్న ? మేటివై.

40

ఉ. వచ్చెడి రైతులక్షగని జనా బెవరిత్తురు ? సాహుకార్లకు
న్నచ్చెడిరీతిఁ జెప్పఁదగు నాయకు లెవ్వరు ? తఁద్రినాఁడె తా
నిచ్చినసామ్య పుచ్చుకొను లెవ్వరు ? కోరెడివారి కప్పు లి
డ్డిచ్చు టదెవ్వ ? రెక్కడికి నేగిన =క్కడ కాపురములూ ?

14

తే. గీ. ఎన్ని జన్మముల జేసి ? రెన్నియగ్గి, హాసములు తెచ్చి ? రెంతటి కన్నమిడిరి
భూము రెండటికిచ్చి ? పూర్వు, లందు దుర్వ్యయంబింతలేదు దుందుడుకుచను నె ?

తే. గీ. ఎంతద్రోహులు ముందు నీవింటునుండి, తీసికొనిపోతి ! నామీఁదఁ దీఁగెకతన
మరలఁబంపిఁదియొంక ? యెఱుఁగుదే ? కు,మార ? యిది మెల్లనెయ్యెక మణిఁగిపోయె.

ఉ. ఈగతిఁ జెల్లఁజేయ వన మెక్కడిలెక్క ? ధరాపురందరుల్
జోగులుగారె ? యానృపులఁ జూచుటలేదె ? యి డిట్టులంచు మే
లాగు సహింతురా ? సకలలక్షణముల్ గలభాగ్య యుండఁగా
బోగపుదొత్తులకొ మరగఁబోయెడినీకత లాలకించుచుకొ.

44

ఉ. వత్సరమైనఁగాదు జనవంద్యుఁడు తండ్రి గతించి, నీకు నే
తత్సరుయమ్మ నిన్తమియఁ దార్చుటమాని యయోగ్యతాఖిలల్
కత్తిగ లగ్రిజాతులకుఁ గూడనిచీడలు లంజెముండ లం
దుత్సకతాభరంబు గొనటొప్పునె ? కర్మము కలిపోవఁగకొ.

45

ఉ. వింటిని నీమవైఖరులు వీనుల నూచులు నూడినట్టు లే
యంటును సొంటు లేని కుల మక్కట ! గంగను గల్ప నిన్నుఁగై
కొంటిమే ? కొంటె మొప్పెలను గూడుక గాడిదరీతి బోగపుం
గుంటలయిండ్లు దూతెవవె ? కూశవె ? గోలవె ? బేలవె ? సుతా !

46

కా. అన్నా ! వైసఁట బ్రొందియఁట విసిక్కియం టక్కటా ! నీకు నీ
విన్నాణం బెటులబ్బెరా ? ద్విజకులావిరూఢితయుకొ బాసముకొ
మున్నెచ్చో వినలేదు నీదుతలనే ముగ్ధులకొ మహాపాప, ము
చ్చిన్నంబయ్యెఁ గులమ్మ నీకతన చీ ! చీ ! గోత్రవిధ్వంసకా !

చ. నయము భయమ్మ నెమ్మదికి నాఁటఁగ దల్లి యొనర్చుబోధ య
మొయి నీని మోహవంచి పయిమిక్కిలి యుత్తరమీక “యెవ్వఁ డ

ప్రయనములోని చెయ్యలను బొయక యియ్యెడఁ దెల్పె" నంచుఁ ద
ద్దముఁ దనలోన సిగ్గిలు నుదారుఁడు లో మఱియొడు దోఁపమిఁక.

41

తే. గీ. అట్లు వినయంపుగనియయి యన్న పానములకు సయితములేదని ముగ్ధుఁ గాంచి
లోననించుకచింతించి లోలహృదయ, యగుచు నాసతి దానిట్లు లనియొమఱియు. 48

చ. ఎఱుఁగక చేయుకార్యముల కేమి? యిఁకేనియు బుద్ధిగల్గి యు
ద్దురితము వాయుపొంటె గురుదోషనివారిణి గంగ కేగి య
క్కఱమెయిఁ దండ్రికిం గతులు కల్పనచేసి పురమ్ముఁ జేరు న
త్సరమును గాకమున్న యిటుసల్పుట యొప్పుగునంచుఁ బఱ్ఱుడుకొ.

49

చ. "ఒదవినసి గ్గడంప నిది యొక్క యుపాయము గల్గె" నంచు నొ
ప్పిదముగఁ దల్లియాజ్ఞ గొని పెద్దలఁ గొందఱి నామె తోడుగా
సదమలబుద్ధులకొ బనుప సాయముగాఁ గొని యాతఁ డేగె న
మ్మదనహారాలయమ్ము పరిమప్రథితాగ్రపురా? గాళికికొ.

50

సీ. అక్షగడ్డునకు వింతలై స్వాంతమును దన్ను దేవళమ్ముల దీపు లావహిల్ల
నిరుప్రక్కలను నభోంతరము దాఁటిన మేటి మేడలసారు మిర్మిట్లుగొలుప
నెఱుఁగఁడ నచటనే యింతయాచ్ఛాదనంబును లేని లింగాల పాలుపులెఱఁగ
నాటుకాస్త్రములు నభయనంబు నొనరించువిద్యార్థు లెల్లెడ వేళ్ల నింప

తే. గీ. నెన్నియో జేశములనుండి యేగుదెంచి, నట్టితెర్థికజనము లెప్పట్టునఁదగ
నూత్రిపట్టినగతిఁబొల్చు సురనది పరి, సరమునందొప్పుఁ గాళి కాపురవరంబు.

తే. గీ. ఎన్నియోఘట్టములు, నటనెఁదఁతెంద, రోమహాత్ములు సన్నాహు, లామహాను
భావులను గొల్చి జ్ఞానమ్మువడయుగేన్తు, లెల్లయెడ నొప్పునప్పురం బింపు నింపు.

కా. గంగాస్నానము నాచరించి పిదపం గాళికు నేనించి మీఁ
దం గామామరకల్పవృక్ష మగు తదాభ్యక్త వికాలాక్షి భ
క్తిం గేల్మోడిచి మొక్కి మాధవముఖాదిత్యార్చనల్ సల్పు పూ
తాంగుల్ వేలకువేలు వొల్తు రటు నిత్యంబుకొ విముక్త్యర్థు లై.

53

ఉ. తాదృశమైన యప్పురమాధన్యత నెక్కఁడు నెప్పఁబాలు? బ్ర
హ్మాదులు లోకజాలము లయంబగునప్పుడుఁగూడ దాని గౌ
రీదయితుండు శూల మలరించి తదగ్రమునందు నిల్చు స
కేదగు దానిసాటి? నతియింపఁగఁ జెల్లదె? కాళికాపురికొ.

54

ఉ. ఆపురిజేరి యాతఁ డటఁ నాచరణీ నుము లైఁకృత్యముల్
నే పవరించి దానములు వేలకువేలుగ నిచ్చి భూమిచే
బాపల గొండటికొ దనిపి పై గయకేగి యటకొ బిత్తపిరియా
కాపరిపూర్తిజేసి యట నాగి స్వదేశము బోవుదెంచుచున్.

55

చ. తిరిగియుఁ గాశికేగి యట దేశముల్ మఱికొన్ని చిత్రముల్
పరిపరిగాంచి గంగ నటఁ బట్టఁ బ్రయాగకు నేగి తత్సరి
త్సంగసముఁబట్టి యప్పురిని సొంపగు కోటఁ గలట్టి మేటియ
బృగములు నూచి యేగఁ దనప్రొలికి నాపుటోడ వేడుకకొ.

56

తే. గీ జనని కభిషేక మొనరించి సతయుఁదాను, నమ్మహాగంగఁ బూజించి యగణితముగ
విప్రైలకు నన్న దానంబు విస్తరించి, తల్లి సంతసచుంద నుదారుఁ డంత.

57

కా. సంసారస్థితిఁ జక్కఁబెట్టుకొనుచుకొ జాయకొదగకొజూచు చా
క సాపాత్రిముగాఁ బ్రవర్తనము మెచ్చకొ జేయుచున్నంత మీ
మాఁసకొజేయక తల్లి యాతనియెడకొ మర్యాద నీక్షించి “ప్ర
ధ్వ.సప్రకిరియ తగ్గ” నంచుఁ దలఁచెకొ దృత్వంబు నూహించమికొ.

58

ఉ. “అచ్చెలిఁజూచుపెట్టు? లింక నయ్యెడ కేగునుపాటు మెద్ది యే
యొచ్చెనుచేసినకొ జనని యొప్పెడి!” నంచుఁ దలంచునంతలో
నచ్చపలాక్షి యయ్యెడకు నాత్మపురమును వీడి మున్నె తా
వచ్చుటఁజేసి కమ్మఁ దగవ్రాసి తనంతన యంపె దూతికకొ.

59

ఉ. వచ్చిన దూతిచేతి “కిదె వచ్చితి” నంచు లిఖించి యచ్చి పో
నిచ్చి మనమ్ముకొ బెరుగు నిచ్చలు మోమునఁదోఁప నంతలో
హెచ్చెడి యాత్మకత్వమన కెద్ది యుఁ బొరము గాక యేగఁ దా
నచ్చపలాక్షిఁ జూడఁగ నుదారుఁడు లోన భయమ్ము గ్రమ్ముగకొ.

60

ఉ. “ఉత్తరమైనవ్రాసు విది యుక్తమి? నీ” కని యింతి వల్కుచో
“నుత్తరమేమిచెప్పుదు నహో! మది నెంతటిపేర్ని లేనిచో
నత్తరలాక్షి తాన యిటుకై చనుదెంచునె? యెంతదూర మ
పుత్తన! మంబహేతువునఁ బంకిలచిత్తుఁడనెడి కక్కటా?

61

ఉ. అంబయుఁగాదు హేతువు రహస్యమునం దొకయు తరంబు నే
నంబుజ నేత్రముకొ బనుప నాపె నివారణచేసెనే? నిమి

త్తం బిట వేటుకా దొకస్వకంత్రీశ లేమియె కాదు కాదు డే
దం బదియేమొ! యెప్పునికీ దార్పిర నేగదు నాటకుండియున్.

62

చ. కలికియె కాగణంబిచటఁ గాఁగకు నత్తరళాక్షి వీడి నే
వెలికరుడెచు టాదిగ నవీనవిధం బొడఁగూడె నేమియుం
దలఁపదు చిత్త, మేమిటికతం బని చిత్త యొనర్పఁ చాసు నం
దులఁ జొరబాట దిప్పటికిఁ దోచె నిజ మ్మిది” యందు నెంచుచున్.

63

ఉ. నేరము నేయమానవుఁడు నేతకడన్ జరుపోల్కె మోమునం
దీఱిదైన్యమున్ మఱి మదిన్ గడుభీతియుఁ గొంతలజ్జయున్
వారక తోచ నచ్చటులవారిజబోచన యున్నచోటికిన్
దారె నుదారుఁ డట్లు కుగుఁ దన్మృతపట్టఁ గృతాపరాధికిన్.

64

క. నలుగడలు గాంచి పదపడి, జలజముఖి వసించుకృపామచారుఁజని యటన్
గలకలికిఁ గాంచినంతన, పులకలు గనుపట్టె మేను పొంపిరివోయెన్.

65

చ. తనుఁ గని మాటలాడ దొకదండము వెట్టును మోము నెత్త ద
క్వవరువానేత్ర) యంచు మది వంత యొకింతయుఁగాంచ కల్లన
ల్లనఁ బ్రియురాలి డగ్గటి వెలాసగతిన్ జెరు గీఁటి మోము నె
త్తిన శతపత్ర)నేత్ర) యొకతీరున నశ్రిలు జాలువాఱఁగన్.

66

ఉ. కొండొక నేపు నేర్పుమెయిఁ గొంటెతనమ్మున మిన్నకుండి “నీ
మిండతనంపుఁ జంద మిది మేఱగనున్నది యిట్టివాఁడవా?
వెండియు రేపె వత్తుఁని వెల్లినదే యొకసందు చేసి రా
కుండుట నీకుఁజెల్లె నిటు లొందొరు లెవ్వరు నేర్తురే బభీ!

67

చ. ఇరువదియేండ్లప్రా)ను మదియే గేకుకంతకు మిన్నకుండి పై
“ఇరువదియేండ్లకుపు చదు” వన్నటు లే నినుఁగట్టికొంట యి
క్కణి విచారమందుటకె కాక నుఖమ్మునకా? నిజమ్ముగాఁ
బురుషుల నమ్ముమానినికిఁ బొమ్మటదక్క మఱొందు గల్లునే.

68

మ. మఱు లేకీరణమ్ముగాంచకయొ నమ్మన్నమ్మికల్ చాలకో
కుతుకంబుల్ నెఱవేఱకో సిరులు లేకో యేదియో మాడియో
సతికిన్ భర్తకు నత్త దొక్కయెడ నీసఖ్యమ్ముచేమాట దు
ర్మతియొ దానికి దైవ మెయ్యదియొ సంపాదించుఁ బ్రహ్మగూఁడున్.

69

ఉ. కావున నీవు గోప్యగతిగా వసియింపును నాచునామ మెం
దే వదియింపఁబోవు వదియించికమాత్రం యేమిగాని యే
యేగిధికై గోప్యగతియే కడత్రేయముఁ దాఁగునంచునక
గేవల మెంచఁగూడ దపకీర్తియుఁ గీర్తియు రెండు నట్టివే.

77

ఉ. పేరగుదాన వీవు, కడఁబెంపుఁలట్టిది మాకుటుంబ, మీ
కారణ మై రహస్య మది గావలసెక మచీయిండురీతి యే
నే రెటు సంచరించెదరొ యేకిఁ గావలె నింతవీటిలో
నూరనుగాని యిట్టిపురి నొక్కని కొక్కనిజోలి గల్గునే.

78

క. మీపురము లొక్కపదియా, మాపురి విడఁ దీసి కట్ట మానిని! దీనక
గాఁపురము సేయుగేస్తులు, దాపునఁ గలవారిపేరె తామెఱుఁగఁగనూ

79

తే. గీ. అట్టిసంగతిలో నిటు కధిక దూర, ముందు మావీధి, యియ్యెవనుండు నిన్ను
నెవఁడుగుర్తించి మాతల్లికెఱుఁగఁజెప్ప! నట్లయిన భయమేల? నదియువినుము

80

ఉ. మీపురిలోన నే సలుపు మిమ్ముటపుం బను లట్టు లుంచు మే
యేపను లేను నీపడకయింటు నొనర్చితి వాని నన్నిటిక
దాఁపక చెప్పివా రెవరొ తల్లి, కిదెక్కడివింత? జారతా
వ్యాపుతి తానయై జగమువై కనుగుక నిజ మింత కోమలీ."

81

క. అఁపుడు జలజాక్షియు బ, గ్గున మండిన పగిదిదోఁపఁ "గులవనితగ న
న్నను జాదెదనను తుది యె, ల్లుఁబోయెనె? యెంతలోఁ గులటనైతిఁ గటా!

82

క. జారుడను దుర్యశము పర, నాకల, జోరగతిఁ గూడు నాచుకునకు నా
మారమణిఁ గొనిన నీయప, కీరితి లే నిపుడు నీదుకృప వింటి నిటుల్.

83

క ఏలంజె వచ్చు? దానై, వేలకువేల్ మైశులున్న వీటికి నీ కి
ల్లాలననుకొంటి "గలదే, రై" లను మట్లైనఁ దనకు రా నేల? యిటుల్.

84

క. యోగినిగతిఁ గాలమ్మును, నే. గడపుచునుండ నీవు నేరుపుమై నక
భోగినిగఁ జేసి చింతా, భాగినిగాఁ జేయ నుంటి పాదయితిఁ గటా!

85

తే. గీ. మొదల మాతల్లిమాటల మోసపోక, పురుషసాంగత్యమున బుద్ధి పోవనీక
యింద నాచుండయొక్కనికొప్పుఁజెప్పె, వానినానాఁడ పోఁగొట్టి వ్రతముగొంటి.

ఉ. దానికి నంతరాయమయి దాపర మైతివి దానికేమి నా
మాన మెఱుంగ కే కడునుమాళయక దగునిన్నఁజూచి మా

యానిధిగా గణింప కకటా! తుద కెందుకుఁగాని పదనై
బానిసతో తనై చెడితి భారము నీకయితక వృథాగతిక.

87

ఉ. ఎందుకు సృష్టిచేసెఁ బరిమేశ్వరుఁడీచెనుగుఁగొలఱు? మై
నందముఁ జందముకొ గలుగునట్లు లొనర్చుఁగ నే? చేసెఁ బో
పందల కెల్ల విందొనరుపక విధియింపఁగ నే? యూరకే
కుందఁగఁజేసి యిక్కరణిఁ గుత్తుక గోహఁగ నే? యక్కటా.

88

ఉ. అందముఁ జందముఁ గనియొ యాదరము న్నిజ మంచు నమ్మియొ
వదలు నేలు నీయందగు వాఁడనియొ యొకమాయ కానికికొ
దెదము నమ్మి వానికే గడిదిగఁ బ్రాయము ధావోసి యం
తం దను వీడ నేడ్చెడిమనాథులమ్మఁ బట్టు జెల్లునే?

89

చ. కలుగుట దుర్లభం బొకఁడుకల్గినఁ జెద్దరహస్య మందుకుకొ
దలరక యొప్పుకొన్నఁ దుదివాకను నెగ్గదు వానిచెల్మి యే
వెలచెలియేని యొక్కయెడఁ బ్రీతియొచ్చుట తప్పిదెఱు, పు
దలయినఁ దప్ప నొందుగతికన్వలు దీని జనింపు తొప్పునే.

90

చ. కలిమిని లేమి నొక్కగతి గాఢముకొ బచరించుచుకొ దిశ
త్తశ గల జవ్వనమ్ము దిగఁ ద్రావినపిచ్చుట నేనిఁ బూర్వత్రం
జెలిమి యొకించుకేని యెడనేనున పెన్నిటి గల్గునెఱి కం
జలి యొనరింప నొప్పు దివివత్పతి యుంచినసానియేనియొకొ.

91

నీ తగినసంతాన మ్మదయమంద “నానానా!” యని వార లెవ్వని ననఁగవలయు?
అందమ్ములు గొంపార్హు లండిన వారు తల లేరునంచు నెత్తంగవలయు?
తనుఁగన్నతండ్రి యుత్తముఁడేని యతని మొగ మేమిమిగిలి దాఁగాంచవలయు?
ఏదేని శుభకార్య మేదర నెవనితోఁ గాంతుమై వీర మెక్కంగవలయు?

తే. గీ. నక్కటా! తాను బాదగు టట్టుబుండ, వెళకముదటివారల వెలికి దార్చు
రోవెలందుల పట్టువుల్ రోతగా వె, యెలుఁగనేర రీయగ్ధమ్ము హీనమతులు.

ఉ. అట్టికులమ్మునం దెటులనైన మతేమి పురాకృతమ్ముకొ
బుట్టినదానికికొ వగవఁ బూనిన లాభము గల్గఁబోదు తా
గట్టికర్మముల్ కడ పుగాంచక తీలునె? యిప్పుడేని యీ
గుట్టు నెఱింగి యొక్కరునిఁ గూడి దినమ్ములు పుచ్చ జెల్లదే?

92

ఉ. ఒక్కనిగూడి కాపురము నొప్పుగజేసెడి చానపాండులే
 ఫక్కిని బారుడన్న దురుపద్రవముక గలిగించు వింటి నీ
 చక్కినిగాక సర్వజనసమ్మతమై మళయాళమందుఁ బే
 రెక్కడి సగ్రజాతులకు హీనకులాంగన తోడి కూటముల్.

94

ఉ. కావున నన్ను బారగతిగాఁ గయికొందువయేని నొల్ల “భా
 ర్యావిధిఁ జూచుకొ” మ్మనుచు నప్పుడచెప్పె మదంబ, దానికి
 న్నీ వెలు లొప్పికొంటి? వదిలేడిటులక గినురింటె? మాకొలం
 బేవగదైన మాసరణి యేవము నైఁప దదెన్ని భంగులక.

95

క. అసవుడు నుదారుడచ్చెలి, కను “నే లోకొక్కి నంటి నది నీకింతక
 మనము నలయించెనే? యే, మని భార్యగ నిన్నుఁజూడననుకొంటి? చెల్లీ.

26

ఉ. చక్కఁదనములేదో? గుణసంపదలేదో? వయస్సులేదో? బల్
 తక్కులమారిగావో? వివిధమ్మగు ఁద్రైలు నేరవో? నినుక
 జిక్కినికొంటిటక జనవు చేసినపిచ్చుట భార్య గీర్వయుక
 మక్కువకానె? యేల యనుమానము? మానుషు మానినీమణి

97

ఉ. నమ్మవు గాని నీవు మదిపాటినదాదిగ భార్యఁ జూడఁగా
 నెమ్మది సమ్మతిం గనదు నేరము లూరక తోఁచు దానిపై
 నెమ్మెయిఁ బూచు నీగుణములే కద! యింతకు గారణమ్ము, నీ
 సా మ్మనుకొమ్ము నన్ను ద్రిశుద్ధిగ మాటలు వేయునేటికిక.

93

గీ. విప్రులకుసాల్పకాతులవెలఁదులందుఁ, గలదు స్వాతంత్ర్య ‘మది నేటి కలియుగమునఁ
 గాదనుచుఁ గొందఱుడ్డిరి గాని యింత, మాత్రమున, బోయెనే? పూర్వమతముసుకియ.

సీ. బ్రాహ్మణుడైపుట్టి పరమచండాలితో సంసారియైన విశ్వాసి యొకఁడు
 ముగుర ముక జంపినముండమోపిని గట్టికొని గృహస్థయిన ముగుణుఁ డొకఁడు
 వికమత్యమున కియ్యవి ముప్పుచుచుఁ గులాచారముల్ వదలినబాణ యొకఁడు
 “పింగాళిచిప్పకు వెండిగిన్నెకు భేదమున్న కే!” యనియెడి యోగ్యుఁ డొకఁడు

తే. గీ. వీరలేకద! సభలలోఁ బెద్ద లిపుడు, మనకు మర్యాద వీర లేమని యొనర్ప
 రింతకును ద్రవ్యవంతున కెవఁతోడ, నేమిపని? వెలి యాతని నేమి నేయు?

చ. జనని గతించుదాఁక నొక చందమునక జననిమ్ము మీఁద ని
 న్నను సృష్టనామ్మునం దిడ మ నూతనబుద్ధి యొకింతలేక నా

జన మదియెల్ల నీకు నపచారము సల్పెడు నట్లొనర్తు న

న్ననియెడి వాడొకండు గలఁడా? మఱి తల్లి కొకింత జంకెదన్.

101

ఉ. దాఁపఁగ నేల? విన్ము మును తండ్రి గతిచెడువేళ ద్రవ్యమున్

నూపి మదంబతో "నిది త్రికుద్ధిగ నీ మరణంపువేళ నీ

వీపసివాని కిమ్మిచట నించుకయేని వ్యయింప కంఠులో

నోపినమాత్రముం గలిపి యుచ్చగతిన్ బొనరింపఁగాఁదగున్.

102

తే. గీ. యావకము భనసంపద యాధిపత్య, మవల నవివేక మియ్యవి యడఁచు నొక్క

టొక్కటియె మాఁపుని నివియొకటనన్ని, యునుబొసఁగ నేనిఁజెప్ప నేముండు సాధ్య.

చ. నవనవయావనుండయిన నందనుఁ డొప్పుఁగ గ్రాఁగి చల్లవా

రి వెలయుపాలభంగి నొకరీతికి వచ్చెడుదస్క జాగరూ

కవిధిని సర్వముం బయినిగాంచుచు ద్రవ్యము చేతి కీక పై

వ్యవహృతికాలి యైనయపు డంతయు వానికీ జేదఁజేయుమి.

104

చ. అని పలునీతులన్ దెలిపి యాపెకు సర్వము నప్పగించె గా

వున మన కామెసమ్మతిని బూనకచెల్లదు దానఁజేసి ని

న్ననిచెద వేఱుగాఁ, బిదప నోపిక వెట్టితివేని యెల్లగన్

బనిఁగొనుదానవై మెలఁగవచ్చును బొచ్చెములేనితీరునన్.

105

చ. అఁపుడు నవ్వెఁదియను నక్కట? యెందుల కింతసోదె? నీ

జనని శతబ్దముల్ సుఖవశమ్మున నుండెడుఁగాక నీధనం

బును సుఖముండఁగాక నను మోసముచేయక భార్యగాఁగఁ జే

కొను టది చాలు వచ్చెఁ బడికొటులు దానన నిక్కమితయున్.

106

చ. భనము గడించియుంచి యది తాము గతించెడివేళ నెవ్వరే

నినిఁ గొనిపోయిరే? జగతి నీతి యనీతియుఁ గీర్త్యకీర్తులున్

దనచనువేళ వె టుబడుఁ దక్కినదంతయు దూరదూరిమై

పనుపడు, దీనికేమి! పదిపాళ్ళు నీకృప గాంచఁగల్గితిన్.

107

ఉ. పిన్నటనాటనుండి కడఁబెంకెతనమ్మున నుంటెకాని మా

కన్నెఁబోలే నెల్లరక్షఁ గాళ్ళకు మ్మిక్కెడి దానఁగాను నా

యన్నరికంబు సాగుటకు మూలమై ననుఁ గొంటివీవు లే

కున్న మఱేమిలే భనము, లుల్లము చల్లబడి నిజమ్ముగన్.

108

ఉ. ఏమనఁ? దెబ్బవాన విను మే మొద లీకొలమందఁ బుట్ట లే
దేమనుజుండు నన్దనెనొ యెవ్వతె తల్లియొ యే నెఱుంగ న
న్నే మెయిఁ దాను గైకొనెనొ! యియ్యది పెంచియుఁ బెద్దఁ జేసి బల్
సేమము లోలి నేర్పెఁ? గులనీతికిఁ దావలమై చెలంగఁగఁక.

109

క. అనీతులు నామది కిం, తేనిం జొరబాట వేగతిన్నే ర్చును? చి
ల్రై నెగడనిపక్షికి భా, పానియతి న్నేర్పఁ, గులమ చను ముఖ్యంబై

110

క. సంగీతము సాహిత్యమ్ముం గొమరగు నభినయమ్ము ముగుదలకెల్లక
సంగతములగుట నాకుఁ బొ, సంగుక దగుసాటిప్రజ్ఞ జగదీశుకృపక.

111

ఉ. ఇంతకు నాకొలమ్ము మొద లెయ్యెదియో విననైతిఁ దల్లితోఁ
బంతము వట్టికోరిగను “బ్రాహ్మణకన్య” వటందుఁ బల్కె నే
వింతవిధమ్మున న్నను వివేకవిహీన మదంబ గాంచి ని
చ్చింతమెయిక ద్యజించెనొ యిసీ! పడుపుంగొల మాశ్రయించితిక.

112

ఉ. కోపమువచ్చు మీ కనుచుఁ గొంకక పల్కెద మీకొలమ్మునం
దేపగుచున్న దీయధమవృత్తి యదేమనఁ! బెద్దవృద్ధు తా
నేపసిపాపనో ధనమునిచ్చి కొనుక గను నఁత మృత్యు, వా
పాపిని మమ్ముఁ బోటుల నపారముగాఁగని యిట్లొనర్చెడిక.

118

కా. పోనీ స్త్రీలు పునర్వివాహమునకుక బోరామి వాదించు వి
జ్ఞానుల్ పండితు లేమిపాపము! ధనాశక్త గూఁతు వృద్ధాత్ముడౌ
వానిక జేర్చునపాత్రుఁ గూడ దన రవ్వఁడిచ్చు నన్నోదకా
లానం దమ్ముమెయిక భుజింతు రిది యశ్వాయమ్ము గావండునే.

114

కా. కన్యావిక్రయ మాగలేని యలవిజ్ఞానుల్ మత్రేయంచుఁ దా
మశ్వాయమ్ముగ స్త్రీ పునఃపరిణయవ్యాపార మాపంగ వే
డ్కు న్యోజింతురు రెండునుం దగనివే కాఁబట్టి యందొక్కటక
మాన్యత్వమ్ము మఱొ క్కటక దొనఁ గదేమాడ్కిక బొసంగింతురో.

115

మ. పతితోఁ గొండొకకాలముక సుఖములక బ్రాపించి పై-వాఁడువో
పుడటిక మేటివిరక్తిమై సకలమా భోగమ్ములక వీడి బో

డితలక దాల్చి యతిస్థితిక గనుట పాటింపక దగుక గాని చి
న్నతనమ్మందున నాలుగేమలపుడే నా! యిట్టివైరాగ్యముల్.

116

ఉ. అట్టివయస్సుక విధవయై యది యిందుకెఱుంగనప్పు డా
బొట్టెను గాంచి కొంద “తీసి పూర్వమునం దిటు పెట్టివుట్టె” ను
చెట్టులా పల్కుదున్ మఱి యడే పయి నొక్కనిఁ గట్టుకొన్న నాఁ
డిట్టులు పల్కరాదే! యపు డెక్కడికేగె బురాకృతం బహు!

117

తే. గీ. స్త్రీపునఃపరిణయములు నేయవలయు, నందుఁ దర్కింపఁగానియీ యబలలైన
బాలవిధవలపట్లనా! పండితులకుఁ, గల్లుసాండిత్యమెల్లఁ జక్కఁగనడమట.

118

కా సుజక మొక్కరు కాళ్ళునేఁగి గడుగర్ శౌచం బటుండంగ లో
నం “జంకర్ మన మిట్టులుంటి మిది యంతర్వాణు లీక్షించిరే
నిం జాలక వెలియా” నటంచు నొక రేనిక వారి వారింప రి
క్కంజాతుల్ తమధర్మకాస్త్రులులకుఁ గప్పటి రెప్పట్టుక.

119

ఉ. మాలల నంటుకొనిజనమాన్యలు, తుమ్మిలు చేసి తెచ్చు భ
క్ష్యాలు భుజింపఁజ్జి గుణగణ్యులు, మీకులమంను నేఁడు లే
రీలలి సంచరించు ఘృతలెల్లకుఁ బంక్తికి నర్హులై పతుల్
గులఁగఁ బెండ్లిచేసికొను కోమలు లెన్ని లనన్వ లాయరో?

120

కా. ఆయాస్కాళ్ళు బండితుల్ గలరుగా! యందెందు విద్యార్థు లే
మీ! యేర్పాటుగ నుండిరే? యచట లేరే? దుర్కలున్ మాలలుక
నీ! యీయెల్లర కందు వేదమయినన్ జెప్పంగఁ దా మొప్పు వి
ద్యాయుత్తుల్ కులవంతులై విధవ పెండ్లానక గులాబూడెనే!

121

ఉ. కావున నేను నీపిదప కాలమునందలివిప్రజాతిలోఁ

భావనురాలనై మెలఁగవచ్చును సంశయమేల? భార్యగా
నీవు పరిగ్రహించుటకు, నీకులు జాతులు నానకట్టుకుక
గావలెఁ బూర్వము, దివుడు నైకొనువా రెవ? రాప్రచారముల్.

122

తే. గీ. ఎవరుపూర్వపుటాచారమెఱుఁగువారో, వారలకుకాస్త్రము తరవాదియిచ్చటఁ
దమ్మవారల కీజోలికకుల దెవ్వ, రేని నడిగిన నోరెత్త రిట్టులనిన.

123

ఉ. నావుడు నవ్వి “మాకొలమునంగల వైఖర లిట్టులుండుటకొ
నీ విటు లాటి తప్పినమే! నీచులు మాన్యత గాంచబట్టి యీ
యీవిధు లిట్టు లయ్యె నిదియే నున పూర్వపుఁగాలమైనచోఁ
తాననపుం గొలఁకొ లిటుపాదమునన్ బుధు లూరకుందురే?

124

మ. సరసంబౌఁగిఁ బల్కితీపు జలవత్సస్నాన మన్నట్లు ని
ష్ఠురమా జవ్వనమునుఁ గాంతలకు నెట్టుల్ గూడు వైరాగ్య? మె
వ్వరితో జంకి యొకర్చు నేమయులు నిల్వ న్నేర్చునే? జన్మమే
బరువై తోఁచెను భర్తరేసితికిక, బ్రహ్మ లింకేటికిక.

125

మ. పతివోపకొ బలవర్గతికొ సతిని దద్భర్త్రంగమందుంది వే
చితి నంటించెను ఘోరపుంగుతిని వాసికొగట్టి పెట్టింది రే
మతిమంతుల్, తగవార లియ్యబలలకొ “బాల్యమ్మునందే వినా
హితలం జేయఁగరా దటం” చనిన నీహీనస్థితుల్ తగ్గడికొ.

126

మ. “పదియేఁడుల్ చనుమీఁదఁ జేయఁదగు నావై రెండు వాఁటంగ రా
దిదివో! స్త్రీలకుఁ బెండ్లికిం దటి” యటం చేర్పాటు గావించుచో
ముదితల్ వృద్ధులఁ బెండ్లియాడుటలు తప్పుకొ దానిచేఁ దగ్గుఁ దొం
బదిపా స్త్రీయరుపద్రవం, బదియు విద్వత్సమృతికొ గాఁదరుకొ.

-27

తే గీ. ఈడువచ్చినకన్నియ నెవ్వఁడో, వృద్ధునకు నమ్మఁజూప నెవ్వరినిసాగు?
నక్కటా! యెన్ని వృత్తులొయవనినుండఁ, బంద లీర్పత్తికతన జీవనముగొందు.

తే గీ. అప్పదీక్షీతు లొక్కప్పు డాత్మజాత, కిట్టి దురవస్థ గల్గఁ గానెఱుకకల్మి
స్త్రీపుంసపరిణయములు నేయఁబూని,యును వెనుకదీసెనట తల్లియొప్పుకునికి.

ఉ. అప్పటికాలమందు నెటులైనను నిప్పటివిప్రజాతికికొ
దప్పుని దోచ దిప్పుని, వృథాఁగి వారలగోడు వోసికో
నొప్పుటకన్నఁ బండితుల కొండొకదోసములేను పెక్కులా
తప్పుల కొప్పి యాయొకటి తాము సహింప రదేమి సాపమా!

180

తే. గీ. అరయఁగాలేకమిముట వెలయాడ్రొట బందుగొని,యీయర్థమది నేఁటికాలమందు
ద్రవ్యమిడి పెండ్లియాడినధన్యతమల, భార్యలకు నెల్లఁ జెల్లఁగావచ్చుఁగాదె.

- ఉ. సాంకర్యము తటస్థమానమచ విశ్వస్తావివాహము వి
 ద్యాంకుల్ పెద్దలు గాదటం చనిరి సత్యంబే, యిదొక్కండె యీ
 పంకంబుకొ ఘటియిమచో నిటు లనక బాగోఁ దనంతకొ జగం
 బింకం బా తెడిపట్ల నీనియమ మిందెవ్వఁకు పాటించెడికొ. 182
- ఉ. భూతి మొగమునంగలుగు పుణ్యుడు ప్రొద్దుట స్నానసంధ్యలకొ
 జేతముజొన్న వైదికపుఁ జెయ్యులమానిసి నూటి కొక్కండె
 నీతటిఁ గానరాఁ డిపు డివేటికిఁ? బూర్వపుగాథ లేల? వి
 ద్యాతిలేయంబు మాని బుధు లందఱు దీనికి నొప్పరాదొహో. 183
- కా. వ్యాసాదులొ ఋషులై నిజము లయి తద్వాక్కుల్ భవిష్యద్ధతికొ
 బూసకొగుచ్చినరీతిఁ జెప్పు టది యొక బోవండి యారార! వీ
 రే సారజ్ఞులు? వీరి కయ్యెడల లేనేలేదు విశ్వాస, మీ
 యీ సట్లే నెటు లండు? భ్రష్టులగువారే తన్మతోద్ధారకుల్. 184
- గీ. అనుచు నాయాయిగోష్ఠిని నతఁడు నదియుఁ, గొంతతడవు వాదము దమంతసల్పి
 “మనకు నీగొడవేటికే? ఘనుల దీని, విందు” రని విరమించి ప్రేవేడ్క దనర. 185
- తే. గీ. తమకు ననుగుణమైన వర్తనలఁ గొంత, తడవుఁడపి యామిఁద నుదారుఁ డింటి
 కరిగి ప్రతిదిన మీరీతి నతిరహస్య, మ్రోగతి వానిపొందు వా నందుచుండె. 186

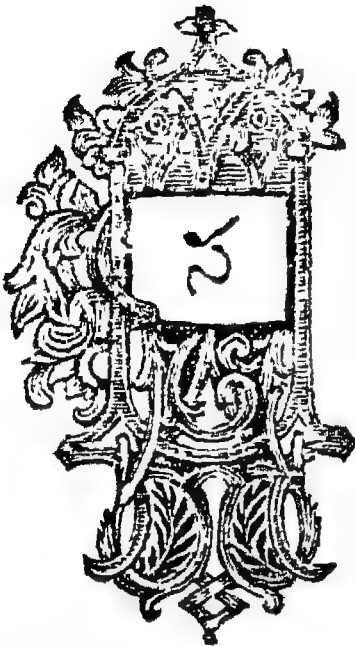
గ ద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం
 బైన పాణిగృహీతయందుఁ
 జతుర్థాశ్వాసము.

పాణి గృహీత

పంచమాశ్వాసము.

రసాంతకరణాను

స్థిరగానాభరణ నిత్యచింతితభగవ

చ్ఛరణ కవితాదరణ మగు

చిర వితరణ కీర్తికామ సీతారామా.

తే. గీ. అనధరింపు మనఃతరం బట్టు కొంత, కాలము రహస్యవర్తన గలుగుమీద
వారినోటను మఱియు నవ్వారినోట, దల్లి మెల్లసంగతి విని తల్లపిల్లి. 2

మ. అకటా! పుట్టి రోగముక, మొనటనే యంతయు గావించి పు
త్రకు యోగ్యు బొసరించి నా ననుచు జేతంబందు నూహించి యీ
సకలముక వెస జేతికిచ్చితి నీసీ! చందాలుడై వీడు రు
ప్తకృతిక మానడు నైదు పెట్టు లిక? నింటక వంట లేవిప్పునల్. 3

తే. గీ. వేరకాస్త్రములందు వివేకులైన, రాజమణుల మెప్పించి మర్యాద మిగుల
నాగ నముచేసి రీయగ్రహారములను, బూర్వ లివి వీనికతమున బూడిగలియు. 4

వ. అని చింతించి యొక్కవాటి భోజనసమయమున కొమరున కిట్లు.

కా. అన్నా! చిన్నతనము నుండియును సంధ్యావందనాస కి నీ
కెన్నంగా గడునెక్కు డిప్పు డది తా నేమయ్యె? బ్రాహ్మణ్యపుం
జెన్నే ని నిడుచున్న జేమిగతి? నీచెయ్యల్ విక గొర్రె
నన్నుక గాల్చుచున్న విట్టిపకులుక, న్యాయంబె? నీబోటికిక. 5

చ. ఎఱిగియొ నేరకో మొనట నేవలఁ గార్యు సస్పీ తీత్ర వైః
దిరిగియు శుద్ధిబొందితి సతీమణియూ కులకాంత యుండ నె
బ్బేటికము మాని యప్పుకుపుబి తరి స తటి గు తగొందువా?
సిరిగల కొంపకుక గలిగె జేటిక మాటల వేయు నేటికిక. 6

ఉ. ఎవ్వరి బంపినా వచటి కిచ్చెగుముండకు నై, తనంత దా
నెవ్వ వచ్చు? “నెయ్యెడల కెందుల కేగదా?” యంచు నెంచితిక
జవ్వగదా? దినమ్మన రాతిరి చెయ్యలె? నీదు వర్తనల్
నవ్వర? యెవ్వరేనియ, వినాయకుఁ జేసిన గోతి యయ్యెక? 7

క. ఏమేమి గలు నాణెము, లామాదిగముండ కిడితి? వారారా

సీ! మూర్ఖ! నిన్ను నీపయి, నేమియొనర్చినను బాప మించుక గలదే? 8

క. అని యేమేమో యొడలడి, కిసగతి కనుగుణముగాగఁ గెరలి పలికినకా

దనుఁగాని యట్లునినియును, విననిగతికా జెవి నొకింత పెట్టుక యతఁడుకా. 9

ఆ. వె. భయముదీటి పట్టపగలును రేయును, దాని యింటనుంటఁ దక్క నన్య

మించుకయునులేక యిల్లాలి మాటయే, తలఁపకున్నఁ దల్లి తల్లడిల్లి. 10

గీ. 'అంతకంతకు మొరదయ్యె ననాహ!వీడు, భార్యఁజూడఁడు వ్యవహారపతఁగాంచఁ

జేయిగతి?' యని యెంచితా నేమియనక, తగినవారిచే జెప్పింపఁ దలఁచె నపుడు. 11

చ. అరమరలేక యింటివ్యవహారము లన్నియుఁ జక్కఁబెట్టుచుకా

జిరముననుండి స్వీయగృహసీచుకు నాశ్రితుఁ డైయోగ్యు నొ

క్కరుఁ గని "పుత్రు నీతిపరుఁగా నొనరింపు" మటన్న నాతిఁ దు

ర్భరమతి యొక్కనాఁ డతనితోఁ దగ మంతనమందు నిట్లుచుకా. 12

మ. కులవిధ్వంసకమైన కార్యము వివేకుల్ నేనుఁగాఁ బోరుగా?

కులమన్నకా గులమా? ద్విజాతి, యది చేమాటకా వశంబే? తను

జ్వలతకా బ్రాగ్జనిభాగధేయమున సంపాదించి పోయింపు దు

శ్చలముంటూని యధోగతిం బడు టిదేచందఁబు? నీబోటికికా. 13

ఉ. జన్మములకా బాసర్చటా! వికాలయశమ్ము గణించుటో! సదా

మన్ననకెక్కు పండితుల మన్నటా! చుట్టల నాదరించుటో!

విన్నదనమ్మ రాదే? నువ్వేకము పోదే? పురాకృతంపుభా

గోష్ఠిని మన్నగాదే? యిటు లుంపుడుకత్తెలఁ గూడఁ బాడియే. 14

సీ. ముక్తి కామినితోడ ముచ్చిటించిరిగాని వెలవెలందులఁ గాంచి కులుకరైరి

ఉపనిషత్కాంతల నుంచుకొనిరిగాని పడుపుతొత్తుల యాసఁ బొటరైరి

సాహితీసతితోడ సరసమాడిరిగాని కులవిహీనలఁ జేరఁ దలఁప రైరి

కీర్తిభామినులకు మూర్తినిచ్చిరిగాని గుత్తలంజెలపొందు గోర రైరి;

తే. గీ. లరలరమ్మలనుఁడి యిందనక మికో, లమ్మవారలు నేటి కీలనకతనఁ

గొలనునకు నీకు నమ్మారమ్మలకు నొక్క, పెట్టుజెడఁదగినంత యొక్కట్టువచ్చె. 15

తే. గీ. ఇహమునం దట్టులుండ మీయింటిపూర్వు, లహహ! పరమననేని వారాంగనాజ
నమ్మునకు నేవపడియె జన్నములు కోర్కె, యిందుకయ్యలేక చేయుట యీవు వినవె?

ఉ. వైదికజాతిలోఁ బొడమి వారనికల్మికి నెల్లవై యని
ర్యేదమనమ్ముతో నిటు వివేకము దక్కి కళత్రయావన
శ్రీ దిగులాండఁ బాడువెలచేడియ నుంచెడి నిన్న బోటికిఁ
మాదిరిసేయ నీ భువనమండలి నొండొక డుండఁబోలునే?

17

మ. తిరుగుంబోతులు లేరే? వారిఁ గనియుక్ భీకాడ్యమే లేనిచో
నరుఁడెవ్వఁ డెల వారకామియల సౌందర్యమ్మ నానించు? నీ
మరియా దెట్టిది? నేఁటి నీనడత కేమాన్యఁడు లోఁగుండఁ? డొ
ప్పరికింపందగునే? కనుంగొనచు మీప్రాపందు మాబోట్లకుఁ.

18

కా. దారిద్ర్యమ్మ జనించు, మై సిరి వృథా దైత్యమ్మపాలె. సదా
చారం బాఱడియా, యశమ్మ మొదలే సన్న్యాసముం గాంచు,సం
సారం ఒగ్గిని వ్రగ్గు, నెల్లెడల నిస్సారశ్వమే తోచు, నీ
వారస్త్రీ సుగతప్రశంస దగునే? వర్ధిల్లు సంసారికిఁ.

19

క. అని యేమేమో తా నే, ర్చిన విధమున బోధనేయఁ జెవిసిడక యతం
డనయము ననయంపుకొవ, రన మానఁడ, విటులమనము తరమే? త్రిప్పక.

20

వ. ఇట్లు పలువురు నెప్పందొడఁగుటయు.

మ. ఇదిగాదంచు మనమ్మునం దలఁచి యయ్యేదాక్షితోఁ “గార్యమి
ట్టిది” యంచుకొ దగఁదెల్పి “మంచి” దనుడున్ దెందమ్మ వొంగార నొ
క్కదినం బాపురి వీడి యిర్వరును దుర్గాపట్టణం బేగుదెం
చి దిగుల్ దక్కి యటక వసించిరి ఘనశ్రీ మించు సౌధమ్మక.

21.

ఉ. అపురి వీరిపూర్వులకు నాకరమాటను దండి) యచ్చొటక
గాపుర మాచరింపఁ దగఁ గట్టెను సౌధము, దానిలోనఁ దా
నీపురుషోత్తముండు వెలయితి నొకర్తు క నుంచె జచ్చెగా
కాపురుషుండు సైఘంధులఁడా? యిది దాఁ గనులారఁ గాంచెయక.

22

ఉ. జాతులుఁ దక్కు బఁడుగులుఁ గాంచి “యహా! యిది యేమివెంటి? దు
ర్నీతి సహింపఁగా వశమే? నేరువుమై మరలింతి” వంచు బో

నాతఁడు వారి వచ్చుటకె యాజ్ఞానొసంగఁడు లజ్జ పుట్టకు
న్నే? తగుబంధువర్గ “మిహిహి!” యని యగ్రమునంద నవ్విసక.

23

ఉ. నవ్వుదు రెల్లవా రని మనమునఁ దా నెఱుంగఁడో? యెక్కుడౌ
ఱవ్వుకు నాకరంబగుట ప్రాజ్ఞతకుం దగదం చెఱుంగఁడో?
యవ్వకుఁగాక భార్యకును నంతకుమున్నె పరుండు నై బుధుల్
పులివ్వఁగఁ దిట్ట దుశ్చరిత రోయని యాయన సేమనకదగుక.

24

కా. ఆనీటుక వెడగుంబొజుంగు భవనమ్మ దెల్లెడన్ గాయనీ
గానానూన రసమ్మలా! యభినయత్కాతాఁ తాఁఁ నోదమ్మలా!
సూనాస్త్రాగమ చర్చలా! మిగుల మెచ్చుంగల్లఁగాఁజేయు లా
స్యాం నానుభవమ్మలా! యెలయు నీయావేళ నా కెప్పుడుక.

25

ఉ. తిట్టఁగనిమ్ము నల్లి, సుదతీమణి భోరున నేడ్వనిమ్ము, బల్
ఱట్టు జనింపనిమ్ము, ధనరాసులు గవ్వలుగాక చెల్లని,
మ్మట్టి యఖండ సౌఖ్యముల నందుచుఁ గప్ప మెఱుంగనట్టి యా
పుట్టువుకన్న మిన్నయగు ముక్తి విరక్తి యొసంగ నేర్చునే?

26

కా. ఇచ్చుక వద్దెల్లఁగైవారలకుఁ, దా నిచ్చుక దగక బాడుచోఁ
బొచ్చెంబింతయు లేనిన్నే హితులకుక బూఁబోండ్లరో యిచ్చు రా
నిచ్చుక బంక్తికి నెంతమంది నయినక, వీక్షింపఁ డావంత యే
నిచ్చుక “ఖర్చిది యాయమింత” యని, వాఁ డేమింకఁ గానుండెనో?

27

ఉ. తల్లికిఁ జిక్క ద్రవ్య మది దక్క సుస్తము నాలుగేండ్లలో
దొల్లఁగఁజేసి యాపయిఁ గడున్ విలువై తగు నగ్రహారపుం
బల్లెలనిస్తు చాల కవి బంధకమంచి బుణముఁజేసి తాఁ
జెల్లఁగఁజేయుఁ బల్వగలఁ జేతికి నెమ్మొక యింత యుండమిక.

28

తే. గీ. తనమపంక్తిని నన్న సత్రిమ్మ జరుగఁ, గామసత్రిమ్మ గణికలకడఁ జెలంగ
నయ్యవారునిఁగొల్చుచు నెయ్యరెంద, తెందఱోసోమరులు వొల్తురెసక మెసఁగ. 29

ఉ. గాయన గాయనీమణు లొకానొక వేళను బాయమండుటక
జేయని చేర్చితె యతని చేతికి నాటవెలందివోలెఁ దా
హాయిగ జంత్రీపు గల యెయార మెసంగఁ బొసంగి లొంగె నా
తీయఁదనంబు మెచ్చువెనుదీయక గాయకుఁ డెట్టిఁడనియుక.

30

తే. గీ. గాదుకుడు వచ్చేనేని యక్కలికిఁదాను, శిష్యభావమ్ముగైకొని చెలిమికలిమి.
దానఁగలుగువిశేషముల్ తగినకొలది, వార్జనముచేసి కాని యయ్యనఘువిడరు 31

కా. దాతృత్వమ్మున మించియుక్ మిగుల విద్యాసక్తి రానించియుక్
మాతృద్యేషము దారదూరగతియున్ మాన్యేతరుంగా నప
ఖ్యాతుంగాఁ దనుఁ జేయ నాథఁ డది లోఁగాంచుగ లేకెప్పు లీ .
లాతాత్పర్య పరీతుడై కడపుఁ గాలంబెల్ల హేలాగతికా. 32

క. ఆకలికి వర్తనంబది, లోకుల కొకరీతినైన, లో నతనికిఁ ద
ద్వ్యాకులచిత్తుఁడగుట నా, హా కలిగించి “యది భార్యయగు” నినిపించెకా. 33

తే. గీ. “వీనితోనవ్వె మొన్న నవ్వానితోడ, నొక్కటేశయ్యఁ గూర్చుండె నూరకుంటు
తగవె?”యని యెవ్వరేనియుఁ దనకుఁజెప్ప, వినఁడు వినెనేని నమ్మఁడవిధము నుంత.

తే. గీ. గాగరా గట్టమాని యఖండనీతి, కాకరంబగు కులకాంత యట్లు నవ్వె
లంది వేషభాషాదుల నంది పైకి, సంచరించుఁ గులాచార సరణు లుడిగి. 34

మ. ధనమందిచ్చును గాదుగాని యల కాంతారత్న వడ్డపు నా
ధునిఁజూడక గవిగాయకలో చనుడు నందుక నచ్చువానిక దనం
తన యేవేళనొ వక్కుఁ జేసికొని విత్తంబిచ్చు భర్తక జయిం
పనొకో నాగను జిత్తమిచ్చి కడు సంభావించు గూఢస్థితికా. 35

ఉ. ఆచెలి కేమిపాపమొకొ హాయిగఁ బాడెడి వానికన్ననుక
వాచవిగాఁ గవిత్వ మొక నైఖరి నుంత రచించు వానిపైఁ
బూచు మనంబు, తాదృకుని పొందునకై వది నూరుచుండు నా
లోచనసేయుఁ దస్మయత లోలవిలోచన సారెసారెకుకా. 36

తే. గీ. రాజు సంతసమందిన గ్రామమిచ్చు, బద్దెమిడుఁ గవి బచ్చు దావైచు ముష్టి
యెవనిమెచ్చునొ కాంత యయ్యెమ్మెకాని, కతనపట్టాభిషేకమ్ము నాచరించు. 37

ఉ. ఈగతి నప్పుడప్పు ప్రియుఁ డెవ్వరి మన్ననసేయుచుండుఁ దా
నాగజయాన వారఁకె యాత్మగతీత్వము వెల్లడించు నా
బా గదియెల్లఁగల్గిగఁ బై వినువారలు నవ్వుచుంద్రహా!
బోగముదాని నుంచుకొనఁబోలునె? యెంతటి పందకేనియుకా. 38

ఉ. పోయినఁ బోవుఁగాక వెలబోటిపముకొ మరులూని యెన్నఁడే
నీ యది యంతగాఁ దనకు నెగు ఘటింపదుగాని యొక్కతె
“న్నా” యని యుంచుకొన్న వెటి నాయకన్న ను హీనుఁ డున్నె? యే
తాయి సహింపనేర్చు నది అంతు లొనర్చి యమర్చు నేవసుల్. 40

మ. వ్యభిచారంబన వారకామినుల కావంతేని లజ్జాకరం
బభిమానప్పు ను నంచుఁ దోచ “దది గోభ్యంబేల? గావెంతు” ర
న్న! “భృతిక దెచ్చియొసంగు శాఘుఁ డదినిన్నక జీవనంబూడు” నం
చు భయానక, గులకాంతరీతు తెటువచ్చుక? వాండ్రొ నెట్లుంచినక. 41

చ. సరసతగల్లువాఁడు గడుసంపద వొల్పెడివాఁడు నూతన
స్మరుడన నొప్పువాఁడు మదమత్తుఁడు నా విటుఁ డబ్బియుకొ దరి
ద్రోరతికి శాస చేయునట తా వెలయా, లిది స్త్రీలచాతికే
పరిచితి గన్నదోస మొకబానిసలకొ వెలిఁజేయనేటికిక. 42

మ. “ధంమేలా? సాసేల? చక్కనికవిత్వం బెన్నఁడే నేర్చు వా
నిని మెచ్చకదగు, మాటలాడఁ దగు వానికొ ఓల్చి, యవ్వానికొ
జనవీయకొ దగు, వానితోడ విధిగా సఖ్యంబు గూర్చకొదగుకొ
వనితాచిత్తచారుండు వాఁ” డనుచు నవ్వాహుషీ లో నెంచెడిక. 43

ఉ. ఏగతినైవ మేటి సుకవీంద్రునిఁ గొల్చి కవిత్వ మల్లు నా
యాగతిఁ జక్కనేర్చికొను నాస దినమ్మును వృద్ధిఁబొంద నా
బోగనుచాన పూన్కిమెయిఁ బొత్తులెల్లను జూచుచుండు నా
లోఁ గననయ్యె నాత్మకులలోలఁ లోచనలకొ గవిత్వముల్. 44

తే. గీ. రాధికాసాత్వనమ్మును రచనఁజేసి, పేరుగనుముద్దుపశని తెల్వియును విజయ
నగరభూపాలుఁ డుంచిన నాతిచాటు, పద్యములు గాంచి యాకీర్తి వడయనెంచి. 45

మ. ప్రియునికొ గాంచి కవిత్వపుం గరిచుముకొ వేళ్ళ నోళ్ళాఘించి త
ద్దయు నావిద్దియయందు నెమ్మనను శ్రద్ధాబద్ధమై యుంటఁ జె
ప్పియు “వారిం బిలిపించి నాకు నది చెప్పింపనొరలె” న్నాఁగ నా
దయితుం డాప్రియురాలి కిట్టులను విజ్యావిత్వ మొప్పారఁగక. 46

మ. కవనంబన్న ను మాటలా? యదియుఁ జక్కకొ జెప్ప కాస్త్రాదికం
బవలొకింపవలెకొ బురాకృతపుఁ బుణ్యంబున్నవైగాని యా

చని శాస్త్రజ్ఞులకేని గల్గ దడియసక బొందఁగాఁ బోకు మే
వివరింపకగలనా! యిట్టికో గెలుగు నాభేదములెల్లక జెలి.

47

సీ. చదువఁగావలె శబ్దకాస్త్రాదికములు వీక్షింపఁగావలె విద్యలెల్లఁ
జూడఁగావలె రాజమాదామణులసభల్ పొందఁగావలె మహాధోగములను
దిరుగఁగావలె దేశదేశాలవెబడిఁ బడవలెఁ బడరానిపాటులెల్ల
వినఁగావలెను యావ్యవిద్యవృత్తియల్ దర్శింపవలెను భేదఃప్రకేప

తే. గీ. కవులుకవులన్న మాత్రన కవులుగాను, ఎంతభారముగలనో కవీశ్వరులకుఁ
దెలిసికొంటివే! యిదియ విద్వలకునెల్ల, ఫలము వీనికి యర్జునము టలఁగియగునె.

క. అన నదియుట్లును “నంతటి, ఘనమగు కష్టము దానఁ గలదేనియు నె
క్కిని యిపుడు కవితసెప్పెడి, జనులకు మీ చెప్పినట్టి శక్తులు కలవే?

49

తే. గీ. దేవభాషాకవిత్వవిధికి విశేష, శాస్త్రవిజ్ఞాన మది యవసరముగాని
దేశభాషాకవిత్వవిధికి నిదే! మెఱుఁగ నని చెప్పటో? నాకు నిదియునెల్ల.

50

చ మునుపటి నాటకములును మున్నటి మేలిప్రబంధముల్ తెలుం
గొనరుచు నేటి కైసరుల కున్నవే? శాస్త్రపరిశ్రమము ల
య్యనఘుల సత్ప్రబంధముల నందఱు మెచ్చుటలేదే? ధారయుం
డినయెడఁ జెప్పవొప్పుగుఁ గడిందిగఁ గల్గును లెన్వరేనియుక.

51

ఉ. నావుఁడు నాతఁ డిట్టులను నాతిరా? నన్నయభట్టుఁ డాది వి
ద్యావిదులెల్ల నాంధ్రమున యందుఁ గవిత్వము చెప్పి రాఁగదా?
ఁగా విదితాత్ములొక్క తెలుఁగా? తమ రభ్యసనం బొనర్చు, టా
దేవవచఃకలాపములు తెల్లమునేయవే? నాని పొడితిక.

52

గీ. తెలుఁగుతెలుఁగని యద్దాన దిగుటెకాని, సంస్కృతముకన్నఁ గష్టముపొచ్చు
ఒక్కదానఁ బరిశ్రమమున్నఁ, బాలు దాని, కిద్దానికో! రెంటుఁ దగులవలయు.

ఉ. ఇప్పటి కైతగాం డ్రహమా! యి గిలిపీ సాకయింత నేర్చి, మై
జెప్పెద రాంధ్రపుంగయిత, సీ! యవి పండితు లాదరింతురే?
తప్పులకుప్ప లక్కతులు తంపటవెట్టుటకేనిఁ బూర్వముం
దొప్పిరే? వీరిఁజూచి యొక్కో? యూరక నీకుఁ జనించె వేదముల్.

54

న్నది?" యంచుకొ శ్రుకపాండితీగరిమ నాయాయీవిశేషములకొ
గదలింపక వెఱుగండి యమ్మకవి రిక్తత్వము నూచించుచుకొ.

73

ఉ. న్మాలున నింగిలీషు నొక కొంత పఠించితిఁ దెల్లు దానితో
లీలగ నభ్యసించితిని లేమిమెయికొ బయిరెండు సాగమికొ
జాల విచారమంది వెస ఛంద మొకించుకొ చూచి గానపుం
జా లది పూర్వమే కలిగి సాయ మొనర్పఁ గతల్ రచించితికొ.

74

చ. హరికథ లల్లుచుకొ గృహము నందలి రిక్తత వాపికొంచు నేఁ
దిరిగద దేశముల్, తగు సుధీమణి శిక్ష యొకింత లేమి సు
స్థిరగతిగాఁ గవిత్వ మది చెప్పఁగజాలఁ గటాక్షురూచి మ
త్పరిచితమైన యట్టికతఁ బాడఁగ నాజ్ఞ యొసంగ వేడెదకొ.

75

చ. అన జలజాక్షిఁ గాంచి "చెలియా! కనఁగొంటివె యీతనికొ? గుటుం
బవియత్తై ధనాధ్యులను వంచనసేయఁ గవిత్వమంచుఁ గై
కొని వెఱిమొట్టి పద్మములుకొన్ని రచింపఁగఁ జొచ్చె నేను జె
ప్పియదియెల్ల సత్య మనిపించుట కీతని రాఁక యుగ్మలీ!

76

తే. గీ. ఎందులొఁ జేరకుండెడి హీనులెల్లఁ, గవులొపల నియ్యడఁ గలియుచుందు
ఎల్ల వర్ణములును గూడి యుచుకంత, యంతరములేక తురకలయందుఁ గలియు.

ఆ. వె. ఇంగిలీషు చదివి యీకవిత్వమునెప్పు, నేల? దానఁ జెప్పనేల? రాదు
ఉభయభ్రష్టు లిట్టులొనరింతు రీవాటఁ, గవుల కింక నేటి గౌరవము?

77

చ. అన సదయాంతరంగయయి యచ్చెలి పల్కు విశేష పాండితికొ
గను కవిచంద్రు లిక్కరణిగాఁ జనుదెంతురె? యెల్లచోట్ల కి
య్యనఘుని వాక్యమాధురి సహస్రముసేయఁగఁ జాలు మీకు న
చ్చిన కవి కాకపోయినను జెప్పఁగ నేర్పుఁ గవిత్వ మొప్పుకొ.

78

చ. చదివెడితెలి గానపుంబసం దలరారుటఁజేసి చక్కఁగా
మదికి మదం బొసంగఁదగు మంజులమైన పదమ్మ లుంటుచేఁ
బొడలు రసంబు, నేరుపును బొల్పెడిఁ తప్పులకేమి? రక్తిసం
పద నడఁగింప నేర్చునె? చమత్కృతిమత్కృతియందు దోసముల్.

79

తే. గీ. దోషముల్ గల్గుఁగాక నిర్దోషమయగు, గాక రసహీనకృతికన్న ఘనరసాస్ప
దంబగుకవిత్వమొను మదంబొసంగు, నంకయతుఁడయ్య జాబిల్లి హాయినిచ్చు.

శా. ఆమాటల్ విని యయ్యదారుడును దా నంగీకృతిం బూని న
 రామాత్యాదులలోనఁ జేర్చికొని యాయావేళఁ బాడించు చే
 మేమో యల్లిక లల్లఁజేయుచును నాయేణాక్షియుం దాను ని
 త్యామోదమ్మునఁ గాలముం గడపుచున్నంతకొ దుదికొ వానికికొ.

72

చ. ఎరు సొకయింత లేక చరియించుటచే నలకాంతవై మనం
 బరిగి యదైత దిగ్విప్రను నట్టిటు తాఁ జలియింపదయ్య న
 తరుణికి నంతకుకొ మునుపెఁ దమ్మయచయ్యె వనోవికార, మా
 యిరువుర లోపమేమి? యట నీతనిదే యపరాధ మెమ్మెయికొ.

82

శా. దానికొ భార్యగ నుంచుకొన్న యతఁ డంతస్థాపితకొ జేయ క
 వ్యానికొ వీనిని గోప్యమం చెఱుఁగ కవ్యామాక్షి కేళీగృహం
 బేసకొ జేర్చునె? యిట్టులెన నదిగా దే? సత్సతీరత్నముకొ
 మానం బూడ్వదే? నిత్యసఁగ మది యున్నానంటు గల్పింపదే?

85

ఉ. “స్త్రీలకు గోప్యతాగరిమ చెప్పెడివారలు వెఱ్ఱు” లంచు మా
 ర్థాలి వచింతు రిప్పు డిటు లంగనలకొ సభ కెక్క నిచ్చి యా
 మూలమునకొ జెడకొ మొఁము మూనుక మిన్నక లోనఁ గుందు జ్ఞా
 నాలసు లెందఱో యిల స్వయం రచితాగసు లుండి రక్కటా.

86

క. మును పూర్వు లె.తయనుభవ, మనఁ జేసిరొ? కట్టుబాటు మూఁగులు దానికొ
 గననేరక యిహీహీ! యనఁ, జనునే? తమకంతకన్న శక్తులు కలవే?

88

మ. కలుద్రావకొ జగ దంచుఁ జెప్పటకునై కల్లిచ్చు నాచెట్టునా
 కులుగూడకొ గలువమ్ము లంచుఁ దమవాక్కుల్ శాస్త్రముల్ గా జగం
 బులకుకొ బోధ యొనర్చినట్టిసుమహాత్ముల్ కడ్పు కైలాసమా
 ఖలులకొ బోలఁగఁ జాలరో? వశ మొకో ఖండి.ప నక్కట్టులకొ.

87

తే. గీ. తమరు విధిలేక చేసెడి తప్పులన్ని, కడుపున కటం చెఱుంగ రే ఘనులు, వాని
 నొప్పులని చెప్పనొప్పుట యొక్కతప్పు, పూర్వులను దూఱుటిదియుఁ దప్పుపయితప్పు.

తే. గీ. స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యముండుట చెల్లదంచుఁ, జెప్పుమను వంత వెచ్చియే? చెడికొలమ్ము
 నెల్ల గంగను గల్పదే? యెఱుఁగనేర, కూరకయ శాస్త్రకర్తల మీఱనగునె? 89

ఉ. బోగముదాని కింత తెలపోయఁగనేటికి? గుక్క గోవును
 గాఁగ నొనర్ప శక్యమే? యగాధము లేని నుంచెనేనియకొ

శ్రీగతు, లందులోఁ గఱకు చేయనివాఁడు భవుండు గల్గు దా
యోగిని వంటిదైనఁ గను నొక్క తుణమున భోగినీగతికొ.

90

ఉ. ఆగతి నిర్వరుణ మరుని కగ్గలమై మనమంద మగ్గుచుకొ
సాగమిఁ బొక్కు “చించుకయు సందగు నే?” యని దేవు వేడుచుకొ
రాగమె రోగమై తగఁ గరమ్ము నలందురుచుండి రంతలో
నాగజయన సావాసము నఁది కృతార్థునిఁ జీసె నాతనికొ

91

క. సామాన్యయయ్యఁ బరకీ, మామాన్యతఁ గాంచి వాని ననామో నిశయో
యేమూలనొ చరితార్థు, గా మన్నననేయు నతని కనుఁబ్రామి యొగికొ.

92

ఉ. నామకు ప్రక్కలో నిమిడి నాతి యెటుల్ కనిపెట్టునో యతం
దాయతమైన నిద్రగను నయ్యెడ మెల్లనరేచి “రాదుగా?
ప్రేయసి” యందు లో నొగులుప్రేయసికాని యుగమ్ము చేరు నా
మాయలమారి, యయ్యతివ మానస మేమిట ధాత చేసెనో?

93

ఉ. రూపవిహీనుఁ డవ్వెటుఁడు రూపసి, చీకటి వెల్లు, స్థ-డిలం
బే పతి, పూరకు డుటయె యింపగు పల్కలు, ధూళి గంద, మే
చాపయునేని దుప్పటిగఁ జాన కృతార్థతఁ జెందు నేవసుల్
రోప వొకించుకేనియును నొయ్యలికికొ బ్రేయఁ డబ్బపట్టుకొ.

94

మ. తనకై భార్యఁ బరిత్యజించెనట మాతక పిడి యవ్వాసమై
నను గాదంచును రోసెనంట యొక్కడై జ్ఞాత్యాదిబంధువ్రజం
బునకుకొ దూరగుడై వెలింబడిన చొప్పుకొ గాంచె నం టట్టివా
నిని దా నెట్టులానర్ప న్యాయమగు నే? నీచాత్మ కాకుండనకొ.

95

ఉ. ఆతనియందుఁ బ్రేయ మొదలంట నశించియొ? కాదు; లేక ద్ర
వ్యాతిగమైన చిత్తమున నాశ జనించియొ? కాదు; రూపసం
ప్రీతియొ? కాదు; కొండొక కవిత్వ వదింతకుఁ దార్చునొక్కొ? దు
ర్జాతికిఁ గల్గు చంద మనరాదే? వికల్పము లిన్నియేటికికొ.

96

మ. మగనికొ రూపమునకొ ధనమ్మునను సమ్మానాతిలేకమ్మునకొ
దగు విద్యత్తురు దక్కుభంగులను మందప్రజ్ఞా గాఁ జేయు మేలో
సుగుణుల్ లేకయె యొక్కరీతి మెయి నించుకొ మించు గాకుండ మే
టిగుటికొ గొల్చునె? సాధ్య, మానవతు లీశీవుల్ ప్రశంసించురే?

97

ఉ. “ఓడగు వీడు గాతునికి వేటొకఁ డా” నను నట్టి బుద్ధిఁ దూఁ
గాడెడి యందకత్తెఁ గొని యంతటఁ బోవక పంజరమునకొ
గ్గిదమఁ గాకి నుంచుగతి గేహమునం దిడ గేహినీగతుల్
పాడుకొలమ్ముకొమ్ములకుఁ బట్టునె? వైపయి నవ్వి యున్న వే?

98

మ. తనకుఁ బ్రొద్దుట లేచుటాదిగ నిశీధంబైన యందాఁక న
మ్మును బిన్నమ్ములఁ బెద్దయమ్ములను బై మాతృవృష్టస్తోమముకొ
దనతోఁబుట్టువులకొ మరుల్ గొలిపి విత్తమ్మిచ్చి భోగించు దు
గ్గవలకొ బట్టినదాది చూచు చెలికికొ సాధ్వీత్వ మెట్లుబ్బునో?

99

ఉ. ఉంచికొనంగ నేల? వెల యూడిగఘా జెలులకొ జరుల్ నయో
దంచితమైన వర్తనకుఁ దాగ్పఁగ నేల? పయికో దదవ్యధా
భ్యంచనలైన వాగలకు నల్లఁగ నేల? కటా! భుజంగులకొ
వంచనఁజేసె ధాత, యొకపాటివివేకము గల్గఁజేయమికో.

100

ఉ. ఆచెలి నానిఁ గూడి యిటు లాఱడిపోకలు నోవుదుకొ బిరియా
గోచరమైన ఫక్కి నటు కొన్ని దినమ్ములు వుచ్చె నుత నా
యీ చతురత్వమెల్లఁ దరి నెయ్యెడలకొ వనియించు నెయ్యురే
చూచి కృమమ్ముగా “నిజము ను” మ్మిది యంచుఁ దలంచి యొందొయల్.

101

చ. కలసి యొకానొకప్పు “డిది గా దది యా” నని చర్చఁ జేసి “యా
తులువ కిదేమి మూఁడెకొకొ? తోఁచదు శుద్ధనరియైఁ డిక్కళల్
తెలిసినఁ గోపదారి వెనుదీయునె? చంపుట కాతఁ డక్కటా!
కలిగెనొకొ? దురాత్మునకుఁ గాలము డగ్గటి యిట్టి దుర్మతుల్.

102

ఉ. విప్రులలో జన్మించియును వీరుఁ డితండు దుపాకులుకొ గటా
ర్లప్రతిమానముల్ గృహమునం దెపుడుకొ గనుమానుసీయఁ దా
ర్తిప్రదమంచు నెంచక పొరికొబారి వేటకు నేగి కాన జం
తుప్రకరిమ్ముఁ జంపుమన దుండగుఁ డిప్పకువుకొ సహించునే?

103

చ. అనవుకు వేటొకం డను “నహా! యతఁ డేమి యొనర్చు నట్టి చ
క్కనివిటుఁ డబ్బి సర్వవిధకామములుకొ దన కున్నయప్పుడే
మని యిది గోరఁగావలయు నా యథముకొ? వరియించినపు కా
దని వెనఁద్రోయువాడు గలరా? యిది యాతని దోస మెట్లుగుకొ?

104

తే. గీ. అక్కలికి భాగ్యరేఖ దానట్టివగుట, వెలికిరావండఁగాని యీ వెలితనపుఁ
బోడ యిటువంటి యతిధులఁ గూడ దింతఁ కెందఁబడి నిదిమనకేటికొత్త ?

చ. ఇది బయలెక్కుటే నిజమయేనియు నాతనిఁ జంపనేల? య
మ్మదిత కధింపు టొప్పగుచు, మూర్ఖుఁడు గానియెడక వివేకసం
పదఃలిమిక జెలిక గృహము పోయఁగఁజేయుటే మేటితెల్వి, కు
క్క దినకమానునే? తనదు గ్రాసము లేకుఖ మిచ్చి పెంచినక. 106

చ. అనుకొన రాదుగాని మన మీతని ద్రవ్యముఁ దిచ్చునుండి, యే
మని వరియించె నంతకె సహస్రము చూచినయివ్వెలంది? నే
మని గతి వీడి యాతులవ కల్బురపుం జనవిచ్చె? వీని ని
వ్వంత యదెట్లు చేసినను వహ్వారె! మెచ్చఁగవచ్చు నెమ్మెయిక. 107

సీ. తను దత్తుఁగాఁ గయికొనినతల్లి “మహాపాలా” యటంచును దుఃఖమొందుచుండ
తనకుఁ గన్నియ నిచ్చు ననఘలౌ నత్తమామలు లోన మలచుల మఱుఁగుచుండ
తనుఁ గట్టికొన్న యత్తమురాలు భార్య సంతతధావృష్టి నేత్రములఁ గురియ
తనయపశ్యపు టాసఁ దలక్రించుగావేయ పితరులెల్ల నిరాశఁ బెట్టు దిట్ట

తే. గీ. నెందుకీ ముడితొత్తుతో నిటకు నటకు, గాలిఁ దిరుగాడునాశయుఁగాక సారె
బయనములొనర్చుచును దనవైభవము గుఱుతెఱుంగనివీనిఁ బేర్కొనఁగవలయు ?

ఉ. మాకువుల్ని? పూవులమూళమున దకు తోటల్ని? వై
నీడువచింపరాఁ దగని వెన్నిసిరుల్? తన కేమివచ్చె న
వీడు విడక? విడక సరియె వెక్కుటి గూత్మపురమ్ము జేరుటక
బూడిద! యేటికిప్పురినిఁ బోవలె వర్తన వదై కొంపలక. 108

కా. ఆస్పర్శ సేయుటతప్ప వే తెఱుఁగఁ డీయార్యశయం దెల్లరుక
బప్పు గూడగ మ్రింగుచుండి రిపు డిప్పాపాత్ముగా లెప్పులేక
దప్పుఁగాక యదృష్టమే యిదియు నీతం డితలొనైనఁ దా
విప్పు న్నేత్రము, లున్నమట్టుఁగయిక వీక్షించి రక్షించెడిక. 109

చ. అన వడియొక్కడిట్టులను “నాతని కెవ్వ తెఱుఁగఁ జెప్పు వా
ర్హిఁ డెవరెన్ని చెప్పినను వీటిఁడి, యంతటఁ బోక చెప్పు వా
నినె వెలిఁజేయు నయ్యతివ నేకుప దెట్టిదొ? యింత పెంకెనా
నిని దన దానుఁ జేసికొని నిక్కడి నీలెడి కిట్టివీఁగడిక. 110

- ఉ. ఎఱ్ఱునేని లెక్కయిదే దేంతటి వానికి నేని మొక్క దీ
కొవ్వడఁపకవలెకా మనసుగోరిక దీఱఁ నంచు నెఱు నేఁ
డివ్వఁ జేపఁజెక దగినదే యిది యైన మఁతేమి లాభమా?
నవ్వడఁగుల బొజు గిది యథార్థ మటంచుఁ దలంపఁ డింతయుకా. 112
- చ. అన మఱియొక్కఁ డిట్టులను “నాచెలితోలికి బోవనేల? యా
యనకును వానికికా గలసె నాకిచ్చు, దప్పు లొనర్చుఁగాక యా
తని కవి యొప్పులేయగు వృథా మనకేటికిఁ గఠఠోప! యే
మని “తగువార” మంచు నిది మాతనితో నవియింత నేకుటో! 113
- క. అదివేళ్ళ, యితఁడు విటు డి, య్యది తప్పెట్టులకు? భార్య లైవనితలే
వదలంగనేర రీ దు, ర్మదపుం జైనముల, నొరులమా టేమిటికికా. 114
- క. మన మేల నిమి త్తత్వము, గనవలయుకా వీఁల బాపగతి వాఁగదు పైఁ
జనుఁ దనయంతన యది య, య్యువువునఁ దోడ్పడఁగరాదే? యఁలఁతలనికా.
- క. “ఏకఱ్ఱు నిప్పుడిన, నాకఱ్ఱు నొక కాలు” నన్య మనవసరం బీ
పోకలు తగు యోగ్యులకుకా, వామ్రోవ్వఁగ రాని, వింత వంటేమిటికికా.
- క. అని మిన్న వండి రఁతట, జనియెకా మఱి కొన్ని నాళ్ళు, చయ్యన నక్కా
మినికి వివాశనకాల, మ్మను మూడెకా లెలివో నుబుద్ధి వొడవదే?
- క. ఇట్లు దినదినమును గోరిక లీరికలెత్త నత్తలోదరి చిత్తమ్మన నుత్తలపాటు దక్కి
యక్కుకవి యక్కునకెక్కుడు మక్కువఁ దక్కుచు సొక్కుచు నున్నంత నొక్క
వాఁటి కేయి యథావూర్వమ్మగ గానాదినిదమ్మలఁ గాలహాసం బొనరించి
నిశీధ మ్మగుటయు. 115
- చ. తన దయితుఁడుఁ వాను మఱి దక్కిన నెయ్యరుఁ గొత్తభర్తయుకా.
బెరుగది సందునం దిమిడి వేఱకు శయ్యలఁ బవ్వళించి యాం
డినచపు డెమ్మెకానిపము డెదము వాఱుకు సాహసించి “యీ
జను లెవరేఁ గందు” రని చాన మదిన్ దలపోయ కొప్పుగన్. 116
- క. అందెలో చప్పుకునేయ వుండుగతి నొయ్యారమ్మ గా లేచి దీ
ప్రి, డెల్వొందెడినీపహర్చి గుఱిచే బ్రేమాస్పనుం జూచి “వ
చ్చుం దన్వంగి” యటంచు మేల్కొనిన యా వోరప్రియున్ జేరి యా
నందింపకా దొడఁగెన్ దనీయ మగుడెందం బైత సాహసమా 117

- ఉ. ఆలలియెల్ల దా గని యువారుని స్వాలకుఁ ద్రెతయేనియుక
బాలకుఁ డయ్యు లోనఁ “దన బావకు నప్పకు దూర మాటకుక
మూల మిదే” యటంచు దలపోసి “యి దేఁతినైఁ బోయినన్
మేలగు నప్ప” కంచు మితి మీతిన తోవయఁ వోవయక దగన్. 121
- ఉ. అల్లన లేచి దీపము గృహమ్మున వెల్లఁగఁ జేయునంత కా
హల్లకపాణి మున్నె తనదౌ శయనీ కుయఁ జేరి “యింక నే
కల్ల వచించినన్ వఱుగు గాదిది వీనికి స్పష్టమాయె వీఁ
డల్లరినేయ” నంచు మది నల్లలవాడి దిటమ్ము గాంచియుక. 122
- న. ఉపాయమ్మునఁప్పిల్లవానిఁ బిలిచి మంతన వృగు నెడవం దీసికొనిపోయి వెలవెలం
బోవుచు దీనమ్ముగు చందమ్మున మెల్లన నిట్లు. 123
- ఉ. తమ్ముడే! నన్ను నప్పగ నెదం దలపోయుచు వేళ నట్టి చు
దమ్మున నిన్నుఁ జాతు నొక తప్పఁరించితి నెట్లు గడ్పలొఁ
బమ్మునపేర్కిఁ బెట్టికొని బావ యశ మ్మిఁక రక్షచేసెదో
కమ్మువలెకొ స్వబుద్ధిక్రృత కార్యము గా దిది మోస మయ్యెఁజూ! 124
- ఉ. ఈవిధి దాప నేమిఁగల? దే నొక నిద్దుర వోయి లేచి మీ
బావయటంచుఁ డగ్గటితిఁ బాపి యతం డెటు లూహ చేసెనో
భావజు మర్మకర్మముల పాలానరింపఁగఁ జొచ్చె నింతకుక
జీవము నీడవాస్తవమున జిక్కిఁ గృతాగసురాల నెమ్మొయిక. 125
- ఉ. పాపపు నిద్రయిత్తు పారఁబాటొనరించెను గాక లేచివో
“రూపసి” యంచు వానిపయి రోప జరించి స్వయంవరమ్ము గా
నాపగిదికొ బయికొ బడితివా? యిపు డేమన నేమి లాభ మా?
దీపము కొంప దీసె. దన తేజసు నంతకె పాయ నేటికిక. 126
- మ. అది గాకెన్ని విధాలఁ జెప్పినను నీ యామూఁక దానెచు కీ
గదిలోఁ జేర్చవలెకొ? వినందు కద! యీకర్మమ్ము నేడబ్బె నాఁ
దుది యంచుకొ మగవాఁ డటంచు నొకకట్టు బాటు లేకున్న నీ
గ్గది దక్కంగలదే? యిఁ కేమనుచు నేఁ బ్రాణమ్ముతో నాండుదుక. 127
- చ. అరమరలేమి నిగ్గుఁడి యంతయుఁ దెల్పెద నంతలోననే
నరసితిఁ గొన్ని సంతుల “నాయన కా” రని, యప్పుడేని దు

శ్చరితుఁడు పోవనిమ్మనిన సమ్మతి చెందఁగ వచ్చునా? “యిడే
దొరకెను సం” దటన్న గతి దుండగుఁ డయ్యె నికేమి నేయుదుకా?

128

చ. ఎవరిని బట్టినకా విడువ రేను వదించితివేనిఁ కోపముం
దవులు నొకప్పు చూచితివే? “ధర్మమే! భార్యను వీడు” టంచు నే
మివిలి వదించుచున్ గనిన మిక్కుటపుకొ మారియద, వేఱ చె
ప్పవలయునే? యెఱుంగనివి బావగుణమ్ములు నీకు నున్నవే?

129

ఉ. ఎన్ని విధాలఁ జెప్పినను నించుకయొక విన రేమిసేతు? నా
మె న్ననుజూచుకన్నఁ గడుమేటిగఁ జాడకయున్న దుర్యో
భ్యున్నతి మిమ్ముఁ బొందు టటులందఁగ నెల్లరు నంతకన్నను
న్న న్ననువార లన్న “నిను నాలుక గోనెద”నంచుఁ బైఁ బడక.

130

ఉ. దగ్గఱుఁడు నీ పలుఁగుద్రాగుడఁబోతు లదేమి చెప్పిరో?
యగ్గి! దోసమబ్బినను నబ్బెడిఁగాక వదంపఁ జెల్లునే?
మగ్గి గృహమ్ములొ నిమడుమానవతీతిలకంబుపట్ల నే
యెగ్గును, నెంతకుం దగరే? హీనులఁ గొంపలు గూల్చు కూశలక.

131

చ. నిజమగు దోసముక గనియు నిండుగృహస్థులు వృద్ధికాము లా
ర్యజనులు చూడకున్న యటు లక్కడనే వఱతున్ దురాత్ములొ?
ప్రజలకు గీడు సేయుటయు వర్తమాట నసత్యమేని దా
ని జగతి కెక్కఁజేయుదురు నీచులఁ జేర్చికొనంగఁ జెల్లునే?

132

ఉ. పుట్టెఁడుఁ పేర్మిలోఁ బతి! భోరున నాయుమ యెద్ద వారముక
గట్టిన యాపెకన్న ననుఁ గాదనరాదే? యెటుల్ వదించినక
బట్టినపట్టు వీడ రని బావ నెఱుంగుదు నాదే? యంతకుక
గట్టిడిదైవ మామె నటు నాటియవెట్టెడి నేమి నేయుదుక.

133

ఉ. ఆయమ మేటియై గృహమునందు సమస్తము చక్కఁబెట్టు నే
హోయగ నాపెచాటున విహారపు భార్యగ నండి యిర్వ్యక
బాయక కొల్వఁగాఁ దలఁతు బానిసతొత్తులు భార్య లాదురే?
“నేయికి నుండు నే” యనుచు వీరపతివ్రత దాన నే మగుక.

134

చ. పతిరథ యుండెనేనియును వారకథూమణి, దాని కెట్టులొ
ప్రతిప చెడక గుటులనికి రా వటు దుస్థితు “లేమి” యంటివా?

నతి గల యింటి కిక్కరణి సంఘముచేరదు చేరెనేని యు

న్నతగుణు లందు రం దవగుణముల కుప్పలు ము ప్పొనర్పరే? 135

చ. తనుఁ బతియన్న భ్రాంతిమెయి దగ్గఱఁ జేరిన దుగ్ధమందు గా

కునికఁ బయిక్ బడక్ గఁడె? యోగ్యుఁడు కొండొకనాతి యెట్టి దె

నను దనతల్లిగాఁ గనఁడె? న్యాయము దుర్మతి కేలతోఁచు? వె

వ్వని నననేల? నాదు తలవ్రాతకు దుఃఖము నందిఁగావలెకా. 136

చ. అని తనదైన తెల్వి యది మంతయు నట్టిపడక్ బతివ్రతాం

గనయును బోలె నీతులను గొప్పవనేయుచు నప్పగారిపై

ననుమతి చూపు టాదిగల యాధ మంతయుఁ జూచి వాని నె

మ్మనము గరంగి నీరము సమంజసమై కృప దాని కిట్లుచుకా. 137

అ. బ. ఇంత చెప్పనేల? యే నేటికాయన, తోడఁ జెప్పవాడ? దుడుకు చెంద

వలను, తెల్లవాఱ వచ్చె నిదిగ్రీంత ము, పోద మదిగొ చుక్క వొడిచె ననుడు. 138

తే. గీ. శోతిలోఁ జేయి వేయించి చెలియఁగొంత, యంతరంగమ్ము విశ్వాసమందఁబోయి

యల్లఁ గనుమూసి నిదిగించునదియపోలె, నభినయించుచునుండె నయ్యవసరమున. 139

ఉ. వాఁడును “దీన వేమగునో? వామవిలోచన” కంచు లోన న

త్తాడుచు “దాటుకొఁ గలిగి నంతటిదే చెలి” యంచు మెచ్చుచుకా

“గూడిక కంతరాయ మొనఁగూడునొక్కో” యని చింత నొందుచుకా

వేడుకదక్కి “యెప్పు డొకవేఁగునొక్కో?” యని యెంచుచుండఁగకా. 140

క. కాకమ్మ లఱచె మన్నే, “కోకో” యని కోళ్ళు గూనెఁగోకమ్ములు ను

శ్రీకలిమి విఱ్ఱవీఁగె ది, వాకరుఁ డదయించె దెల్వి నఱలె జగమ్మల్. 141

గ ద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

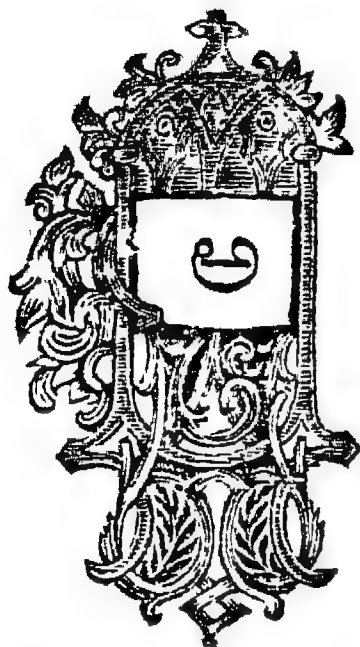
బైన పాణిగృహీతయందుఁ

బంచమాశ్వాసము.

పాణిగృహీత.

వస్తా శ్వాసము.

కపటన్యాయాంతర్ని
త్యకలితనాదస్వరూప దాతృశ్వశ్రీ
ప్రకటితయశస్కు బాభా,
సికలాజాలాభిరామ సీతారామా.

- తే. గీ. అవధరింపు మనంతరం బయ్యదారు, డిచుకేని యెఱుంగమి నెప్పటట్లు
న త్తలోదరితో మూటలాడుఁగాని, యబల యొక్కింత మది సందియమునఁ బలుకు. 2
- మ. తనమగ్నం బది గుత్తెఱుంగు ననుచుకొ దన్వంగి యబ్బొనికొ
గన మాటాడఁ, దదగ్గిమందు మసలంగా సందియం బందు నూ
తనుఁడొ పేముడికానిమోము గని తంద్రకొ జెందు వేయేల? జీ
వనమే బహ్వం నెంచు మించిత్రపాభారమ్ము లెట్లొగదా. 3
- వ. అట్టియెడ నుదారుం డచ్చెలిమిన్న చిన్నవోయినవిధమ్మున నున్న తెఱుగునకుఁ దన
కన్నలు బన్నమ్ము గన్నులు చింతించుచు సంతాప మ్మగ్నలమ్ముఁ దగ్గఱఁ జేరి
బుజ్జగించి యిట్లను. 4
- క. తెలవాటిన మొదలెప్పుడు, కలికిరొ? గానమ్ము లేక కనితయొ కృషిలో
మెలపుదుఁ గలకలలాడెడి, తలఁ పేమిటి కీదినమునఁ దానగ చెడియెక? 5
- మ. కవి యేమయ్యెను? నైత యెం దడఁగె? జోకలోమాతొ నేమిఁతలొఁ
జవి నానాఁటికి హెచ్చెనో? యుడిగెనో? చంద్రాస్య? పద్యమ్ము లె
య్యెనియేనికొ రచియించితే! చదువు మేదీ! చూత మందెందు నె
ట్టివిశేషమ్ములు గల్గునో? వెడఁగుబోటీ! యింత వంలేటికికొ. 6
- ఉ. వచ్చిననాఁటఁగోలె నిటు వామవిలోచన? యొక్కనాఁడునుకొ
ముచ్చట దక్కి యుండ వరమో మయి యొగనియంతవంతలొఁ
జొచ్చినదానిఁ బోలె నెటు చూచిన నొక్కవిధాన నుంట్రి వే
పొచ్చెయిలేనిదాని కిటు పోలునె? నీకు నీలకుంజలా. 7
- క. చెప్పు మది యెట్టిదైనకొ, దప్పక తీర్తు ననఁ దరుణి తడవికొనుచుఁ దాఁ
జెప్పుదగిన దొం డుండమి, నప్పటికికొ బొసఁగుపేతు వది కల్పించెకొ. 8

- క. కల్పించి మిగులనేరుపు, జల్పనకై క్రియను గల్గునఖి గానఁ దగ్గఁ
 తొల్పి యది యక్కతమున ది, గుల్పానినయదియఁబోలెఁ గోమలి వలుకుక. 9
- ఉ. మాటల కేమి లోపమగు? మానసవైఖరి మాటల గానిచో
 నేటికి దాచి పెట్టితిరి? యే గనకుండఁగ నిన్న జా, బిదే
 నాటను జూడ లే దొకట నాకును మీకు రహస్య మున్నదే?
 చాటొసరింపఁగాఁ దగిఁసంగతి నా కడుగంగ నేటికే? 10
- క. మియఁ నమ్మి కాదే? నామ, ట్టములకు దవ్వెతి నె తటక్కరులూ? కటా!
 క్రమముగ నను జేతొక టగు, క్రమమునఁజూచెదరు తప్పగలిగెనె? చెప్పుడీ. 11
- క. మీఁకాజ్ఞ మిటితివో? మీ, కాయాసకరమ్మ లైనయాయాకోర్కుల్
 పాయక కోడినో? న, న్నియెడఁ నుఁ జూడ నేల? యే లాతివోకో? 12
- ఆ. వె. మొదలనుండి నన్ను నెద నిట్లు భావించు, రేని యంత చింత పూనకుండుఁ
 బూవు లమ్మచోటఁ బుడక లేగతి నమ్ము, దాన! మీరెఱుంగని ధర్మమున్నె? 13
- క. ఇక మిమ్ముఁ గొల్చున్నే హితు, లకటా! నను గారవించురా? వినరే? నా
 యకుఁ దొకటి గొట్టినను మా, ధుకరపువారి దొకటి గొట్ట దొరఁకొనకున్నే? 14
- ఉ. పేరిమి దప్పుచో నిచటఁ బెండెలు వట్టుక వ్రేల నేల? యిల్
 చేరుదువా? యటన్న వది చెల్లగు పంజరమండఁ గొన్ని నా
 శ్రీరము దా వసించి యి లేచి చనంగ స్వజాతి దానిపైఁ
 గారము నూఱుఁగాని తగుగారవముక బచరించి యేలునే? 15
- క. కొలమునకుక వెలి యయితిక, బలవంతపుబ్రాహ్మణార్థవై ఖరి మీకుక
 జూలక నగుదాన నైతిక. దలవ్రాతకుఁ జింతనేయఁ దగదే? నాకుక. 16
- క. అని బుడిబుడిమఃఖమ్మునఁ, గనుఁగవ నశ్రువులు దొఱఁగఁగా గద్గదని
 స్వన మొలయ మాట లాడఁగ, నగుపుపడనివిధము దోప నది విరమింపక. 17
- చ. “ఇది యొక హేతు వానె చెలి? యంతటివంతను, దాన నేమి యు
 న్నది? యడుగంగ నేల? కనినంతన యేమనువాడ? జూడు మ
 యాది యటఁ బెట్టియన్న” దని యాతఁడు తెచ్చి యొసంగునంత న
 మృదిత పరింప దించుకయు మో మటు త్రిప్పదు వ్యాజమూర్తియై. 18
- క. దాని కతఁ డెంతయేనియు, లో నొగిలి తదంగ శాతిలోలుం డగుటక
 “మానిని? విను వినిచెద నీ, నా నేరము నైపు” మనుచు నారంభించెక. 19
- క. శ్రీరస్తు చిరంజీవి యు, దారునకుక డల్లి శోభనావాప్తిగ నా
 కిరాదిపూర్వకమ్ముగ, మిటిసప్రేమమున వ్రాయుమే లే మనినక? 20

మ. కనుకా రెక్కో? నీ వెఱుంగవు, నీనక గన్నట్టులే పెంచి పె
ద్దను గాఁ జేసి గృహస్థుగా సలిపి సంతానాధ్యుఁగాఁ జూడకే
చనె మీతండ్రి, యభాగ్యురాల నగుటక జాయాప్రభాదూరు నిక
గన జీవించితి నేటి కీబొతుకు? పాక్కర్మము నిందామే? 21

క. కడచినదానిని సారెకు, దడవిన లాభము గలదె? దారకు నీకుక
బడదయ్యెఁ బురాకృత మి, యెడ దా నిట్లుండె దాని కెవరు కర్త. 22

క. “ధనమును వెచ్చించితి” వని, మనమున దిగులొందఁ గలరె? మనుమలు దీనిక
దినఁగ, మనమూఁడుపొట్టు, చనకుండు నె? చాఁగ జరుగఁ జదరయ్యఁగాదే? 23

క. చెప్పితిఁ జెప్పించితి నీ, యొప్పుమియును దెలిసికొంటి నూటట గన లే
కిప్పు డింక నొకటి వ్రాసెద, నప్పా? యిద్దానికైన ననుమతి గొనుమా? 24

ఆ. వె వరుసు కొద్ది యైనవాఁడవు గాన నీ, కిష్ట మైనకన్న నేటి తెచ్చి
కొనుము పెండ్లి చేసి ధనమెల్ల మీ కిచ్చి, సంతసితు మేను సతియూఁ గాంచి. 25

గీ. ఇంక నొకమాట భార్యయు దిష్టమిను, కయును లేదేని యీ పెండ్లి గాని నుఖను
ఖాల మేమిట్టు లొప్పుట గారునుమ్ము, నేస్తు వగు తెక్కరజినైనఁ గీర్తిరము. 26

క. నీయిష్ట మెట్టులేని సతీయుతుఁడవు గమ్ము నీకుఁ దీపి గలుగునా
కోయ్యవిద యెఱివా? యది, పానునిదే మేము చెప్పువారమె యచటక. 27

క. అని వినిపించిన వినియ, వ్యవజాక్షియు నతనిఁ జూచి “వరుసుక గొమరుక
గొనములు గలనతి యుండఁగఁ, జనునే? నీ కిట్లు మమ్ముఁ జక్కక బెట్టక. 28

తే. గీ నీవు బాగుగనే యుండు నింద నాది, యెందు కీటర్వ? నీకు నే నెప్పుడేని
“భార్య వదలు” వటంచుఁ జెప్పనుగదా? వి, వేకవంతు లెఱుంగని విధులుకలవె 29

క. అని తనమనమునఁ గలవిను, వుననో యిచ్చకమొ కాని పొఁతి తగుగతిక
దనకుక బోధించిన నా, తనిమనమును గొంతకొంత దారక మరగెక. 30

తే. గీ ఉత్తరమ్మును నినిచిన యవతి దానఁ, గొంతకొంతొదిట్టుల కుటిలుఁడతఁడు
తలచె నాజలజాక్షి యట్టులనె యభిన, యించె మదినున్న తెఱఁగది యెటకుఁబోవు. 31

క. ఆగతిఁ గొన్ని దినమ్ములు, నేగుటయును నప్పుడేని యింతిమనము దా
బాగుపడదయ్యె దానివి, రాగపుగతి గాంచి దాఁ గరము శంకితుఁడై. 32

ఆ. వె. ఒద్ద నుండువారి నొక్కొక్కరిని నల్లనల్ల నడుగుటయును నందఱెఱిగి
యున్నవారలైన నూరకయుండి రె, వ్యతికి వలయు నిట్టిపాడుగొడవ. 33

- క. ప్యాలకుని నట్ల యడుగుడె, బాలకుఁ డగుకతఁఁ దగినవమపున భౌంక
బాలక యున్నది యున్నటు, లాలలనకుచేష్టయెల్ల నతనికీఁజెప్పెకా. 34
- క. దానిపయి దానిదగుకవి,తానూ నాసక్తియును సహాయము గా "నీ
తానిస తొత్తిటు చేయుట,యే నిజ" మని కనలు గదుర నిటు లెద; నెంచెకా. 35
- క. ఎవఁడేనిఁ జెప్పినను న,చుక్క వశము గా దిందుకయును మాయ యెఱుగఁ డ
య్యవిదనె యక్కఱ గను వీ,నివిషయమున దోసమెట్లు నేనూహింతుకా. 36
- క అని నచ్చెడికోపహృదు,దనచది మును పాఠుకొన్న తాత్పర్యము గ
మృగన మ్రొంగఁ గొన్నినిమసము,లవయును నిత్యత్విమూఢుడై మ్రొప్పడియెకా
- అ. వె. ఎనిమిదేడ్లనుండి యేకశరీరమై, యున్నవన్నెలాఁడి యొక్కయింత
లోన శత్రు వయ్యె,లో మాటవెనుకటి,చిన్నె లెన్నబకునె? చేటునక్క. 38
- వ. అట్లు మ్రొప్పడి యతం దొక్కింతతడవునకుఁ దెలిసి
- తే. గీ. ఎఱుగఁ కుంటిని గాని యీహీనబుద్ధి,యెల్లపుడు నిట్టిజే దీనియెడల నిట్టి
చపలభావము గలదని సారె నొక్కి,చెప్పఁడే? మొట్టమొద లొక్కన్నేహీతుడు
- మ. అకటా! పిన్నటిసాఁట నుండియును నన్యసక్తకా నుత గా
నక పేర్కొ భయభక్తులకా గొలుచుధన్యకా మ్రో నిల్లాలి నూ
రక యీతొత్తువలకా దగుల్కాని విచారమ్మొదు మన్దంగఁజే
యుకుచేష్టుకా దగినట్లొసర్చ నిదియే యుక్తంబు దా నెమ్మొయికా. 40
- చ. ధనమును వమ్మొనర్చితిని దల్లికిదవ్వయు త్రాగుఁబోతుల
దును నొకపద్దు కైకొని యథోగతికై దగువాఁడ నైతి నీ
యనుచితకృత్య మంతమను నక్కట! యియ్యది వాదె? హీతు వే
వనుకొన నేమి లాభ మగు? నన్నియు నింతకుఁ నీఁఁ బూర్తికా. 41
- అ. వె. నీ నెఱుంగనైతిఁ గాని యీదుష్టురా, లింత కెంతమఁది నిచటఁ జూచి
"ఇంతకన్న బుద్ధిహీనుఁడు లే"డను, యశము నాకు జగతి కంపెనొక్కొ. 42
- క అని పశ్చాత్తాపమ్ము, గని హీతులకుఁ జెప్ప రండగ్గ మగుటఁ గా
దని యటునిటునుకా దోపక, తనలోఁ దా నిమిది యయ్యుదారుం దుండకా. 43
- చ. క్రిమముగ శృంకఁ దిక్కి యలకంజనిలోచన "నాథుస్యాలకుం
దచులినచిత్తుడే" యనుచు నాత్మమదం బొకయింగ గాంచుచుకా

“రమణుడు తన్ను జూచుటకు రా కలు తక్కువో?” యంచు శేరిస
ద్యము విడి వచ్చె నచ్చెలి యు వారుడు చింతిలుచున్న చోటికిఁ.

43

ఉ. వచ్చెనుగాని రాతి) యొకవైఖరి స్వప్నము గాంచి యుటచే
నచ్చపలాక్షి యందుఁ గలయూత్మయ్యతిక్ దలపోసి “నిక్కమా
పెచ్చటఁ గాని యేమి విధి యెట్లా రించునో” యంచు సంతోషం
బిచ్చఁ జరింప నగ్రిముననే యొక భంగిని నిల్చె రి తగఁ.

44

చ. నిలిచినయంత నచ్చెలికి నేత్రము గాఁ జలీయంచె దానికిం
చలరక దక్షిణంపునయనంబగుటకొ మఱి కొంత సందియం
బొలయఁగ “నూరకే యిటుల నుండుటయుకొ గల” దంచు దాని లో
దులుపుచు లేనితోస మలతోయ్యలి వచ్చుచు నట్ల యుండఁగఁ.

45

ఉ. ఎవ్వఁడు దేనిగాలి యొకయిచ్చుక సోకేవఁ దుర్బి చు చు నిం
కెవ్వఁడు దేనిరాక కెను లేగి యెడన్ దమిఁ గొఁగిలించు ని
కెవ్వఁడు భార ము చెఱుఁగ కెప్పటి కకమునంద నిల్చు వాఁ
డన్వఁలాడ వచ్చుటకు మాత్రు దలంఁ గువారు డన్వేషన్.

46

క. అటు నిలువం బడి చింతా, జటిల మృగునతనిచి తనరణిన్ గల వే
మిట్టి యొక? యిటు లింతటిలో, మటుమటు యీతనికిఁ గల్గు మర్మ మదేమా? 47

క. స్వాల్కుఁడు తఁపి వెట్టెనో?, బాలకుఁ డేతఁ డేటి కట్టి పని యొనరించున్
గూళ లెవరేని పనికి, నీల యిడి వచింపఁ జేసి వేమా? మరలన్.

48

ఉ. ఏ నొనరించుచేష్ట యది యీచినవాఁ డొకరుండె కాక యీ
వానరసేన కెట్లెఱుఁగ వచ్చు? నెఱుంగక యేమి కిల్లి దా
గాననికన్నులన్ భయముఁ గలపను నొందుచుఁ బాలు ద్రావ నే
గ్గానరే? కొంపఁ దీరుటకుఁ గాఁ బ్రయత్నించిరొ యేమి? యీనున్.

49

చ. ఎటు దొరుకున్? భవాంగనకు నిట్టికొలమ్ము వయస్సు రూప మ
క్కుటికము పేర్మి గూర్మి గలకాముకుఁ, డేటికిఁ బోతి? వానితోఁ
గుటిలుఁడు వానికైత యది గొంతుక గోనె, దరియ్రి డేటి కి
చ్చటి కరుదొచ్చెఁ గూళవిధి చెయ్యు లెవ్వరి నెట్లు నేరువే?

50

ఉ. హాయిగఁ బద్మముల్ చదివినంతట వానికిఁ జిక్కెఁ గాని యీ
కోయఁగోతి. దాఁ దెలిసికో గమకించెడ? పాముబుది. వీ!

చీ! యని యీతఁ డింక నెడఁ జేసినఁ “జాలును” నంచు జీవమున్
రోయక యెట్టులుందు? సరిరోయువిదర్ ననుఁ జూచి నవ్వఁగన్.

51

ఉ. పుత్రప్రభాగ్యమే? యనుచు నెంతయద్భుతమే? యంచు నెంతబల్
వింతలే? యంచు నెంతపార లేనితలఁపులే యంచు ముక్కుపై
నింతులు కేలు వెట్టికొని యెల్లపుడు న్ను తియించు శాకు నీ
మంతయె నిక్కమైనను రవఁతయఁ గూడవు జీవనస్థితుల్.

52

గీ. మురుగు కాటకజాత్రలోఁజూడఁమపలుగు, లేడఁ గుంసారిఁబలతోవలేక? కుక్క
కిందునే? నేయి”యని మోమునెడుట నెల్ల, శారు విందిప బ్రతికినభాగ్యమేమి. 53

చ. పొడమితి నేకొలయుననొ పొడితి మిక్కుటమైనభోగయల్
కడపితిఁ గాల మెల్ల వృథ గాక సుఖముల కెల్లయై చనన్
దొడిగితిఁ గట్టితిన్ గులముతోయ్యలులెల్ల నెబా సనంగ ని
య్యెడ నిక నేమియైన నగు నెంతకు కాశ్వత మీశరీరముల్.

54

ఉ. ఐనను నాత్మహత్య యది యంత కుభప్రద మంచు నెంచమిన్
నానెఱజాణచెయ్యముల నాయకుఁ గా దని నమ్మఁ జేసి నా
పై నెవ రిట్లు చెప్పిరో? కృపారహితల్ కపటాత్ము, లిప్పు డ
క్కాని దురాత్ములన్ పెడలఁగా నొనరించెదఁ గాక యం చొగిన్.

55

ఉ. చిత్తము గట్టి చేసికొని చిన్నె లెఱింగిఁజాణ గాన లో
ను తలపాటు లేనిచెలియఁ బలే దగ్గఱఁ జేరి వెన్నయై
యత్తలిగాకుఁబోడి కను ల్లనఁ జేతుల మూసె నంతలోఁ
దత్తరమంది “యెవ్వ” రని తత్కరకంజసమాగమమ్మునన్.

56

క. మెత్త వడెడిచిత్తమ్మును నొత్తిగిలన్ జేసి, చేతు లొక్కింతన దా
నెత్తి వెలిఁ జిమ్మి “సీ!సీ!, తొత్తా? నను మట్టఁ బోకు తొలఁగు” టన్నన్. 57

ఆ. బె. డిల్లనోయి తనదు డెదమ్ము పట్టియై, కట్టు దప్పఁ “గలలు కల్ల గావు
లేకునమును గావనత్యముల్ నిజ”మని, మనసు మరల ధైర్యమునకుఁ జొనిఫి. 58

క. “పరకీయచందమనకున్, జొరబడితిగాని మంతసొమ్మునకై క
క్కురితి బడనుగదా? యే, తరుణులకున్ లేని విట్టి దళ” లని వగచున్. 59

59

వ. అని త్రొడువాటి యవ్వారిజాక్షి చురచురఁజూచుచు.

60

ఉ. ఎప్పుడు లేనిది యిది యెట్టిది? యింకటిట్లు తిట్లు, నే
త ప్పొనరించితికా? వెనుక దారి యెట్లెను దప్పె నింతలా
నెప్పులుగుల్ మతేని వచియించి? నవ్వుల కిట్లు లాడుటో?
చప్పుడు గాక యుండ నను సాగఁగఁ ద్రోలు నుపాహుమా? కదా. 21

తే. గీ. భార్యఁ బాలింతుమని నిన్న వచ్చియున్న, యుక్తరమ్మఁ జిగురున నున్న యట్టి
తల్లిమాటను బాటింజఁ దలఁచుటాక్కో? యే నెచటికేగుదాన? నిన్నిపుడు విడిచి.

తే. గీ. వరుసు దార దోసి వచ్చినహప్పటి, ముండి నిన్నుఁ గొల్చి యొకటనైన
భేద మి త లేనిప్పేమెలంగిన, దాన నెటకు నిపుడు తలఁగుదాన? 63

తే. గీ. వంటబ్రాహ్మణతోఁ గాని బట్టలుకుక, వానితోఁగాని బుట్టెతువానితోడఁ
గాని లోకమ్మతోపాటుగా నొకింత, కులికితివో యెందుకింత మీకులికిపాటు? 64

ఉ. ఇంతకుఁ దప్పు లేనను నిక్కరణిక జనునే? తిరస్కృత
స్వాంత నొనర్ప, నొక్కయెడ వచ్చుటయుక గలుగుక దొసంగు, ర
వ్యత విచారణల్ వలయువా? “యదె దున్నకు దూడ పుట్టె” వ
న్నంతన “పల్పుదె” మృగఁ నానె? భవాదృకుఁ డైఁ మేటికిక. 65

చ. అని నిజపోష రామి నయనాంచలసంచలదళుమాలికల్
పెనఁగొని గద్దదస్వరము పేరి వచన్సుగితి దప్పుఁ జేయ నా
తనిపదముల్ శిరమ్మువకుఁ దాకఁగ నొయ్యన వ్రాలి యేడ్చె న
క్కనకనిభాంగి యాతనికిఁ గంటఁ దడిక జనియింపఁ జేయుచుక. 66

క. విరిసెడికోపము పొరిఁబొరి, బురికొనఁగాఁ జేసికొని నత్రంసకుగతి ద
త్తకపాటు దక్కి యిందుక, తరలి మరలఁ బల్కు నయ్యవారుఁడు దయతోకా? 67

క. ఎక్కడి నీ వెక్కడినే, నెక్కడినమ్మికలు? వలపు లేక్కడ? కొన్నా
ళ్లక్కట పడి తిరిగితి మా, మక్కువ లన్నియును నాఁటిమాటలు చెలియా! 68

క. అప్పటినిపుడు వేతే, యప్పటియానేను వేతే యప్పటికాలం
చిప్పుడు ర మ్మన వచ్చునె? యిప్పటికిక దగినరీతు లిప్పుడు వచ్చుక. 69

ఉ. రొక్కము లేక కాదు నిను రోసియుఁ గాదు మటొక్కలేమకుక
దక్కియఁ గాదు చెప్పెద యధార్థపుసంగతి చిత్తకార్తిలోఁ
గుక్కలరీతి నొక్క వెలకోమలికై పలుమంది చేరినక
జిక్కు లనేకముల్ గలుగు చీ! యనిపించి విరక్తి చెందితిక. 71

క. అని యట నిలువక జాలక, చని వేటొక్కెడకుఁ గొంత శాంతించియు న
వ్యతిక గుకవిక సహితము, గనె యలువెడలింప నెంచి కఱకువొడమఁగక 72

అ. వె. తగినమిత్తు నొకని దగ్గఱఁగాఁ బిల్చి, కార్య మిట్టిని యనఁగా నతండు
సంశయించి పిదపఁ జాన యున్నెడ కేగి, యిట్టులనియెఁ జిన్న యెలుఁగు దోఁప.

చ. వెఁడిరొ? యుగ్రుడై యకఁకు వెల్లుమ నుండెఁ దటాల్చ నియ్యెడం
చొలఁగుము లేనిచోఁ గలుగుఁ దొందర లెట్టివియేని యింకఁ బైఁ
బిలువఁగ వచ్చు నీ వపుడు పేమిమై నట రాను వచ్చు, నిక
దలఁచిన నీరు గాఁడె? యటు తా వృథగా వెడలింప నేటికిక. 73

క. అని యెన్ని చెప్పినను న, వ్యతి విషయ దానియెడల భయభక్తులతోఁ
జను నాకఁ డేమి నేయు? నె? వనివశ మగు? దాని నచొటు వాడుక జేయక. 74

క. పదపడి లోఁకున యగుటక, గదలించెక గుకవి నిల్లు గదలి చనెడియా
త్మదయితచందయ్యునకుక, మదిఁ దనదశకన్న వెఁడిమలమల మఱుఁగుక. 75

క. అటు లొక్కరెండుదినములు, కటకట! యని యెల్లగఁగఁగ గలి? యనశన
స్ఫుటకఠినోపావణముల, నటఁ గదలక యతనికరుణకై కాచునెడక. 76

తే. గీ. కరుణ యొదవియు నాతఁడొక్కలి? యెఱుఁగ, కుంకువిధరున దాఁచి “యి
ట్లొట్టినింట, విడుచుపిమ్మటకలసిన” డిడికిటకు, రమ్మనినబుద్ధి గానుండురమణి” యనుచు

క. లోనెంచి దాని నానా, నూనవిభూషణకదంబ మొకటియుఁ గొన క
మ్మానినియిలు చేర్పించియు, దానిజఁని కిట్లువార్త దా నఁపించెక. 78

క. నీకొమిరె దుర్మదంపు, బోకిల్లమ నాకు రోత పుట్టె “జను” మఁక
వే కడలదు రెణ్ణాలై, శోకించుచు లఘునముల నుక్కుచు నుండెక. 79

తే. గీ. దానియాస్తి యవత్తు నీదగ్గఱ కిపు, దంపితిని నీవు వచ్చి నీమాతృజాతఁ
దీసికొనిపొమ్ము లేనిచో దీనిని బల్ల, వంతముగ నిల్లు వెడలింప వలసి వచ్చు. 80

క. అనుమాట వినినయంతన, చని తా నవ్వేళ్ళమాత జామాతను నే
ర్చినరీతి వేడికొని యాతనిచవు, గాన కంతఁ దనముక గనియక. 81

క. మెలమెల్లన బోధించియు, జలమున రానొల్ల ననెడిచానక లిమిక
వెలికిక గొని చనె నదియ, వ్యఁ దనయిలు నేరి లోన వగచుచునుండెక. 82

క. ఇదియంతయు విని “దైవము, బ్రదికించె న్నన్న నాదుపట్టయి” యని య
మ్ముదిత యలుసొచ్చె గవ్యప, శదు “డదియేమనునొ” యనెడిశంక వెలుబడక. 78

చ. కళవళమందుచుకొ వెతలఁ గందుచుఁ గుందుచు నున్నబోటి య
వ్వల వలపుకొ మగండటకు వచ్చినయంతన తేటిమాచి వె
ల్వల దిగఁద్రావి యాతనిచవికొబడి కుల్కుఁగ సాగె నద్దిరే!
వెలచెలి కబ్బునవ్విరహవేదన లీడ నశక్య మెట్లుగుకొ.

83

ఉ. “ఏమిటికై వరించితివొ యివ్వెడఁగుంగవిఁ దీరఁగాదె! యా
యాముదమెల్ల, నింకయిన నవ్వలి కంపక కొంప కేమటం
చీమెయి దూర్చెదే?” యనుచు వృద్ధ వెసకొదలనోరు మొత్తుకొఁ
గోమలిలెక్కనేయకయ కూటములకొ గరఁగించునక్కవికొ.

84

ఉ. అగతి నిర్భయంపునుఖ మందుచు నాగజయాన లోన నా
నాగతి “నాప్రియం డిటకు నాకయి నాఁ దనయంత వచ్చు బ
ల్లోఁగిననాఁ డెటుల్ దలఁపులో ననుఁ బాయఁ గలండు మర్మతుల్
నాఁగెడికూతలకొ విడుచునాఁడె! యతం” డని యెంచు సారెకుకొ.

85

చ. అచట నుదారుడుకొ దరుణికై వగఁ జెందుచు నెప్పుడేనిఁ దా
న చని వెలందిఁ జూచుటకునై మది నెంచియు నట్టులెనవో
“సచివులు భృత్యులుకొ మిగులఁ జౌకఁగ నెంతు” రటంచుఁ గొంకు “న
వ్విచికిలగంధిసాటి పదివేలను లే” రని లోనఁ జింతిలుకొ.

86

క. డోలాయమాన మగుమది, తో లీలలు దక్కి యతఁడు తొయ్యలిఫోటో
లాలోకించుచుఁ గుందుచుఁ, గాలమ్మును గడుపుచుండెఁ గళవళపడుచుకొ.

87

క. ఆరీతియెల్లఁ గని “య, వ్వారాంగన యిటకు మరల వచ్చుట తగ దం
చారూఢి నతనిమిత్రులు, వారిం చెడివలను జూచునా రయి కడఁకకొ.

88

తే. గీ. దానియప్పటివర్తనఁ దధ్యముగ నెఱింగి “యిప్పటికేని యారంగులాఁడి
వాని వదలదు నీకు నీవంత యేల? కావలసెనేనిఁబట్టియీఁగలము మీము”

89

క. అనుడు “నటులాచరించునె? వనితకుఁ బొరపాటు మొదల వచ్చెనుగా క
ప్పని బుద్ధికృతము గా” దని, తనమదిలో నున్న తెఱఁ గతండు వచింపకొ.

90

క. వారును నొకనమయము గని, యారామామణికిఁ గవికి నగుచేరిక క
న్నారంగకొ జూపంగ ను, దారునిరాగాంతురము మొదటికి నకించెకొ.

91

క. తనతప్పిదమును బ్రియఁడే, కనలారఁగఁ జూచుటయును గాంత యొకవిధం
బున నపుడు బొంకి కమ్మమి, నన రానీరుగవు లెల్ల ననిపించికొనెకొ.

92

చ. పదపడి యింక నాతనికృపక గడియించుట దుర్లభం బటం
చెదఁ దలపోసి యాన మొదలే నశియింపఁగ ధైర్యమంతయుకొ
వదలి “యఁకేటిబెట్టుసరి! వైఖరి బొత్తిగఁ దప్పెనంచు న
మ్ముదిత “యూపాయ మిట్టి” దని మాటకి నెంచి కృతప్రియత్నయై 84

మ. తనకుకొ దానయి యొక్కరేయి యతనికొ దర్శించి దీనాస్యయై
యనుమాన మొకయింత లేక చరణమ్మందుకొ శిరం బుంచి, పే
ర్మి ననుకొ వేగరుణింపఁ దప్పదనుచుకొ మే లెంచు మంచుకొ, వడిం
పనిదయ్యకొ స్ఫురియింపఁ జేసి కరుణకొ బాటెంపకున్నంతటకొ. 95

ఉ. కుందుచు నింటి కేగి దనకుం గలతెల్వి యదెల్ల దై న్యపుం
జందమునంద చేర్చి యొకజాబిటు వ్రాయఁగఁ బూనె నద్దిరా!
చందనగంధులెట్టిఘనసాహస మైన నొనర్చి బొంకి నా
గుం దమచెయ్యలకొ వెరుకఁ దొక్కఁగఁ జేయుదు రెట్టి కృద్ధునికొ 96

క. యమ్మార్పై గారికి, నమ్మినమీదాసి చరణనతముఖియై దం
డమ్ములు సారెకు మ్రొక్కుచు, నిమ్మియివ్రాసికొనుమనవు, లియ్యవి యయ్యెకొ

చ. ఎనిమిదియేండ్లనుండి మిము నేక్షణముకొ బెడఁబాయనైతిఁ గా
దని తమ రూరికికొ జనినయప్పుడు కాలము లెక్కపెట్టుచుకొ
దినములు పుచ్చు దాన నిదె దేవునిచెయ్యిని నాటునాళ్లనుం
డి నెనరు మాలి మీరు కరుణింపమి నీగతి నుంటి నొంటి గకొ

క. ఇక నుండఁజాల నాచే, యుకుటిలచేష్ట లవి యెన్నియో మనమున లె
క్కకుఁ దా మెటింగి యోజిం, చి కరుణ నిల్పఁ దగు నాదుజీవము తటితోకొ

క. పే రేల చెప్పవలె నకొ, బ్రేరేపించి రిటుమీకుఁ బ్రియము గలుగువా
రారయ కాదుబోధకు, భీరత్వము గోలుపోయితికొ జెడితి నిటుల్

క. నాకర్మమ్మునఁ గలపని, యేకారణమైన నేమి! యిటు లొకపరిఁ దాఁ
జేకూరె నిక్క మిది వై, శోకించితి మొదలఁ దెలివి చొప్పుడదయ్యెకొ. 100

చ. తదుపరి యెంత యేడ్చినను దాఁ “జెయి గాలినమీఁద నాకులకొ
పెదకుట, వంటి దయ్యె ననుపీటేడి గా గణియించి యిట్టిబె
ట్టిద మగువంతకుకొ జొమపుటే యొకయాటగ నెంచి వారు న
న్నది పొనరింపఁ జేసి, రెవరై నను గర్మము దాటువారమే? 101

క. ఈగతి నాతల వ్రాసె వృ, ధాగతి విధి, తలఁపు మిమ్ముఁ దగులమి నొరువై
రాగిల్లి మనఃపూర్వక, భోగము గావింప లేను పొరఁ బడి చెడితిక. 102

ఉ. ఏకొలమందుఁ బుట్టికను నిన్ని దినమ్ములనుండి మిగ్గునా
జేకనివాస మాట నిక నిప్పడుపుంగొలపుంగుమామున
న్నాకుఁ బదమ్ము లాగవు భవమ్మును వద్దు మనమ్ము వద్దు నా
రాకకు మాత్ర మొప్పుము కరమ్ములు మోడ్చితి నేడ్చితిక సఖా.

చ. కడుపున కింత యన్నమును గట్టుకొనంగను బ్రాతఃచీగలే
నిదుఁ డిది చాలు నాయనువు లెంతకు నీచెడుమేన నుంకు న
క్కిడదనుకక భవచ్చరణకంజములక గనిపెట్టుకుందు నిల్
దడిచెదఁ బ్రక్కలక బఱతుఁ దొల్లటికర్మము నెంచుచుక బ్రయా.

ఉ. ఇచ్చక మంచు నెంచకుఁ డిఁకెన్నఁడు నన్నును గూడ వద్దు వై
రచ్చను వ్రాసి యిచ్చెదను రాగి దుకాణియుఁ గోరకుండ లో
నచ్చదు నాకుఁ దల్లికిని నాథ? యెటుల్ వసియింతు నింట, నా
ముచ్చ టిదొక్కటే, చిగురును ద్దిటు చెల్లఁగఁ జేయు మెమ్మెయిక. 106

ఉ. మీ రెటు నేయు మన్న నటు మీఱక చేసెదఁ గన్నలార మి
మ్మారయు టొక్కటే వలయు నన్యయు గోరను మీదుకాసి కీ
చేరిక నిచ్చి పాదములఁ జేర్చుఁ డదే పదివేలు దీని నిం
కేరికిఁ జూపకే పనుపుఁ డెంచుకవార్త, తుమింపుఁ డన్నియుక. 107

క. ఇచ్చయొ యనిచ్చయో మీ, రిచ్చపలస్వాంత కిపుడ యేర్పఱుపవలెక
బొచ్చెమ్ము వలన దది మీ, యచ్చరములతోడ వ్రాయు టభ్యర్థింతుక. 108

క. అనివ్రాసియంపుటయు దా,నిని గని యాతండు మనము నీ రగుటయు మా
నినిఁ దలఁచి తలఁచి తనలో, ననుకొను నిక్కరిణిఁ బ్రేమ వగ్గల మగుడుక

మ. అకటా! యంతటి నాని కిక్కరిణి దై న్యం బింత వాటిల్లునే?
వికలత్వం బవురా! నృపాంగనగతిక, వేమంది నేనించుదా
నికి దాన్యంబుచితంబె! యెంతవగపుక జితమ్మునక లేనిచో
సకి యీనీ పత కొప్పునే!, చెలిగో! పశ్చాత్తాప మిట్లున్నదే? 110

క. కానిమ్ము నిన్ను మరలక, బూనికమైఁ గొన్న మొగముపొంతనె లోకుల్
“చీ! నిమ్ము” డనుచు నుమి మరె!, నా నేగు బేరు? యివట నారీకుణిగో. 111

పాణిగృహీత.

ఉ॥ నీటును గోటునుకొ దగిననేరుపు నోరుపు వన్నెచిన్నెలుకొ
దేటయుఁ దెల్వియుకొ గలుగు నెయ్యపుఁదొయ్యలు లేదతేని నీ
పాటివెలందు లాదురే? నెబాను! బళా! వనానా! వనావ్వా! నీ
మాటలసారతీరు గలమానిని వేరు జగనఁ గానఁగా.

చ॥ గఱగఱ లాడుగాగరలు కంగులు రంగు లెసంగురైకలుకొ
హరువును ముర్వనుం దగుపరుంటలు పోడరు లత్తుల్ విరుల్
గర మలరాదుభూషలును గాక వెలందు లటంచుఁ గల్గిరే?
సరసిరుహాక్షి? మీకొలముచాసలలో నినుఁ దక్క నొక్కడకొ.

112

చ॥ అగుదువు సోయగమ్మగలయట్టివిలాసిని వైన నేమి? నీ
సోగసును జాపుకోపులును నుందరి? వ్యర్థము లంచుఁ జెప్పఁగా
దగు నది యేమనకొ వినుము తన్నిరొ? యోగ్యత లేనియప్పు డ
మ్మగువను బొందువాఁ డనగ మాలఁడొ? మాదిగవాఁడొ? గాఁదగుకొ.

114

తే. గీ. ఎంతసాందర్యముండిన నేమిఫలము? యోగ్యత యొకింతగలుగని యురతిమణికి
నెన్ని నగలెట్టివృద్ధయేను. డెట్టితిథులు, లుండినచుబొట్టులేకున్న ముండయనరే?

తే. గీ. నిన్ను నిందించుకన్న నన్ను నేననింద యొనరించుటదియంచించంద మతివ !
గాన నావంటివిశ్వాసహీనుఁ డెందుఁ, గానరాఁడు జగ్గమునఁ గలికిమిన్న.

ఉ. ఎందఱేనైనఁ జూచితి నికొందఱేనైనను జూడనుంట్రి నో
నుందరి! నీచుచందమును సొంపును నింపు దలంపు నింపు నే
మందు! నవారవిందవదనా? పద నామెద నాటఁ బోకు నీ
కుం దగునందకానిఁ గయికొందువు నా కయి కుందనేటికికొ.

క. అని యచ్చెలి తనయెదుటకొ, గనుపట్టిసభాతి దోఁపఁగాఁ బల్కెడియా
తనిచందము గని దూతిక, యను, “నయ్యా! నన్నఁ బంపరా! యిక్కనైనకొ”. 117

క. దానఁ దెలివొంది “తనయ, జ్ఞానభరం బది యెఱింగెఁ గా!” యని లజ్జన్
లో నొందుచుఁ “జను ముత్తర, మే నీ లే” దని వచింపు మేటికిఁ దడయకొ,

చ. అన నదియేగె, సంతవఱ కాజలజాక్షియుఁ “బోయి దూతి రా
దనుకొను లేఖ తెచ్చుకొకొ? యంచుఁ దపించు “నొసంగకుండునే?”
యని భృతి గాంచు “వట్టి కుడియాసలే” యంచు నిరాశ నించు జే
నిని దిని పొగియుల్ విడుకు నే” ననుకొంచుఁ గడించు ముదులకొ.

119

ఉ. నేర్చియొ నేరణో యిటుల నే నొనరించితిఁ దప్పు, దాన బల్
పేర్చినయాగ్రహమ్ముమెయిఁ బ్రేమ యొకింతయు లేక యింత న
న్నేర్చునె! భార్యనే! పడపుటింతిని గానె! యిదెంత దోస మీ
చర్చ యడల? యాతనికిఁ జచ్చి యశ మ్మొనఁగూర్చు తొప్పదే. 121

క. అని కృతనిశ్చయయై విష,మును సిద్ధము చేసికొని యమోఘవ్యవసా
యనిబద్ధచిత్తయై యుం,దునెడఁక దటి కేగి యయ్యనుంగుఁక జెలియుఁక. 122

క. “ప్రతిభూతర మీ లే” దన, సత్యంతామగ్నఘర్షి తాంతరయై “ప్రా
ణత్యాగమే వర మిఁక సం, స్తుత్యవనుగుణంపుప్రతుకు చొప్పుడనేలా?

క. మును వేశ్య లొక్కకొందఱు, తనువుక విటుతోడ వీడి తద్దయుఁ గీర్తిక.
గొని లేను విటునియవమతి, కని ప్రాణం బూడ్చి నుచిరయశముక గొందుక

క. అని మరల మనము వెనుదీ, నినఁ ద తరపాటు దక్కి చెలి సంక్షేప
మ్మునఁ దనయుద్యమమును నా, తని కీగతి వ్రాసెఁ దెగువ వైవారంగక.

ఉ. ఇంతకు మున్ను మీకు లిఖియించిన కమ్మప్రకార మేను మీ
చెంత భవత్పదాబ్జములసేవకు నై బ్రదుకక దలంతు నో
కాంత! బహూక్తు లేల! యది కష్టము? యిష్టము? నేఁటిరాత్రికే
పంతము మాని తెల్పు టది బా గని యెంచి నమస్కరించితిక. 125

క. అని వ్రాసి మరల సంపిన, గనుఁగొని లోలోన నతఁడుకరుణవొడమియుక
జెనువెంటఁ గోపఁ ముబ్బుఁగఁ, దనలో దా ని ట్లొకింత కల్లడ మందుక. 126

ఉ. చచ్చుట నిక్కమే యగు వికాలవిలోచన, చాక యుండుఁ గా
కిచ్చట కెట్లు నాఁ దగు? నిహీ! యని యెల్లఁ నవ్వరే? సరే
యచ్చటులాక్షి యీపయఁ గులాచరణం బొనరించి కాలముం
బుచ్చుటకన్న జచ్చుటయే పో!కడు మే లగు నెన్నిభంగులక. 127

ప|| అని యద్దానిం దలంచుకొని.

అ. వె. ఇపుడు చావ నేల? యితకు మున్న చచ్చితిని నీవకాదు చెలి మున్న
వీఁడు నట్టివాఁడె, భేదము ల్లునే? మనకు నెన్నఁడేని వనజనయన. 128

ఉ. పుట్టరే? గిట్టరే? జనులు పుట్టిన నే మగు? గిట్ట నేమగుక?
గట్టగువ ర్తనమ్ము చెడి కాపధవర్తను లైనవారి కె

పట్టున సౌఖ్య ముండ దధవా యొకపట్టునఁ గల్లుఁగాక దా
నిట్టిద యా నిసీ! చెడితి వెమ్మయి నక జెడఁగొట్టి తంగనా.

మ. గృహిణీర ర్తనమందు నీకుఁ గలర క్తిక గాంచి నీహేతువై
“బహుదుశ్శీలము మీకొలయు గుణముం బాటించు” నం చెంచితిక
మహిళారత్నమ? యన్నియుక మృతలె నీమాటల్ సెబా? సింతకుక
బహి పెట్టిక బడి పొణ మూడ్చు మనుచుక వ్రాసెక విధాత్మం డహా.

ఉ. ఏనును జీవ మూడ్చుకొఱకే ప్రియతింతునో? దాన నేమగుక?
మానిని? యాఁడుదాని కది మన్ననఁ దెచ్చెనునట్లు పూరుషు
జేని నొసంగఁ దెక్కరణి నిక విడియుండుదు నేమొగమ్ముతో
నే నినుఁ బూర్వముకబలె గణింతు? ఘటించవు రెండునుక జెలీ. 182

క. అని యత్తుదిబాబునకును, దనప్రత్యుత్తరము నిడక తరుణీమణి దూ,
తిని నంపుడు దా నచ్చెలి,విని యావై నొడలు వీడ విసముక మెసవెక. 183

క. అక్కతన నత్తలోదరి, మిక్కుటమగు నార్తిగూరి మృతి గనుటయు నీ
వెక్కసపువార్త విని మది, నెక్కుడు చింతించె నాతఁ డిదియొప్పదోకో. 184

చ. అయ్యదియెట్టిదైన, హృదయంబు సదా తదధీనమాగతిక
నెయ్యముమై మెలంగునలనీటువెడంగుబొజుంగు నేఁటి క
త్తొయ్యలి యాత్మ హేతువున దుడ్కుమెయిక మృతిఁజెంద నెఁతగా
దయ్యమునేఁరికై వగచి తాళఁగలే కెడఁగుఁదఁగావలెక. 185

క. పగవారల మృతికైనను,దగువారలహృదయమునకుఁ దాపము దవులుక
మిగులఁ బ్రియమైన యాసో,యగవుంగని కతఁడు శోకమందుట తగదే! 186

చ. అరసితిరే? యుదాహ గతి, యక్కట! యెంతకు నచ్చె! ద్రవ్యమా?
మరిగ యశంబు గంగఁబడెఁ జొక్కపు మేని పసం దడంగె దు
ర్భరమగు పాతకం బొకటి వైబడె దుఃఖముతోడిపా టహా
దురితపుసంత వారసతితోఁ దగునే? తగులాట మేరికిక. 187

మ. పదపడి యయ్యదారుండును.

ఉ. దానిప్రిస క్తియెల్ల దిగ్గ్రవావి స్వకీయపురమ్ముఁ జేరి యా
వైని స్వభార్య దాను నొకపాటి గృహస్థులతోల్కె నుండి ర

జ్ఞాన మదెల్లఁ బోయె భవసాగర మెందు నసార మంచు లో
లో నెఱిగెఁగ్గ మఱెయ్యెడల లోఁబడు గామియు దానఁ జేపఁ బెఱ్ఱ.

138 .

క. ఆపయి వేళ్ళ లనినఁ ద, ద్వావృత్తి గలవార లనిన నత్యధికానూ
యాపవరకుఁడై చూచు స్వ, లోపములన్నియును దలఁచి లో లజ్జించుకొ.

139

చ. తనభయ మింత లేమిని యదాయద లౌనలయగ్రహారముల్
గనుఁగొని వానిపై ఋణము కల్గుటకుఁగ్గ మది రోసి వానినె
ల్లను వెసఁ దీర్చి తల్లి తనలక్షణముల్ గని సంతసింప నీ
తిని గనె నెల్లభంగుల నుదీర్ణయశం బనిశంబు గ్రమ్మఁగకొ.

140

గ ద్య .

ఇది శ్రీకింకపీంద్రాపుటాపంచాన న విద్వత్కవిబాలకళానిధి
బాలసరస్వతీ శతావధానితిరుపతివేంకటేశ్వరులచే
రచియింపఁబడిన పాణిగ్రహీతయందు

సర్వమును

ష ష్ఠా శ్వా స ము .

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

సంపూర్ణము.

FOR ALL FUELS AT ALL TIMES.

"CROSSLEY"

OIL & GAS ENGINES.

Efficient Portable Pumping Sets in all Sizes.

Fitted on all-Steel Trolley.

AGENTS FOR CIRCARS.

Messrs.

Pyda China Venkatramanna Bros.,

(Branch:- BEZWADA.)

COCANADA.

నూవద్ద మెల్లప్పుడు క్రాస్లీ ఆయిల్ యంజనులు అన్నిపైపులు
లోను, ఉక్కుట్రాల్లీమీద బిగించిన పంపింగుసెట్లు అన్నిసైజులలోను,
మంచరకం యమిరీ, సిమెంటు, అన్నిసైజుల పుల్లీలు, హాయిరు బెల్టింగులు,
వైపులు, వైరుక్లాత్ బేరింగులు వగైరా మిల్లుసామానులు
సరసమైన ధరలకు దొరకును. కలయవాడు మాకు వ్రాయ
పార్శులు.

వైదొలిన వెంకట్రామన్న బ్రదర్సు,

బాంబి:- బెజవాడ.

కాకినాడ.

నా నారాజసందర్శనము.

ఈగ్రంథము పునర్ముద్రణమగుచున్నది. సుమారు అయిదాఱు మాసములలో విక్రయమునకు సిద్ధమగును. ఇందు బ్రహ్మశ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు వెనుకటి గద్వాలాది సంస్థానాధీశ్వరులమీఁదఁ జెప్పిన పద్యములేగాక యిటీవల సందర్శించిన రాజులమీఁది పద్యములును, తిలకు మొదలగు దేశభక్తులమీఁద వ్రాసినవియు నితరపద్యములును కొత్తగా చేర్చఁబడినవి.

కలగూరగంప.

చాలకాలముక్రిందనే ముద్రణమునకుఁ బ్రారంభింపఁబడి, పాఠశాలలోకము ప్రోత్సహించుచున్నను కారణాంతరములచే నిప్పటివఱకు ముద్రింపించుటకు వీలుకలుగలేదు. ఇందు బ్రహ్మశ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవుల చాటుపద్యములు, వ్యాసములు, ఉపన్యాసములు, విమర్శనములు, చేర్చఁబడినవి. ఈవిషయములను గ్రంథముయొక్క నామమే తెల్పును. ఇదియును నానారాజసందర్శనముతోఁ దుల్యమగునని చెప్పుటకు సందేహము లేదు. పుస్తకములు, మార్చి నెలాఖరు నకు విక్రయమునకు సిద్ధమగును.

వలయువారు:- బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వెంకటేశాస్త్రిగారు, శతావధాని, కడియము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. లేక దినాకర్ల వేంకటావధాని, దిగుమర్తివారివీధి, కాకినాడ. అని వ్రాసినచో బడయఁగలరు.

